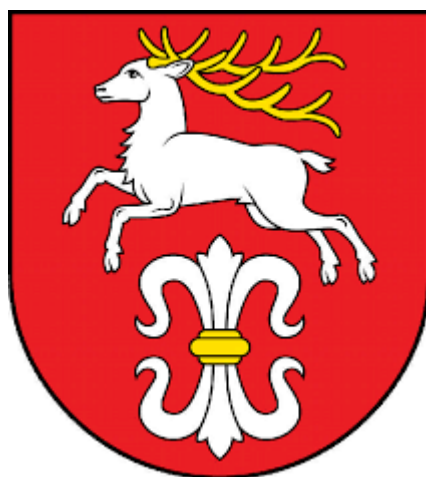

***Strategia Rozwiązywania Problemów
Społecznych Gminy Bukowsko
do 2030 roku***

Bukowsko 2023

Spis treści:

Wstęp	5
I. Podstawy prawne i formalne tworzenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku	6
I.1. Dokumenty europejskie.	9
I.2. Dokumenty krajowe.....	11
I.3. Dokumenty regionalne oraz lokalne.	11
II. Struktura demograficzna i podstawowe dane o mieszkańcach gminy Bukowsko. ..	11
II.1. Położenie i powierzchnia gminy Bukowsko.....	11
II.2. Sytuacja demograficzna gminy Bukowsko.	13
III. Rynek pracy i sytuacja gospodarcza gminy Bukowsko.	17
III. Edukacja i wychowanie w gminie Bukowsko.....	22
III. Analiza warunków życia mieszkańców gminy Bukowsko – środowisko kulturowe, sport i rekreacja, służba zdrowia, bezpieczeństwo publiczne, organizacje pozarządowe, pomoc społeczna.	26
III.1. Środowisko kulturowe gminy Bukowsko.....	26
III.2. Sport i rekreacja w gminie Bukowsko.....	28
III.3. Opieka zdrowotna na terenie gminy Bukowsko.	29
III.4. Zasoby mieszkaniowe w gminie Bukowsko.....	30
III.5. Organizacje pozarządowe w gminie Bukowsko.	33
III.6. Pomoc społeczna w Gminie Bukowsko.....	41
III.6.1. Usługi społeczne organizowane przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. ..	50
III.6.2. Liczba osób, które skorzystały z usługi społecznej realizowanej przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.	60
III.7. Działania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.....	61
III.7.1. Praca socjalna.....	63
III.7.2. Asystent rodziny.....	64
III.7.3. Program „Posiłek w szkole i w domu”.....	65
III.7.4. Usługi opiekuńcze.	67

III.7.5. Realizacja świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego oraz świadczeń wychowawczych przez CUS w Bukowsku.....	67
III.7.3. Wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko.....	72
III.8. Zasoby instytucjonalne w zakresie rozwiązywania problemów społecznych w gminie Bukowsko.....	73
IV. Analiza problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej... 73	
IV.1. Ubóstwo.....	75
IV.2. Niepełnosprawność.....	76
IV.3. Długotrwała lub ciężka choroba.....	78
IV.4. Ochrona macierzyństwa.....	79
IV.5. Bezrobocie.....	79
IV.6. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.....	81
IV.7. Uzależnienia.....	82
IV.8. Przemoc w rodzinie.....	84
IV.9. Problemy ludzi starszych.....	86
V. Diagnoza problemów społecznych w ujęciu badań ankietowych mieszkańców gminy Bukowsko. Wyniki badań..... 89	
V.1. Ocena warunków życia w gminie Bukowsko.....	90
V.2. Skala występowania i dokuczliwości problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko.....	92
V.3. Grupy społeczne zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym w gminie Bukowsko.....	93
V.4. Problemy rodzin z dziećmi w gminie Bukowsko.....	96
V.5. Propozycje działań mających na celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród rodzin.....	98
V.6. Problemy osób niepełnosprawnych w gminie Bukowsko.....	100
V.7. Problemy osób starszych w gminie Bukowsko.....	101
V.8. Problemy dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko.....	102
V.9. Problem uzależnień na terenie gminy Bukowsko.....	103
V.10. Dynamika zachowań alkoholowych i zażywania narkotyków w ostatniej dekadzie na terenie gminy Bukowsko oraz zmiana konsumpcji alkoholu.....	104

V.11. Zjawisko przemocy domowej w gminie Bukowsko.	105
V.12. Sprawcy przemocy w rodzinie w opiniach mieszkańców gminy Bukowsko.....	106
V.13. Ofiary przemocy w rodzinie w opiniach mieszkańców gminy Bukowsko.....	108
V.14. Miejsca doświadczania przemocy, czynniki generujące przemoc.	109
V.15. Najczęstsze formy przemocy, zachowania przemocowe.	111
V.16. Doświadczenie przemocy.....	114
V.17. Stereotypy na temat przemocy.	115
V.18. Znajomość instytucjonalnych form wsparcia dla ofiar przemocy na terenie gminy Bukowsko.....	117
V.19. Ocena Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.	119

VI. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku **123**

VI.1. Plan Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku	124
VI.2. Monitoring i ewaluacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku.	156
VI.3. Źródła finansowania.....	158
VI.4 . System wdrażania Strategii.....	162
VI.5. Analiza ryzyka.	163
VI.6. Zmiany w Strategii.....	165
VI.7. Programy i projekty.	165
Spis wykresów:	166
Spis tabel:	168

Wstęp

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku jest dokumentem określającym najważniejsze kierunki interwencji w odniesieniu do zdiagnozowanych problemów społecznych występujących na terenie miasta. Wskazuje ona priorytetowe kierunki działań oraz wytyczne dla wdrażania planowanych zadań. Strategia pozwala na racjonalizację lokalnej polityki społecznej, określa misję oraz wyznacza cele strategiczne i działania, których wdrożenie powinno w znaczny sposób przyczynić się do rozwiązania wielu problemów społecznych i je zminimalizować. Zdiagnozowanie i określenie najważniejszych problemów społecznych stanowiło podstawę do wskazania metodologii rozwiązania zidentyfikowanych trudności i problemów społecznych, zgodnie z możliwościami jakie wynikają z zadań nałożonych na gminę. Badania i analizy przeprowadzone w ramach niniejszej Strategii stanowiły punkt wyjścia do opracowania szczegółowych programów, których realizacja powinna przyczynić się do rozwiązania problemów społecznych oraz do niwelowania różnic i dysproporcji społecznych. *Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* została opracowana, przy aktywnym wsparciu, pomocy i konsultacji pracowników Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Na podstawie zdiagnozowanych problemów społecznych przygotowano i opracowano określone kierunki działań, które służyć mają przeciwdziałaniu takim sytuacjom. Poszukiwanie skutecznych sposobów rozwiązywania problemów społecznych musi uwzględniać fakt, że poszczególne problemy zazwyczaj nie występują pojedynczo a wystąpienie jednego implikuje szereg innych. Przystępując do planowania określonych sposobów rozwiązywania problemów społecznych występujących w mieście konieczne jest uwzględnienie wielokierunkowego i kompleksowego oddziaływania nie tylko na skutki wystąpienia danych problemów a przede wszystkim na źródło ich powstania. W związku z powyższym najważniejszym zadaniem jest stworzenie możliwości współpracy pomiędzy różnymi podmiotami działającymi w obszarze polityki społecznej, w celu integracji działań. Realizacja powyższych celów, w tym zakresie wymaga podejmowania wieloaspektowych i wielokierunkowych działań strategicznych a zwłaszcza:

- ✓ interwencyjnych – o cechach ratownictwa i likwidacji niedoborów, których źródłem jest ubóstwo, bezrobocie, alkoholizm, niedostosowanie społeczne,
- ✓ asekuracyjnych – uprzedzających pojawienie się sytuacji zagrażających bezpieczeństwu socjalnemu,
- ✓ kompensacyjnych – niwelujących luki i deficyty,

- ✓ partycypacyjnych – poszerzających uczestnictwo w życiu publicznym i zapobiegających wszelkim przejawom dyskryminacji, wykluczeniu społecznemu i marginalizacji.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 składa się z czterech zasadniczych części:

- Pierwsza, ukazuje specyfikę społeczności lokalnej i ma na celu prezentację podstawowych informacji o mieście i ludności.
- W drugiej części przedstawiono diagnozę problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej.
- Trzecia część prezentuje wyniki badań, które ukazują opinie mieszkańców na temat warunków życia w mieście oraz problemów społecznych występujących w gminie Bukowsko.
- Czwarta część - programowa określa cele strategiczne, operacyjne i związane z nimi zadania. W części programowej dokumentu zostały przedstawione najistotniejsze założenia polityki społecznej miasta na najbliższe lata. Zostały one ujęte w formie misji, celów strategicznych, celów szczegółowych i kierunków działań. Ponadto została zaprezentowana informacja na temat sposobu wdrożenia strategii oraz prowadzenia monitoringu i jej ewaluacji.

I. Podstawy prawne i formalne tworzenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku.

Podstawą prawną do opracowania niniejszej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych jest ustawa z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz.U. z 2023 r. poz. 572) oraz ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (Dz.U. z 2023 r. poz. 40), art. 17 ust. 1 pkt 1 i art. 19 pkt 1, który w powiązaniu z art. 16 b., ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 r. poz. 901), która stanowi, że do zadań własnych gminy o charakterze obligatoryjnym należy *opracowanie oraz realizacja Gminnej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka* – dla gminy, natomiast dla powiatu opracowanie i realizacja Powiatowej Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, *ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, wspierania osób niepełnosprawnych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego*

ryzyka – po konsultacji z właściwymi terytorialnie gminami. Ustawa określa istotne elementy, które powinny znaleźć się w Strategii. Skuteczna polityka społeczna powinna opierać się na rozpoznaniu rzeczywistych zjawisk i problemów społecznych występujących w danej społeczności lokalnej.

Opracowanie niniejszej *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* oparto na istotnych aktach prawnych oraz dokumentach legislacyjnych, aby zapewnić jej zgodność względem założeń polityki krajowej. Do głównych norm prawnych definiujących obowiązki dla organów państwowych i samorządowych w tym obszarze zalicza się między innymi:

- ✓ Konstytucję Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. z 2009 r. poz. 946),
- ✓ ustawę z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2023 poz. 614.),
- ✓ ustawę z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2023 r. poz. 775),
- ✓ ustawę z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie (Dz. U. z 2023 r. poz. 571).

Akty prawne dotyczące wsparcia rodziny i dziecka.

- ✓ Ustawa z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1426),
- ✓ Ustawa z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 r. poz. 901).
- ✓ Ustawa z dnia 11 lutego 2016 r. o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci (Dz. U. z 2023 r. poz. 810),
- ✓ Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem” (Dz. U. z 2020 r. poz. 1923),
- ✓ Ustawa z dnia 5 grudnia 2014 r. o Karcie Dużej Rodziny (Dz. U. z 2023 r. poz. 1429),
- ✓ Ustawa z dnia 28 listopada 2003 r. o świadczeniach rodzinnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 390),
- ✓ Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U z 2023 r. poz. 1300),

- ✓ Ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz. U. z 2020 r. poz. 1359),
- ✓ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie (Dz. U. z 2023 r. poz. 535).

Akty prawne dotyczące ochrony zdrowia oraz przeciwdziałaniu uzależnieniom.

- ✓ Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi (Dz. U. z 2023 r. poz. 2151),
- ✓ Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii (Dz. U. z 2023 r. poz. 1939),
- ✓ Ustawa z dnia 15 kwietnia 2011 r. o działalności leczniczej (Dz. U. z 2023 r. poz. 991),
- ✓ Ustawa z dnia 19 sierpnia 1994 r. o ochronie zdrowia psychicznego (Dz. U. z 2022 r. poz. 2123).

Akty prawne dotyczące oświaty, zatrudnienia oraz wsparcia socjalnego.

- ✓ Ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 100),
- ✓ Ustawa z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy (Dz. U. z 2023 r. poz. 735),
- ✓ Ustawa z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty (Dz. U. z 2022 r. poz. 2230),
- ✓ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o zatrudnieniu socjalnym (Dz. U. z 2022 r. poz. 2241),
- ✓ Ustawa z dnia 27 kwietnia 2006 r. o spółdzielniach socjalnych (Dz. U. z 2023 r. poz. 802),
- ✓ Ustawa z dnia 8 grudnia 2006 r. o finansowym wsparciu tworzenia mieszkalnych na wynajem mieszkań chronionych, noclegowni, schronisk dla bezdomnych, ogrzewalni i tymczasowych pomieszczeń (Dz. U. z 2023 r. poz. 788),
- ✓ Ustawa z dnia 21 czerwca 2001 r. o dodatkach mieszkaniowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1335),
- ✓ Ustawa z dnia 13 października 1998 r. o systemie ubezpieczeń społecznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1230 z późn. zm.),

- ✓ Uchwała Nr 140 Rady Ministrów z dnia 15 października 2018 r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019–2023,
- ✓ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 30 maja 2018 r. w sprawie szczegółowych warunków realizacji rządowego programu „Dobry start” (Dz. U. z 2018 r. poz. 1061).

Akty prawne normujące aspekty finansowe.

- ✓ Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz. U. z 2022 r. poz. 2267),
- ✓ Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1270),
- ✓ Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości (Dz. U. z 2023 r. poz. 120).

Akty prawne normujące pobyt cudzoziemców na terenie kraju

- ✓ Ustawa z dnia 12 grudnia 2013 r. o cudzoziemcach (Dz. U. z 2023 r. poz. 519),
- ✓ Ustawa z dnia 9 listopada 2000 r. o repatriacji (Dz. U. z 2023 r. poz. 2336),
- ✓ Ustawa z dnia 13 czerwca 2003 r. o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz. U. z 2023 r. poz. 1504).

Najważniejsze programy oraz kierunki planowanych działań zawarte w *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* są zgodne i skorelowane z dokumentami na poziomie Unii Europejskiej, Kraju oraz na poziomie Regionalnym i Lokalnym. W poniższej części zaprezentowano opis podstawowych dokumentów strategicznych, które stanowią podstawę i odniesienie do tworzenia Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych.

I.1. Dokumenty europejskie.

Najważniejszym i kluczowym programem społeczno-gospodarczym Unii Europejskiej jest „Zrównoważona Europa 2030 – Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu”. Strategia ta obejmuje trzy wzajemnie ze sobą powiązane priorytety:

- ✓ rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji;

- ✓ rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej;
- ✓ rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną.

W ramach trzech priorytetów tematycznych przygotowano siedem projektów przewodnich:

- ✓ „Unia innowacji” – projekt na rzecz poprawy warunków ramowych i dostępu do finansowania badań i innowacji, tak by innowacyjne pomysły przeradzały się w nowe produkty i usługi, które z kolei przyczynią się do wzrostu gospodarczego i tworzenia nowych miejsc pracy;
- ✓ „Młodzież w drodze” – projekt na rzecz poprawy wyników systemów kształcenia oraz ułatwiania młodzieży wejścia na rynek pracy;
- ✓ „Europejska agenda cyfrowa” – projekt na rzecz upowszechnienia szybkiego Internetu i umożliwienia gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom czerpania korzyści z jednolitego rynku cyfrowego;
- ✓ „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” – projekt na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów, przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, większego wykorzystania odnawialnych źródeł energii, modernizacji transportu oraz propagowania efektywności energetycznej;
- ✓ „Polityka przemysłowa w erze globalizacji” – projekt na rzecz poprawy otoczenia biznesu, szczególnie w odniesieniu do MŚP, oraz wspierania rozwoju silnej i zrównoważonej bazy przemysłowej, przygotowanej do konkurencji na rynkach światowych;
- ✓ „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” – projekt na rzecz modernizacji rynków pracy i wzmocnienia pozycji obywateli poprzez rozwój kwalifikacji przez całe życie w celu zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej i lepszego dopasowania popytu do podaży na rynku pracy, między innymi dzięki mobilności siły roboczej;
- ✓ „Europejski program walki z ubóstwem” – projekt na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społeczeństwa.

I.2. Dokumenty krajowe.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Bukowsko uwzględnia zapisy poniższych dokumentów krajowych:

- ✓ Strategia Długookresowa Kraju Polska 2030.
- ✓ Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
- ✓ Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030.
- ✓ Strategia Rozwoju Kapitału Ludzkiego 2030.
- ✓ Strategia Rozwoju Kapitału Społecznego (współdziałanie, kultura, kreatywność) 2030
- ✓ Narodowy Program Zdrowia na lata 2021-2025.
- ✓ Krajowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie na rok 2023.
- ✓ Wojewódzki Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych oraz Przeciwdziałania Narkomanii na lata 2022 – 2030.

I.3. Dokumenty regionalne oraz lokalne.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w gminie Bukowsko uwzględnia zapisy poniższych dokumentów regionalnych i lokalnych:

- ✓ Strategia rozwoju województwa - Podkarpackie 2030
- ✓ Wojewódzki Program Pomocy Społecznej na lata 2016-2023.
- ✓ Podkarpacki Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji na lata 2023-2025.
- ✓ Strategia Rozwoju Powiatu Sanockiego została opracowana na lata 2016-2023.
- ✓ Powiatowa Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych w Powiecie Sanockim na lata 2021-2030.

II. Struktura demograficzna i podstawowe dane o mieszkańcach gminy Bukowsko.

II.1. Położenie i powierzchnia gminy Bukowsko.

Gmina Bukowsko leży we wschodniej części Beskidu Niskiego, 16 km na południowy zachód od Sanoka na Pogórzu Bukowskim. Gmina Bukowsko położona jest nad potokiem Bukowiec oraz Sanoczek w dorzeczu Sanu. Sąsiaduje z gminami Komańcza, Rymanów, Zagórz, Sanok, Zarszyn. Gminę tworzy 14 zamieszkałych miejscowości: Bukowsko, Dudyńce, Karlików, Nadolany, Nagórzany, Nowotaniec, Płonna, Pobiedno, Tokarnia, Wola

Piotrowa, Wola Sękowa, Wolica, Zboiska i Ratnawica oraz 3 niezamieszkałe miejscowości: Bełchówka, Kamienne oraz Przybyszów. Przez gminę przebiega droga powiatowa nr 2212R Sanok – Bukowsko oraz droga wojewódzka nr 889. Najbliższe przejście graniczne ze Słowacją znajduje się 21 km od Bukowska. Gmina Bukowsko obejmuje obszar 13.820 ha, co stanowi 11,30 % powierzchni powiatu, 0,78 % powierzchni województwa. W 2022 r. gminę zamieszkiwało 5 438 mieszkańców. Dwie największe miejscowości (pod względem zajmowanej powierzchni) w gminie to Bukowsko oraz Karlików. Gęstość zaludnienia wynosi ok. 40 os/km². Jednak należy zaznaczyć, że z uwagi na dużą lesistość gminy nie jest to równomierne. Najrzadziej zaludnioną miejscowością jest Karlików (4 os/km²), najbardziej Nagórzany 103,52 (os/km²)

Siedzibą gminy jest Bukowsko, odznaczające się największą liczbą mieszkańców wśród wymienionych sołectw oraz największą powierzchnią. Wieś zlokalizowana jest 17 km od drogi krajowej nr 28, przy drodze wojewódzkiej nr 889.

Gmina Bukowsko położona jest na terenie Karpat Zachodnich, w obrębie Dołów Jasielsko – Sanockich i Beskidu Niskiego. Doły Jasielsko-Sanockie, które obejmują północną część gminy, charakteryzują się obecnością licznych kotlinek rozdzielanych przez niskie pogórza o stokach rzadko przekraczających 100 m. Kotlinki odwadniane są przez liczne rzeki, z których największa to Sanoczek. Wysokości bezwzględne wahają się tutaj w granicach od 230 – 300 m n.p.m. (dna dolin) do 300 do 380 m n.p.m. w obrębie pogórzy.

Tereny rolnicze zajmują około 75% obszaru gminy, tereny przemysłowe oraz mieszkaniowe stanowią jej niewielką część. Gmina Bukowsko jest gminą rolniczą. Użytki rolne stanowią ponad 52% całego obszaru gminy, natomiast lasy i tereny zadrzewione to blisko 43%. Obszar gminy Bukowsko jest to teren stosunkowo dobrze zagospodarowany pod względem turystycznym. Dobrze rozbudowana jest sieć gospodarstw agroturystycznych oferujących oprócz pobytów różnorodne atrakcje dla gości. Gmina Bukowsko jest niemal całkowicie pozbawiona terenów rekreacyjnych. Jedną z form ochrony przyrody na terenie gminy jest Obszar Chronionego Krajobrazu Beskidu Niskiego. Ponadto, teren gminy obejmują również obszar specjalnej ochrony „Beskid Niski” oraz trzy specjalne obszary ochrony: Ostoja

Jaśliska, Rymanów i Dorzecze Górnego Sanu, ponadto niewielka część przynależy do rezerwatu „Kamień nad Rzepedzią”¹.

Rysunek 1. Mapa gminy Bukowsko.

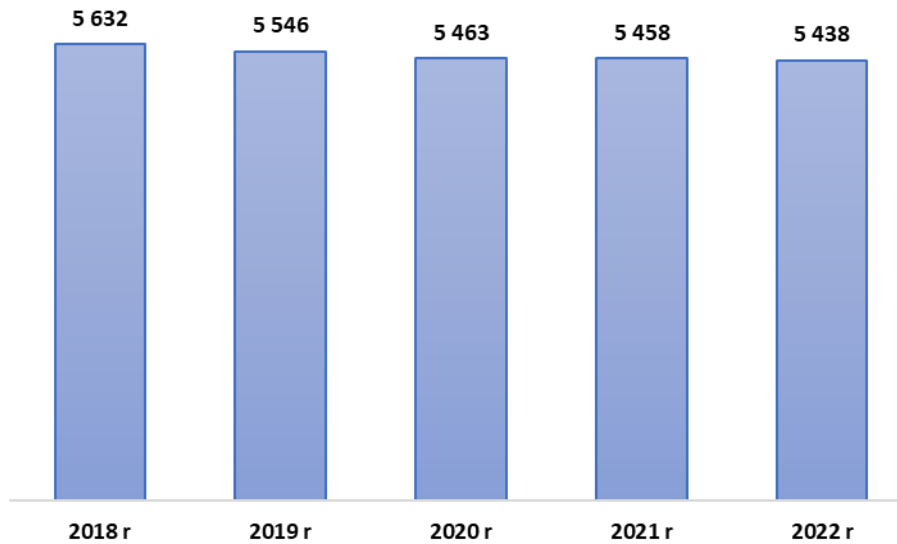

II.2. Sytuacja demograficzna gminy Bukowsko.

Na koniec 2022 roku według gminę Bukowsko zamieszkiwało – 5 438 osób, w tym 2 769 mężczyzn (50,9% ogółu mieszkańców gminy) oraz 2 669 kobiet (49,1% ogółu mieszkańców gminy). Liczba mieszkańców gminy Bukowsko pozostaje na zbliżonym poziomie z nieznaczną tendencją spadkową. W porównaniu do danych z 2018 roku liczba osób mieszkających w gminie Bukowsko zmniejszyła się o 194 osoby, co stanowi procentowy spadek wynoszący 3,4%.

¹ Strategia Rozwoju Gminy Bukowsko na lata 2022-2031

Rysunek 2. Liczba mieszkańców gminy Bukowsko w latach 2018 – 2022 r. (opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bukowsko).

Zdecydowanie największa liczba osób (1 888) mieszka w Bukowsku, co stanowi 34,7% ogółu mieszkańców gminy Bukowsko. 664 osoby mieszkają w Nadolanach, 604 w Pobiednie. Najmniejsza liczba osób mieszka w Ratnawicy – 4 osoby oraz w Płonnej – 9 osób.

Tabela 1. Liczba mieszkańców poszczególnych miejscowości gminy Bukowsko w 2022 roku. (opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bukowsko).

Miejscowość	Liczba mieszkańców	%
Bukowsko	1888	34,7%
Dudyńce	175	3,2%
Karlików	100	1,8%
Nadolany	664	12,2%
Nagórzany	319	5,9%
Nowotaniec	405	7,4%
Płonna	9	0,2%
Pobiedno	604	11,1%
Ratnawica	4	0,1%
Tokarnia	210	3,9%
Wola Piotrowa	331	6,1%
Wola Sękowa	200	3,7%
Wolica	310	5,7%
Zboiska	219	4,0%
Suma	5438	100,0%

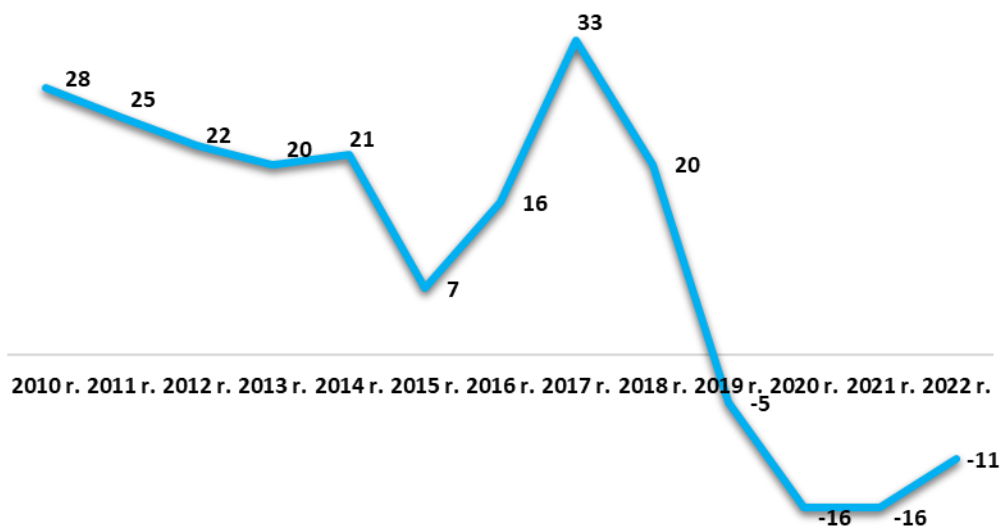
Struktura wiekowa ludności zamieszkującej gminę Bukowsko różni się nieznacznie od struktury wiekowej mieszkańców województwa podkarpackiego oraz powiatu sanockiego. Struktura mieszkańców gminy Bukowsko z uwzględnieniem grup funkcjonalnych wskazuje na 59,1% udział osób w wieku produkcyjnym, 21,4% udział osób w wieku przedprodukcyjnym oraz 19,6% udział osób w wieku poprodukcyjnym. Należy zauważyć, że odsetek osób w wieku produkcyjnym w gminie Bukowsko jest nieznacznie niższy niż w województwie podkarpackim oraz nieznacznie wyższy niż w powiecie sanockim. Odsetek osób w wieku przedprodukcyjnym w gminie Bukowsko jest wyraźnie wyższy niż w województwie podkarpackim i w powiecie sanockim. Natomiast odsetek osób w wieku poprodukcyjnym w gminie Bukowsko jest niższy niż w województwie podkarpackim i w powiecie sanockim. Takie dane oznaczają, że mieszkańcy gminy Bukowsko są statystycznie młodszy niż mieszkańcy powiatu sanockiego i województwa podkarpackiego.

Tabela 2. Ludność gminy Bukowsko, powiatu sanockiego oraz województwa podkarpackiego według kategorii na koniec 2022 roku. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

	gmina Bukowsko	powiat sanocki	województwo podkarpackie
w wieku przedprodukcyjnym	21,4%	18,0%	18,7%
w wieku produkcyjnym	59,1%	58,6%	59,5%
w wieku poprodukcyjnym	19,6%	23,4%	21,7%

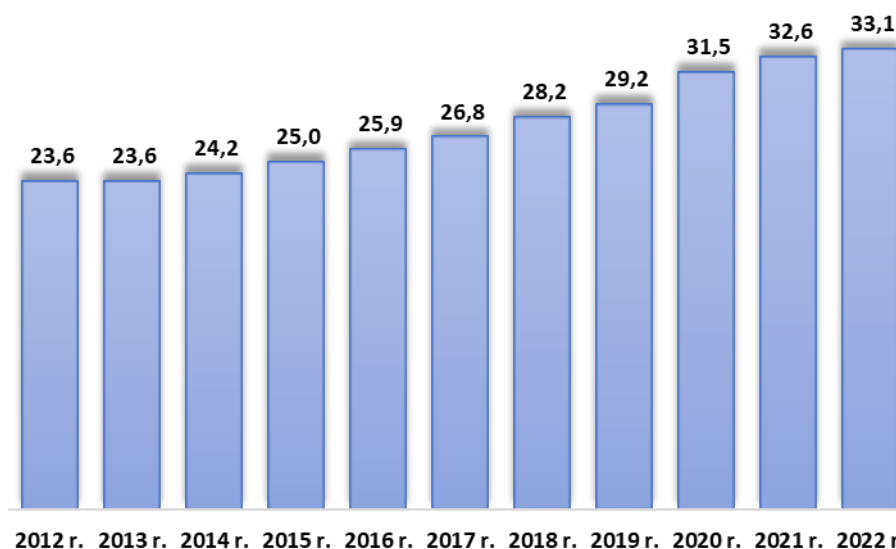
Przyrost naturalny w ostatnim dziesięcioleciu w gminie Bukowsko ulega wyraźnym wahaniom – z wyraźną tendencją spadkową od 2018 roku.

Rysunek 3. Przyrost naturalny w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2019. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Przemiany w strukturze wiekowej populacji, wynikające z procesu starzenia się społeczeństwa, będą w przyszłości prowadzić do narastającego obciążenia ekonomicznego dla osób aktywnych zawodowo, które będą zmuszone do zapewnienia utrzymania rosnącej liczbie osób w wieku poprodukcyjnym. Jednym z bardziej użytecznych wskaźników demograficznych, który pokazuje ilość osób po wieku produkcyjnym na każde 100 osób w wieku aktywnym zawodowo jest wskaźnik obciążenia demograficznego. Wskaźnik ten jest kluczowy w prognozowaniu przyszłych trendów demograficznych. Niestety, wartość tego wskaźnika w gminie Bukowsko stopniowo rośnie, osiągając w 2022 roku poziom 33,1 osób po wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym. Pogłębiające się obciążenie demograficzne jest spowodowane spadkiem liczby osób pracujących i wzrostem liczby osób nieaktywnych zawodowo. To niepokojące zjawisko może mieć ogromne implikacje dla całego społeczeństwa, wpływając na rynek pracy, system opieki społecznej, edukację i inne kluczowe aspekty społeczno-ekonomiczne. Warto zwrócić uwagę, że wskaźnik obciążenia demograficznego dla województwa podkarpackiego i sanockiego jest znacznie wyższy i wynosi odpowiednio 36,5 oraz 40,0. Sytuacja w gminie Bukowsko jest relatywnie lepsza niż w powiecie sanockim i województwie podkarpackim.

Rysunek 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w gminie Bukowsko w latach 2012-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

W 2022 roku saldo migracji wewnętrznych dla gminy Bukowsko (po raz pierwszy w okresie ostatniego dziesięciolecia) było dodatnie (3). W latach 2012 – 2021 zdecydowanie więcej mieszkańców wyprowadzało się z gminy Bukowsko niż się do niego sprowadzało. W 2022

roku sytuacja ta odwróciła się więcej osób wprowadziło się do gminy Bukowsko, niż się z niej wyprowadziło. W ostatnich latach w gminie Bukowsko notuje się niewielkie dodatnie saldo migracji zagranicznych.

Tabela 3. Saldo migracji wewnętrznych w gminie Bukowsko w latach 2012 – 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

	saldo migracji wewnętrznych
2012 r.	-14
2013 r.	-2
2014 r.	-12
2015 r.	-8
2016 r.	-16
2017 r.	-11
2018 r.	-48
2019 r.	-22
2020 r.	-25
2021 r.	-17
2022 r.	3

Tabela 4. Saldo migracji zagranicznych w gminie Bukowsko w latach 2012 – 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

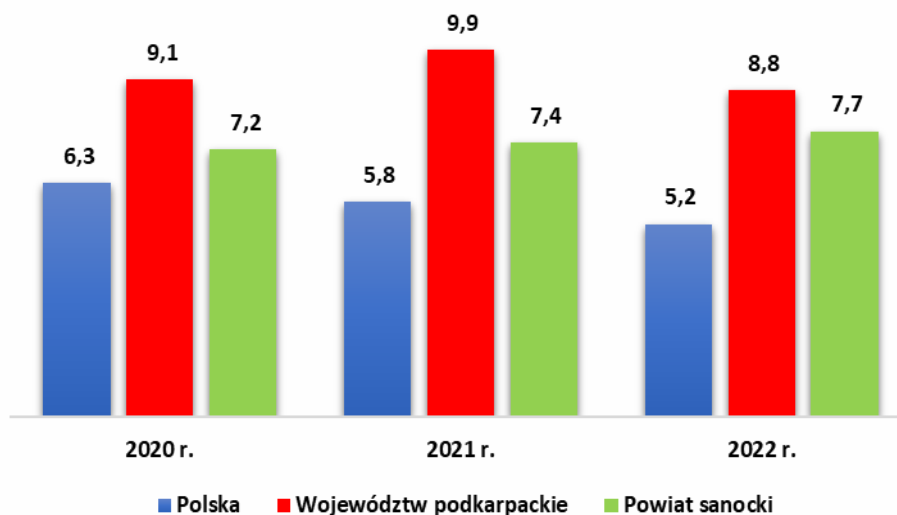
	saldo migracji zagranicznych
2012 r.	0
2013 r.	-1
2014 r.	-2
2015 r.	0
2016 r.	4
2017 r.	-3
2018 r.	0
2019 r.	1
2020 r.	1
2021 r.	1
2022 r.	2

III. Rynek pracy i sytuacja gospodarcza gminy Bukowsko.

Istotnym wskaźnikiem w ocenie rynku pracy jest stopa bezrobocia rejestrowanego, która jest stosunkiem liczby osób zarejestrowanych jako bezrobotne w urzędach pracy, do liczby ludności aktywnej zawodowo (zasobu siły roboczej danej populacji). Ze względu na fakt, iż dane dotyczące stopy bezrobocia na poziomie gminy nie są dostępne, przedstawiona została stopa bezrobocia w powiecie sanockim. W 2022 roku wynosiła ona 7,7% i była wyższa o 0,3% niż w 2021 i niższa o 0,5% w stosunku do 2020 roku. Korzystna sytuacja gospodarcza w powiecie sanockim znajduje swoje odzwierciedlenie w pozytywnej sytuacji na

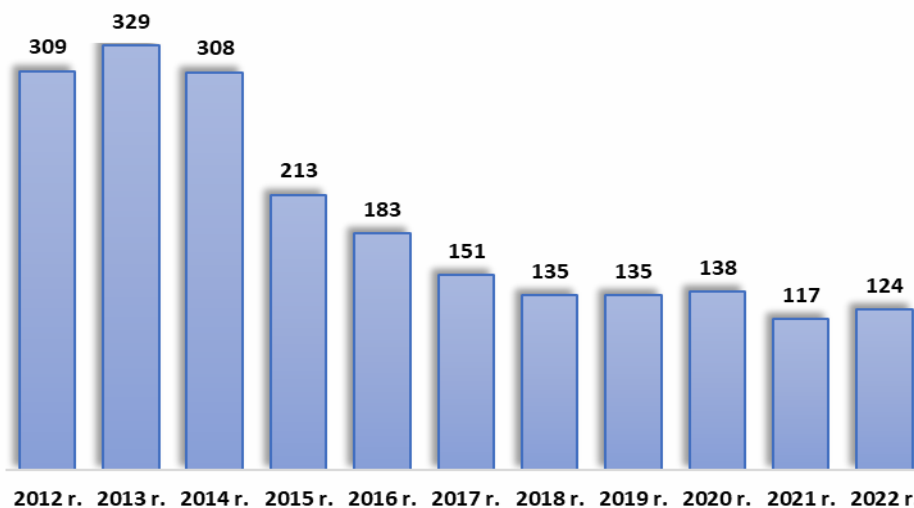
lokalnym rynku pracy. Świadczy o tym relatywnie niski poziom stopy bezrobocia. Uwzględniając poziom stopy bezrobocia we wszystkich powiatach województwa podkarpackiego, na koniec 2022 roku powiat sanocki plasował się odpowiednio na 6 miejscu (pod względem poziomu stopy bezrobocia) na 25 powiatów w województwie podkarpackim.

Rysunek 5. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce, województwie podkarpackim, i powiecie sanockim w latach 2020-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

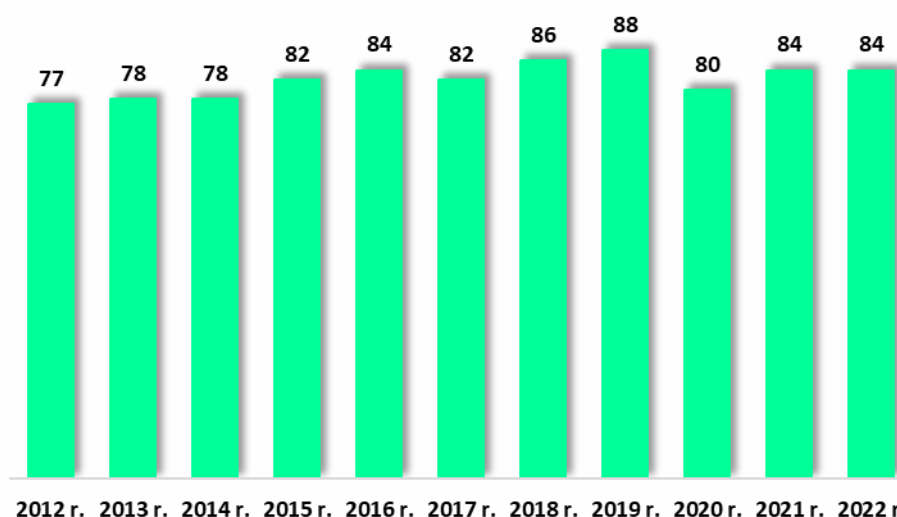
Na koniec 2022 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sanoku zarejestrowanych było 124 bezrobotnych mieszkańców gminy Bukowsko. W analizowanym okresie (lata 2012 – 2022), liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 185 osób, procentowy spadek liczby osób bezrobotnych wyniósł aż 59,9%.

Rysunek 6. Liczba bezrobotnych mieszkańców gminy Bukowsko zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sanoku w latach 2012-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

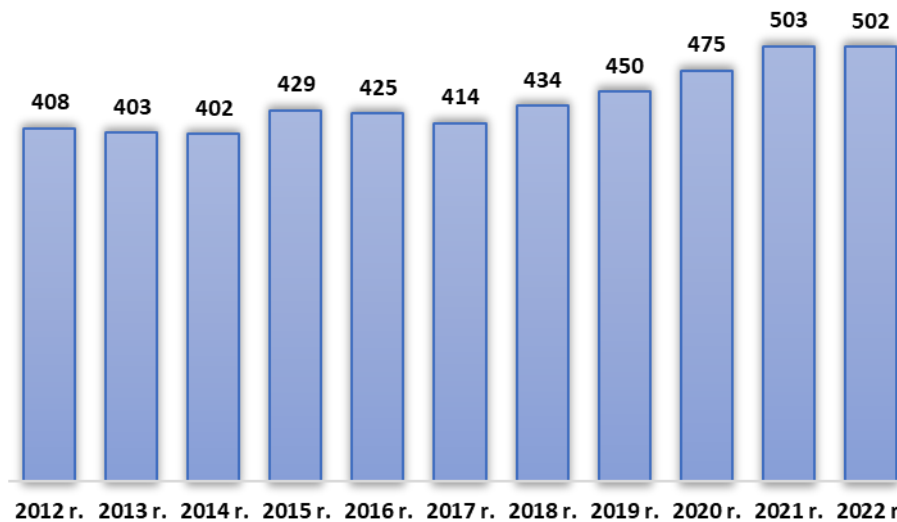
W latach 2012-2022 liczba pracujących na 1000 ludności w gminie Bukowsko ulegała niewielkim wahaniom. W 2012 roku na 1000 ludności pracowało 77 osób, natomiast w 2022 roku – 84 osoby. Dynamikę zmian prezentuje rysunek 7. Należy zwrócić uwagę, iż prezentowana liczba pracujących nie uwzględnia pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach oraz bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób.

Rysunek 7. Liczba osób pracujących na 1000 ludności w gminie Bukowsko na przestrzeni lat 2012-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Według danych GUS na koniec 2022 roku na terenie gminy Bukowsko funkcjonowały 502 podmioty gospodarcze. Liczba podmiotów gospodarczych na przestrzeni dekady wyraźnie wzrasta. W porównaniu do danych z 2012 roku liczba podmiotów zwiększyła się o 94, co stanowi procentowy wzrost na poziomie 23,0%. Przedstawiony wykres ukazuje rozkład liczby przedsiębiorstw na przestrzeni ostatnich lat w gminie Bukowsko.

Rysunek 8. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Bukowsko w latach 2012 – 2022 (źródło: opracowanie własne, dane GUS)

Opierając się na danych ze spisu REGON na dzień 31.12.2022 roku w ramach sekcji Polskiej Klasyfikacji Działalności widać wyraźnie, iż największy odsetek przedsiębiorstw w gminie Bukowsko stanowią firmy działające w branży: handel detaliczny i naprawa pojazdów samochodowych, działalność profesjonalna, naukowa i techniczna, budownictwo, pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby, transport i gospodarka magazynowa, opieka zdrowotna i pomoc społeczna oraz przetwórstwo przemysłowe. Poniższa tabela przedstawia rozkład wszystkich podmiotów gospodarczych według sekcji PKD w gminie Bukowsko.

Tabela 5. Branże i liczba podmiotów w gminie Bukowsko na dzień 31.12.2022 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Sekcja PKD	Liczba podmiotów
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny, naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1137
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	663
Sekcja F – Budownictwo	649
Sekcja S i T - Pozostała działalność usługowa oraz gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników, gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	364
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	360
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	350
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	303
Sekcja J - Informacja i komunikacja	256
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	225

Sekcja P – Edukacja	224
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	187
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	155
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	114
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	87
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	52
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	17
Sekcja E - Dostawa wody, gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	13
Sekcja B - Górnictwo i wydobywanie	6
Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze	4

W gminie Bukowsko dominują przedsiębiorstwa zatrudniające do 9 pracowników (w tym mikroprzedsiębiorstwa). Na dzień 31.12.2022 roku odnotowano 488 takich podmiotów gospodarczych co stanowiło – 97,2%. Liczba firm zatrudniających od 10 do 49 pracowników to – 14. Na terenie gminy Bukowsko nie ma przedsiębiorstw zatrudniających powyżej 49 pracowników.

Tabela 6. Liczba podmiotów w gminie Bukowsko z uwzględnieniem wielkości zatrudnienia na dzień 31.12.2022 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Wielkość przedsiębiorstwa	Liczba podmiotów	%
Do 9 pracowników	488	97,2%
Od 10 o 49 pracowników	14	2,8%
Od 50 do 249 pracowników	0	0,0%
Od 250 do 999 pracowników	0	0,0%
Powyżej 1000 pracowników	0	0,0%
Suma	502	100,0%

III. Edukacja i wychowanie w gminie Bukowsko.

W Gminie Bukowsko znajdują się następujące szkoły i placówki oświatowe:

Zespół Szkół w Bukowsku

Szkoła Podstawowa im. prof. Juliana Krzyżanowskiego oraz Przedszkole Samorządowe Bukowsko 142, 38-505 Bukowsko

Zespół Szkół w Nowotańcu

Przedszkole Samorządowe oraz Szkoła Podstawowa im. bł.o. Anastazego Pankiewicza Nowotaniec 77, 38-505 Bukowsko

Zespół Szkół im. Jana Pawła II w Pobiednie

Szkoła Podstawowa oraz Przedszkole Samorządowe Pobiedno 105, 38-505 Bukowsko

Młodzież z gminy Bukowsko kontynuuje naukę w szkołach ponadpodstawowych w Sanoku, gdzie znajdują się szkoły zawodowe, technika i licea. W gminie nie ma żłobka.

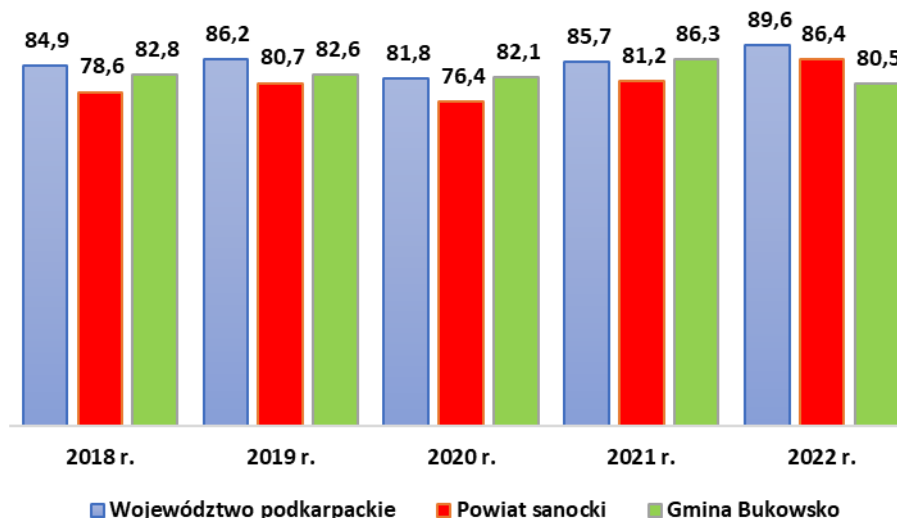
1 392 mieszkańców gminy Bukowsko jest w wieku potencjalnej nauki (3-24 lata) (w tym 648 kobiet oraz 744 mężczyzn). Według Narodowego Spisu Powszechnego 20,9% ludności posiada wykształcenie wyższe, 3,4% wykształcenie policealne, 9,8% średnie ogólnokształcące, a 23,7% średnie zawodowe. Wykształceniem zasadniczym zawodowym legitymuje się 23,1% mieszkańców gminy Bukowsko, gimnazjalnym 3,0%, natomiast 12,9% podstawowym ukończonym. 3,1% mieszkańców zakończyło edukację przed ukończeniem szkoły podstawowej. W porównaniu do całego województwa podkarpackiego mieszkańcy gminy Bukowsko mają analogiczny poziom wykształcenia. Wśród kobiet mieszkających w gminie Bukowsko największy odsetek ma wykształcenie wyższe (24,8%) oraz średnie zawodowe (20,3%). Mężczyźni najczęściej mają wykształcenie zasadnicze zawodowe (28,9%) oraz średnie zawodowe (26,9%).

Placówki oświatowe w gminie są wyposażone w sprzęt audiowizualny, zapewniają dostęp do sali gimnastycznej, boiska szkolnego, świetlicy, biblioteki i sprzętu komputerowego. Do

dyspozycji uczniów jest także stołówka, w której prowadzone jest dożywianie. Uczniowie objęci są opieką pedagoga szkolnego. Szkoły w gminie organizują zajęcia pozalekcyjne, w tym koła zainteresowań, uczestniczą w projektach i programach służących rozwijaniu umiejętności uczniów i wyrównywaniu ich szans edukacyjnych oraz doskonaleniu nauczycieli, a także realizują programy profilaktyczne i wychowawcze. Szkoły wykonują zadania profilaktyczne zawarte w programach wychowawczych i szkolnym programie wychowawczo-profilaktycznym. Prowadzą także lekcje na temat uzależnień i działania w kierunku pedagogizacji rodziców. Uczniowie ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi mogą korzystać z zajęć dydaktyczno-wyrównawczych, rewalidacyjnych, korekcyjno-kompensacyjnych i logopedycznych.

Analizując dane dotyczące odsetka dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat w gminie Bukowsko w latach 2018-2022, można zauważyć kilka istotnych tendencji. W roku 2018, 82,8% dzieci z tej gminy uczęszczało do przedszkola, co było wynikiem lepszym niż średnia dla powiatu sanockiego, wynosząca 78,6%, lecz niższym od średniej wojewódzkiej dla Podkarpacia, która osiągnęła poziom 84,9%. W 2019 roku, odsetek ten nieznacznie spadł do 82,6%, jednak nadal utrzymywał się powyżej średniej powiatowej. Rok 2020 był szczególnie, gdyż gmina Bukowsko odnotowała wyraźny wzrost wskaźnika objęcia dzieci wychowaniem przedszkolnym do imponujących 89,6%, co było najlepszym wynikiem zarówno na tle powiatu, jak i województwa. W roku 2021 wskaźnik ten ustabilizował się na poziomie 86,3%, nadal pozostając powyżej średniej powiatowej. Ostatni rok analizowanego okresu, 2022, przyniósł niewielkie obniżenie odsetka do 86,4%. Mimo to, wynik ten wskazuje na to, że gmina Bukowsko konsekwentnie utrzymuje wysoki standard dostępu do wychowania przedszkolnego, często przewyższając wyniki powiatowe, a także będąc bardzo blisko średniej wojewódzkiej. Ogólnie rzecz biorąc, gmina Bukowsko wykazuje pozytywną tendencję w zakresie objętości wychowaniem przedszkolnym, podkreślając swoje zaangażowanie w edukację najmłodszych mieszkańców.

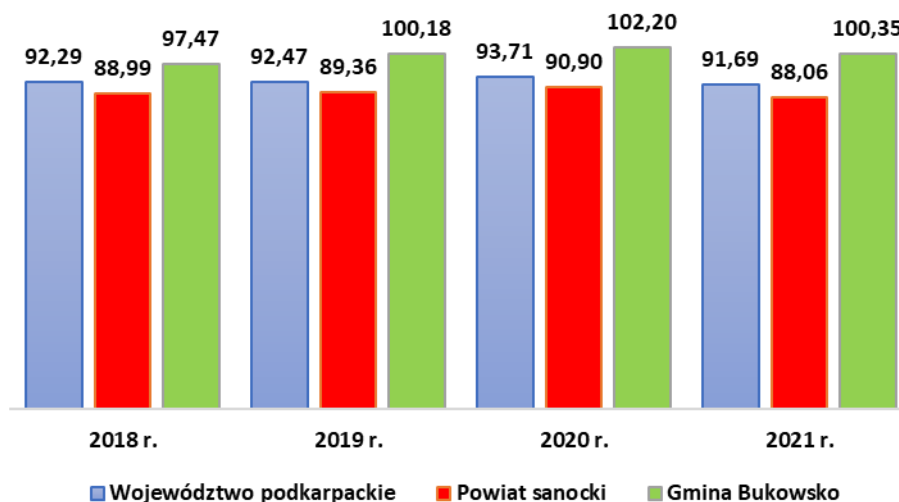
Rysunek 9. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

W gminie Bukowsko odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat wykazuje interesujące tendencje w ciągu badanego okresu czterech lat od 2018 do 2021. W roku 2018 współczynnik skolaryzacji netto w gminie wynosił 89,99%, co było niższe w porównaniu do średniej dla powiatu sanockiego, która wynosiła 97,47%, oraz województwa podkarpackiego z wynikiem 92,29%. Następnie, w roku 2019, obserwujemy wzrost współczynnika dla gminy Bukowsko do wartości 100,18%. W 2020 roku współczynnik ten utrzymał się na wysokim poziomie 102,20%. W ostatnim roku analizy, czyli w 2021, współczynnik skolaryzacji netto w Bukowsku obniżył się do 91,69%. Chociaż to obniżenie jest znaczące, poziom skolaryzacji w gminie pozostał wciąż relatywnie wysoki, szczególnie kiedy porównamy go z niższym odsetkiem dla powiatu sanockiego, który spadł do 88,06%. Jednocześnie, odsetek ten był niższy niż średnia dla województwa podkarpackiego, wynosząca 100,35%. Podsumowując, dane pokazują, że gmina Bukowsko utrzymuje stosunkowo wysoki poziom wychowania przedszkolnego wśród dzieci w wieku 3-5 lat, z wyraźnym, wzrostem w latach 2019 i 2020.

Rysunek 10. Współczynnik skolaryzacji netto. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Mniej korzystanie przedstawiają się wyniki egzaminu ósmoklasisty z 2023 r. Uczniowie z gminy Bukowsko uzyskali wyniki niższe w porównaniu do powiatu i województwa. Analizując wyniki, widzimy, że w zakresie języka polskiego, uczniowie z gminy Bukowsko osiągnęli wynik na poziomie 61,8%, co jest niższe zarówno od średniej dla województwa podkarpackiego, która wynosi 68,0%, jak i od średniej powiatu sanockiego, która osiągnęła 66,7%. W kategorii języka angielskiego, różnica jest jeszcze bardziej zauważalna, gdzie uczniowie z gminy Bukowsko uzyskali wynik 57,5%, podczas gdy średnia dla województwa to 64,9%, a dla powiatu sanockiego - 65,7%. Natomiast w matematyce wynik gminy Bukowsko, wynoszący 55,9%, jest porównywalny z wynikami na innych poziomach administracyjnych, z niewielką przewagą nad wynikiem powiatu sanockiego, który wyniósł 55,6%, i minimalnie niższy od wyniku województwa podkarpackiego, który osiągnął poziom 55,7%. Podsumowując, można zauważyć, że chociaż wyniki z matematyki dla gminy Bukowsko są na zbliżonym poziomie do średnich wojewódzkich i powiatowych, to jednak w obszarach języka polskiego i angielskiego istnieje zauważalna luka, którą warto by było rozważyć podczas planowania dalszych działań edukacyjnych mających na celu podniesienie poziomu nauczania i wyników egzaminacyjnych.

Tabela 7. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie <https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/>)

	język polski	język angielski	matematyka
Województwo podkarpackie	68,0%	64,9%	55,7%
Powiat sanocki	66,7%	65,7%	55,6%
Gmina Bukowsko	61,8%	57,5%	55,9%

III. Analiza warunków życia mieszkańców gminy Bukowsko – środowisko kulturowe, sport i rekreacja, służba zdrowia, bezpieczeństwo publiczne, organizacje pozarządowe, pomoc społeczna.

III.1. Środowisko kulturowe gminy Bukowsko.

Główną instytucją prowadzącą działalność kulturalną w gminie Bukowsko jest Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku. Biblioteka służy rozwijaniu i zaspokajaniu potrzeb oświatowych, kulturalnych, informacyjnych i czytelniczych mieszkańców gminy oraz uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy i kultury. Do zadań placówki należy w szczególności gromadzenie, opracowywanie, przechowywanie i ochrona materiałów bibliotecznych, udostępnianie zbiorów na miejscu i wypożyczanie na zewnątrz, prowadzenie wypożyczeń międzybibliotecznych z uwzględnieniem szczególnych potrzeb dzieci i młodzieży oraz osób niepełnosprawnych. Biblioteka posiada 2 filie – w Nowotańcu i Pobiednie. Biblioteka umożliwia czytelnikom korzystanie z komputerów z dostępem do sieci Internet. Obok podstawowej działalności jest organizatorem imprez integracyjnych, konkursów i spotkań, prowadzi lekcje biblioteczne, promuje czytelnictwo poprzez m.in. udział w Dniu Głośnego Czytania. Placówka zatrudnia 4 etatowych pracowników.

Na terenie gminy działa kapela ludowa „Bukowianie” z Bukowska oraz kilka Kół Gospodyń Wiejskich. Gmina Bukowsko posiada różnorodny kalendarz imprez – kulturalnych, rozrywkowych i sportowo-rekreacyjnych. Ich organizacją zajmuje się głównie pracownik Urzędu Gminy w Bukowsku ds. promocji i kultury, ale także Gminna Biblioteka Publiczna, placówki oświatowe, sołectwa, organizacje pozarządowe – szczególnie Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej w Bukowsku, oraz Fundacja „Latarnia” w Woli Piotrowej. Do najważniejszych imprez kulturalnych organizowanych w gminie należą:

- ✓ Święto Chleba – dożynki gminne,
- ✓ „Opłatkowe Spotkanie Kapel Ludowych”,
- ✓ zawody Sportowo-Pożarnicze
- ✓ Seniorada
- ✓ Kiermasz Klucury Wołoskiej.

Znaczącą rolę w organizacji wydarzeń kulturalnych odgrywa Centrum Usług Społecznych w Bukowsku wraz z wolontariatem. Pracownicy CUS na imprezach plenerowych obsługują kącik pielęgnacyjny i animacyjny dla małych dzieci oraz karmiących matek. Można skorzystać z przewijaka, podgrzać jedzenie dla niemowlęcia czy w zacisznym i wygodnym

fotelu nakarmić maluszka. Dla starszych dzieci prowadzone są zajęcia malowania twarzy, plastyczne, rękodzielnicze bądź sportowe.

W gminie obchodzone są także uroczystości patriotyczne – Konstytucji 3 Maja i Święto Niepodległości. Bazę do prowadzenia działalności kulturalnej w gminie stanowią domy ludowe w Bukowsku, Nowotańcu i Pobiednie, nad którymi nadzór i fachową opiekę sprawuje pracownik Urzędu Gminy w Bukowsku ds. promocji i kultury. Placówki umożliwiają integrację mieszkańców i stwarzają możliwości dla zagospodarowania czasu wolnego dzieci i młodzieży. Na terenie gminy działa również Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej, który jest kontynuacją działającego od 1959 roku Uniwersytetu Ludowego we Wzdowie. Nawiązuje on do międzywojennych tradycji szkół ludowych, w których duże znaczenie przykładano do ochrony dziedzictwa kulturowego, rozwoju osobowego i społecznego. Obecny kierunek – rękodzieło artystyczne – prowadzony jest od 1984 roku. W historii uniwersytetu znaczącą rolę ogrywały również profil kulturalno-oświatowy oraz teatralny. Poniższa tabela zawiera wykaz placówek kulturalnych funkcjonujących w gminie.

Tabela 8. Placówki kulturalne w gminie Bukowsko.

lp.	nazwa placówki	adres placówki
1.	Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku	38-505 Bukowsko 71
2.	Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku, Filia w Pobiednie	Pobiedno, 38-505 Bukowsko
3.	Gminna Biblioteka Publiczna w Bukowsku, Filia w Nowotańcu	Nowotaniec 92, 38-505 Bukowsko
4.	Dom Ludowy w Bukowsku	38-505 Bukowsko 889
5.	Dom Ludowy w Nowotańcu	Nowotaniec, 38-505 Bukowsko
6.	Dom Ludowy w Pobiednie	Pobiedno, 38-505 Bukowsko
7.	Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej	Wola Sękowa 37, 38-505 Bukowsko

III.2. Sport i rekreacja w gminie Bukowsko.

Upowszechnianiu kultury fizycznej, sportu i rekreacji w gminie służy dostępna na jej terenie infrastruktura sportowo-rekreacyjna. Dane szczegółowe w tym zakresie przedstawia poniższa tabela.

Tabela 9. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie Bukowsko.

lp.	nazwa obiektu	adres obiektu
1.	Stadion w Bukowsku	38-505 Bukowsko 348
2.	Stadion w Nowotańcu	Nowotaniec 116, 38-505 Bukowsko
3.	Boisko sportowe przy Zespole Szkół w Bukowsku	38-505 Bukowsko 142
4.	Boisko sportowe przy Zespole Szkół w Nowotańcu	Nowotaniec 77, 38-505 Bukowsko
5.	Boisko sportowe przy zespole szkół w Pobiednie	Pobiedno 105, 38-505 Bukowsko

Kluby sportowe na terenie gminy Bukowsko:

- ✓ Orlik w Bukowsku
- ✓ Szkołka Piłkarska Bukowsko
- ✓ Bukowianka Bukowsko
- ✓ Cosmos Nowotaniec
- ✓ Tenis Nagórzany

W gminie odbywają się imprezy sportowo-rekreacyjne. Wśród ważniejszych wymienić należy Gminną Ligę Piłki Halowej, Zawody sportowo-pożarnicze, Ogólnopolski turniej wiedzy pożarniczej, Bukowski Regionalny Turniej Sprawności Obronnej i Zawody Strzeleckie Żołnierzy Rezerwy. Gmina posiada zasoby przyrodnicze i kulturowe pozwalające na rozwój na jej terenie różnych form wypoczynku i rekreacji. Potencjał rekreacyjny gminy tworzą duże kompleksy leśne i piękny górzysty krajobraz. Na jej terenie zlokalizowanych jest kilka obiektów agroturystycznych i gastronomicznych; przez obszar gminy przebiegają liczne szlaki turystyczne, trasy piesze, konne i rowerowe, ścieżki spacerowe, a atrakcją sezonu zimowego jest wyciąg narciarski w Karlikowie.

III.3. Opieka zdrowotna na terenie gminy Bukowsko.

W gminie działają trzy ośrodki zdrowia – Ośrodek Zdrowia w Bukowsku, Ośrodek Zdrowia w Pobiednie, Ośrodek zdrowia w Nowotańcu, a także Specjalistyczna Praktyka Stomatologiczna, Centrum Pielęgniarstwa Rodzinnego "Caritas" Archidiecezji Przemyskiej oraz Apteka leków gotowych w Ośrodku Zdrowia w Bukowsku. Punkt Apteczny znajduje się także w Ośrodku Zdrowia w Nowotańcu. Działalność prowadzona jest w budynkach gminy na podstawie umowy najmu lokalu. Gmina nie prowadzi żadnych podmiotów leczniczych.

Tabela 10. Zakłady opieki zdrowotnej i apteki w gminie Bukowsko.

lp.	nazwa podmiotu	adres podmiotu
1.	Niepubliczny Zakład Opieki Zdrowotnej „Zdrowa Rodzina” w Pobiednie	Pobiedno 128, 38-505 Bukowsko
2.	Ośrodek Zdrowia w Bukowsku	38-505 Bukowsko 291
3.	Wiejski Ośrodek Zdrowia w Nowotańcu, Specjalistyczna Praktyka Lekarska B. Bukrej	Nowotaniec 93, 38-505 Bukowsko
4.	Prywatna apteka w Bukowsku, Helena Chinalska	38-505 Bukowsko 291
5.	Apteka „Vega” sp. j. w Nowotańcu	38-505 Bukowsko, Nowotaniec 291

W ramach Niepublicznego Zakładu Opieki Zdrowotnej „Zdrowa Rodzina” w Pobiednie działają: poradnia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, gabinet pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej i gabinet medycyny szkolnej. Z kolei w ramach Ośrodka Zdrowia w Bukowsku funkcjonują: poradnia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej, poradnia stomatologiczna, pracownia fizjoterapii i gabinet pielęgniarki środowiskowo-rodzinnej. W Wiejskim Ośrodku Zdrowia w Nowotańcu działają natomiast: poradnia lekarza podstawowej opieki zdrowotnej i poradnia stomatologiczna.

Z danych Głównego Urzędu Statystycznego wynika, że w 2020 roku w gminie Bukowsko udzielono 24 286 porad lekarskich w ramach ambulatoryjnej opieki zdrowotnej, w 2021 roku liczba ta wzrosła do 27 995, a w 2022 roku odnotowano niewielki spadek do 27 761. To wskazuje na wzrost zainteresowania usługami opieki zdrowotnej w 2021 roku, który może odzwierciedlać potencjalnie zwiększone potrzeby zdrowotne mieszkańców, przy czym rok 2022 wykazuje stabilizację tej tendencji. Liczba przychodni pozostała stała przez wszystkie trzy lata, wynosząc 2 przychodnie, co w kontekście liczby porad wskazuje na ich konsekwentne wykorzystanie. Przy założeniu niezmienności liczby ludności, wskaźnik przychodni na 10 tys. ludności także się nie zmienia i przez cały okres wynosi 4, co pokazuje,

że na każde 10 tysięcy mieszkańców przypada 4 przychodnie. Infrastruktura farmaceutyczna również pozostała niezmienną w analizowanym okresie. Liczba aptek ogólnodostępnych oraz liczba punktów aptecznych utrzymywała się na poziomie 1 przez lata 2020-2022, co wskazuje na stabilną dostępność usług farmaceutycznych dla mieszkańców. Podsumowując, w latach 2020-2022 gmina utrzymuje stałą infrastrukturę opieki zdrowotnej, z lekkimi wahnięciami w liczbie udzielanych porad lekarskich, co może odzwierciedlać naturalne fluktuacje w zapotrzebowaniu na usługi medyczne. Stała liczba przychodni i punktów farmaceutycznych wskazuje na stabilność dostępnych usług zdrowotnych dla mieszkańców.

Tabela 11. Ochrona zdrowia na terenie gminy Bukowsko w latach 2020-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
Ambulatoryjna opieka zdrowotna - porady lekarskie (porady lekarskie ogółem)	24 286	27 995	27 761
liczba przychodni ogółem	2	2	2
przychodnie na 10 tys. Ludności	4	4	4
liczba aptek ogólnodostępnych	1	1	1
liczba punktów aptecznych	1	1	1

III.4. Zasoby mieszkaniowe w gminie Bukowsko.

Na terenie gminy infrastruktura budowlana różni się wiekiem, powierzchnią zabudowy, technologią wykonania, przeznaczeniem oraz wynikającą z podstawowych parametrów energochłonnością. Na terenie gminy należy wyróżnić:

- ✓ budynki mieszkalne,
- ✓ obiekty użyteczności publicznej,
- ✓ obiekty pod działalność usługowo-handlową i wytwórczą,
- ✓ obiekty pod działalność rolniczą.

Charakter zabudowy mieszkaniowej nie jest jednolity.

W 2022 roku w gminie Bukowsko oddano do użytku 13 mieszkań. Na każdych 1000 mieszkańców oddano więc do użytku 2,39 nowych lokali. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa podkarpackiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. Całkowite zasoby mieszkaniowe w gminie Bukowsko to 1 431 nieruchomości. Na każdych 1000 mieszkańców przypada zatem 261 mieszkań. Jest to wartość znacznie mniejsza od wartości dla województwa podkarpackiego oraz znacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. 100,0% mieszkań zostało przeznaczonych na cele indywidualne. Przeciętna liczba

pokoju w nowo oddanych mieszkaniach w gminie Bukowsko to 5,85 i jest znacznie większa od przeciętnej liczby izb dla województwa podkarpackiego oraz znacznie większa od przeciętnej liczby pokoi w całej Polsce. Przeciętna powierzchnia użytkowa nieruchomości oddanej do użytkowania w gminie Bukowsko to 146,90 m² i jest znacznie większa od przeciętnej powierzchni użytkowej dla województwa podkarpackiego oraz znacznie większa od przeciętnej powierzchni nieruchomości w całej Polsce. Biorąc pod uwagę instalacje techniczno-sanitarne 95,7% mieszkań przyłączonych jest do wodociągu, 91,9% nieruchomości wyposażonych jest w ustęp spłukiwany, 89,7% mieszkań posiada łazienkę, 76,4% korzysta z centralnego ogrzewania, a 69,6% z gazu sieciowego.

Zasób mieszkaniowy Gminy stanowi 12 lokali o łącznej powierzchni użytkowej 559,7 m² znajdujących się w 5 budynkach stanowiących własność Gminy Bukowsko w tym:

Lokale mieszkalne w Agronomówkach

- ✓ Nowotaniec – 3 mieszkania – 115 m²
- ✓ Bukowsko – 3 mieszkania – 115 m²

Lokale mieszkalne w Ośrodkach Zdrowia

- ✓ Bukowsko – 4 mieszkania – 239,90 m²
- ✓ Nowotaniec – 2 mieszkania – 155,30 m²

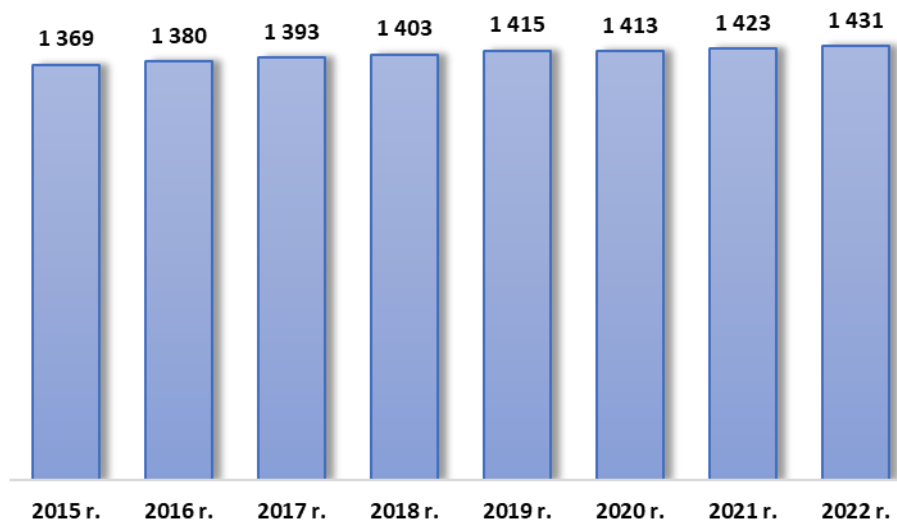
Lokale mieszkalne w budynku b. Urzędu Gminy (stara poczta)

- ✓ Bukowsko – 3 mieszkania – 49,50 m²

Ze stanu zasobu mieszkaniowego gminy nie wyodrębniono lokali socjalnych, z uwagi na brak środków finansowych oraz mając na uwadze fakt, iż zasób mieszkaniowy Gminy Bukowsko zabezpiecza potrzeby mieszkańców Gminy nie planowano też zwiększenia ilości lokali mieszkalnych. Lokale tworzące mieszkaniowy zasób Gminy zarządzane były przez Wójta Gminy. Wnioski o przyznanie lokalu rozpatrywał Wójt Gminy po uprzednim zaopiniowaniu wniosku przez Komisję Budżetu i Inwestycji Rady Gminy Bukowsko i lokalną Radę Sołecką.

W ostatnich latach notuje się systematyczny wzrost budownictwa. Liczba mieszkań w gminie Bukowsko wynosi według danych Głównego Urzędu Statystycznego na koniec 2022 roku 1 431 mieszkań, których łączna powierzchnia wynosi 153 823 m². Przeciętna wielkość mieszkania to 107,5 m². W porównaniu do danych z końca 2015 roku liczba mieszkań wzrosła o 61. Jest to o 4,5% mieszkań więcej niż w 2010 roku.

Rysunek 11. Liczba mieszkań na terenie gminy Bukowsko w latach 2015 – 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).

III.4. Bezpieczeństwo publiczne w gminie Bukowsko.

Ochronę bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy zapewnia Powiatowa Komenda Policji w Sanoku poprzez służbę jednego dzielnicowego, która obejmuje obszar całej gminy. Na terenie gminy Bukowsko znajduje się Posterunek Policji w Bukowsku. Kierując się odpowiedzialnością za stan bezpieczeństwa publicznego na terenie gminy Bukowsko, podejmowane są działania, które przyczyniają się do zwiększania poczucia bezpieczeństwa, zapobiegania występowaniu sytuacji kryzysowych i sprawnego likwidowania ich następstw. Wykonywanie działań prowadzone jest przy ścisłej współpracy z Państwową Strażą Pożarną, Policją i ochotniczymi strażami pożarnymi z terenu Gminy. Gmina Bukowsko wspiera działalność PSP poprzez wydatkowanie środków z budżetu gminy. Na terenie Gminy Bukowsko działa 8 jednostek Ochotniczej Straży Pożarnej: OSP Bukowsko OSP Nadolany, OSP Nagórzany, OSP Nowotaniec, OSP Pobiedno, OSP Wola Sękowa, OSP Wolica, OSP Zboiska, które funkcjonują w swoich remizach. Jednostki OSP jako organizacje pozarządowe, funkcjonujące w oparciu o przepisy ustawy z dnia 7 kwietnia 1989 r. – Prawo o stowarzyszeniach oraz ustawy z dnia 24 sierpnia 1991 r. o ochronie przeciwpożarowej stanowią ważny element krajowego systemu ratowniczo-gaśniczego (KSRG) bezpieczeństwa państwa. Współpraca w ramach ww. systemu to przede wszystkim współdziałanie podczas akcji ratowniczych na terenie kraju z udziałem specjalistów, grup ratowniczych, przygotowanie wspólnych programów szkoleniowych dotyczących zasad udzielania

pierwszej pomocy, stosowania podstawowych technik ratowniczych, tworzenie programów informujących o zagrożeniach katastrofami, klęskami żywiołowymi, pożarami i innymi zagrożeniami spowodowanymi siłami przyrody lub działalnością człowieka, a także udostępnianie pozostających w dyspozycji zasobów na potrzeby akcji ratunkowych i szkoleń. Do głównych zadań realizowanych przez jednostki OSP, w tym w ramach KSRRG należy:

- ✓ gaszenie pożarów;
- ✓ ratownictwo techniczne, w szczególności na drogach;
- ✓ ewakuacja poszkodowanych lub zagrożonych ludzi i zwierząt oraz zagrożonego mienia;
- ✓ oznakowanie i zabezpieczenie miejsc prowadzenia działań ratowniczych,
- ✓ prowadzenie działań ratowniczych na obszarach wodnych, w tym podczas powodzi,
- ✓ usuwanie skutków zdarzeń w szczególności po przejściu anomalii pogodowych i udzielanie pomocy socjalnej poszkodowanym.

Ochotnicze straże pożarne ściśle współdziałają z jednostkami organizacyjnymi Państwowej Straży Pożarnej (PSP) oraz innymi podmiotami i instytucjami w celu zapewnienia bezpieczeństwa obywateli na terenie swego działania (miasta i gminy) lub wspomagają sąsiednie obszary w ramach odwołów operacyjnych lub uzgodnień o pomocy wzajemnej.

III.5. Organizacje pozarządowe w gminie Bukowsko.

Na terenie Gminy Bukowsko działa kilkanaście stowarzyszeń, fundacji i organizacji pozarządowych. Organizacje pozarządowe, obok sektora publicznego i prywatnego są trzecim sektorem działającym na rzecz dobra publicznego. Stanowią one bazę dla rozwoju lokalnych społeczności, zrzeszają bowiem najaktywniejszych i najbardziej wrażliwych na sprawy społeczne obywateli danego środowiska. Podejmują cenne działania dla dobra mieszkańców oraz integrują i aktywizują społeczność lokalną. Z tego względu stanowią znakomite uzupełnienie działań podejmowanych przez lokalne samorządy. Współpraca jednostek samorządowych z organizacjami pozarządowymi stwarza szansę na lepsze zorganizowanie wspólnego celu, jakim jest poprawa jakości życia mieszkańców gminy. Wciąż jednak brakuje środków na rozwijanie ich działalności. Na terenie Gminy Bukowsko działają stowarzyszenia i organizacje społeczne o charakterze formalnym (zarejestrowane fundacje, stowarzyszenia, koła) oraz nieformalnym.

Na terenie Gminy Bukowsko działa 8 stowarzyszeń w postaci jednostek OSP. OSP Bukowsko OSP Nadolany, OSP Nagórzany, OSP Nowotaniec, OSP Pobiedno, OSP Wola Sękowa, OSP Wolica, OSP Zboiska oraz 8 Kół Gospodyń Wiejskich (KGW w Bukowsku, KGW w Nagórzanach, KGW w Nadolanach, KGW w Nowotańcu, KGW w Pobiednie, KGW w Woli Sękowej, KGW w Wolicy, KGW w Zboiskach.). Koło gospodyń wiejskich jest dobrowolną, niezależną od administracji rządowej i jednostek samorządu terytorialnego, samorządną, społeczną organizacją mieszkańców wsi, wspierającą rozwój przedsiębiorczości na wsi i aktywnie działającą na rzecz środowisk wiejskich. Celem KGW jest:

- ✓ prowadzenie działalności społeczno-wychowawczej i oświatowo-kulturalnej w środowiskach wiejskich,
- ✓ prowadzenie działalności na rzecz wszechstronnego rozwoju obszarów wiejskich,
- ✓ wspieranie rozwoju przedsiębiorczości kobiet,
- ✓ inicjowanie i prowadzenie działań na rzecz poprawy warunków życia i pracy kobiet na wsi,
- ✓ upowszechnianie i rozwój form współdziałania, gospodarowania i racjonalnych metod prowadzenia gospodarstw domowych,
- ✓ reprezentowanie interesów środowiska kobiet wiejskich wobec organów administracji publicznej,
- ✓ rozwój kultury ludowej, w tym w szczególności kultury lokalnej i regionalnej,
- ✓ wykonywanie innych zadań związanych ze wspieraniem rozwoju przedsiębiorczości na wsi i podejmowaniem działań na rzecz środowisk wiejskich.

Jedną z głównych idei kół gospodyń wiejskich jest wspólne działanie dla dobra innych. Organizacje te dzięki nowej ustawie o KGW i wynikającej z niej dotacji dla zarejestrowanych w ARiMR mogły na nowo zacząć działać. Koła gospodyń wiejskich działające na terenie Gminy Bukowsko biorą aktywny udział zarówno w życiu społecznym jak i kulturalnym. Reprezentują Gminę Bukowsko w różnego rodzaju imprezach, konkursach.

Dodatkowo na terenie gminy funkcjonują takie stowarzyszenia jak:

✓ **Stowarzyszenie Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej**

Towarzystwo Przyjaciół Ziemi Bukowskiej w Bukowsku powstało w 2001 roku. Głównymi celami działalności są m.in. działania na rzecz budowania i rozwoju społeczeństwa obywatelskiego, promowanie aktywności społecznej, gospodarczej, kulturalnej, sportowej i rekreacyjnej, zdrowego stylu życia wśród mieszkańców, gromadzenie, promocja i upowszechnianie wiedzy o historii, pamiątkach z przeszłości, kulturze, przyrodzie i współczesnym obliczu ziemi Bukowskiej. Stowarzyszenie działa w każdej możliwej sferze, pracuje zarówno z dziećmi jak i dorosłymi. Organizuje imprezy sportowe (Bieg Tropem Wilczym – 16 maja 2021 r. w Bukowsku oraz konkurs plastyczny nt. Żołnierzy Wyklętych dla dzieci z terenu gminy Bukowsko). Towarzystwo swoimi działaniami stara się aktywizować i integrować społeczność lokalną. Działania kulturalne, społeczne, sportowe i związane z pomocą społeczną realizuje w odpowiedzi na potrzeby mieszkańców gminy. Wszelkie działania organizowane są we współpracy z Urzędem Gminy Bukowsko, lokalnymi Kołami Gospodyń, Szkołami z terenu gminy, OSP i lokalnymi liderami. Towarzystwo zajmuje się ożywianiem życia kulturalnego mieszkańców gminy. Od 2021r. Towarzystwo w ramach zlecenia realizacji zadania publicznego realizuje usługi społeczne dla mieszkańców Gminy Bukowsko.

✓ **Fundacja LATARNIA**

Fundacja Latarnia została utworzona 27 listopada 2012 r. w Woli Piotrowej. Celem Fundacji jest wspieranie zadań polityki społecznej, w szczególności resocjalizacji i socjalizacji, które są oparte na chrześcijańskich wartościach: miłości, wierze i nadziei. Głównym celem Fundacji jest organizowanie i niesienie pomocy w ramach działalności pożytku publicznego. Zadaniem priorytetowym jest realizacja tych celów statutowych, które mają wpływ na poziom kultury, edukacji, zdrowia społeczeństwa, powszechności zatrudnienia i obronności kraju.

Oddziały:

Chrześcijański Dom „Przystań” Wola Piotrowa 34

Chrześcijański Dom „Przystań” jest formą ośrodka resocjalizacyjnego prowadzonego jako filia przez Fundację „Latarnia”. Filia działa jako jednostka pozarządowa i jest samofinansująca się. Resocjalizacja w Chrześcijańskim Domu „Przystań” jest oparta na chrześcijańskich wartościach. Celem nadrzędnym prowadzenia Chrześcijańskiego Domu „Przystań” jest stworzenie otwartego Domu dla każdej potrzebującej osoby.

Chrześcijański Dom „Zatoka Perleł” Wola Piotrowa 8

Chrześcijański Dom „Zatoka Perleł” jest formą ośrodka resocjalizacyjnego prowadzonego jako filia przez Fundację „Latarnia”. Filia działa jako jednostka pozarządowa i jest samofinansująca się. Resocjalizacja w Chrześcijańskim Domu „Zatoka Perleł” jest oparta na chrześcijańskich wartościach. Celem nadrzędnym prowadzenia Chrześcijańskiego Domu „Zatoka Perleł” jest stworzenie otwartego Domu dla każdej potrzebującej osoby. Do CHD „Zatoka Perleł” przyjmowane są głównie kobiety i matki z dziećmi do 6 lat.

✓ Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego w Woli Sękowej

Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego jest kontynuacją działającego od 1959 roku Uniwersytetu Ludowego we Wzdowie. Idea uniwersytetu ludowego wywodzi się z XIX-wiecznej skandynawskiej koncepcji Mikołaja Grundtviga przeniesionej na grunt polski m.in. przez Ignacego Solarza. Uniwersytet nawiązuje do międzywojennych tradycji szkół ludowych, w których duże znaczenie przykładano do ochrony dziedzictwa kulturowego, rozwoju osobowego i społecznego. Obecny kierunek: rękodzieło artystyczne, prowadzony jest od 1984 roku. W historii uniwersytetu znaczące okresy zajmuje również profil kulturalno-oświatowy oraz teatralny. Wśród setek absolwentów tej nietypowej instytucji: animatorów, instruktorów i osobowości kultury, znalazły się znane nazwiska jak: Marcin Daniec, Krzysztof Hanke, Stanisław Guzek znany jako Stan Borys, Ivo Orłowski, Jan Kondrak, Piotr Woroniec, Iwona Pochitonow. Przez wiele lat losy Uniwersytetu nierozzerwalnie związane były z XIX-wiecznym Pałacem Ostaszewskich we Wzdowie k. Brzozowa. Oprócz tajemniczej atmosfery pałacu i zabytkowego parku, wielu fascynowała nietuzinkowa postać Adama Ostoi Ostaszewskiego (1860-1934): ekscentrycznego naukowca, poligloty, działacza społecznego, wynalazcy, pioniera polskiego lotnictwa. W jego zainteresowaniach leżały również sztuki piękne: poezja, malarstwo oraz rzeźba, więc może nie przypadkiem miejsce to przyciągało artystyczne dusze z całej Polski. W 2006 roku, dzięki pomocy i życzliwości Gminy Bukowsko Uniwersytet Ludowy przeniesiony został ze Wzdowa do Woli Sękowej, gdzie kultywuje dotychczasowe działania, rozpoczynając jednocześnie nowy, twórczy okres w dziejach placówki. Kolejny rozdział historii UL-a, to między innymi Międzynarodowe Akcje Artystyczne, oraz Galeria Sękowa prezentująca osobowości świata sztuki. W 2019 roku Uniwersytet obchodził jubileusz 60-lecia swego istnienia. Formuła kształcenia w Uniwersytecie Ludowym przewiduje możliwość zdobycia uprawnień rzemieślniczych. Uczniowie nabywają pod kierunkiem mistrzów, umiejętności w wielu dziedzinach rzemiosła

i mogą zdobywać w ich zakresie zawód przystępując do egzaminów czeladniczych organizowanych przy współpracy z Izbą Rzemieślniczą w Rzeszowie. Stowarzyszenie Uniwersytet Ludowy Rzemiosła Artystycznego jest wpisane do Rejestru Instytucji Szkoleniowych Wojewódzkiego Urzędu Pracy.

✓ **Stowarzyszenie Rozwoju Wsi Pobiedno**

Obszary działań: Wspieranie wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju społecznego, edukacyjnego, kulturalnego i gospodarczego wsi Pobiedno. Integracja mieszkańców wsi, wspieranie demokracji i budowa społeczeństwa obywatelskiego w środowisku lokalnym, działalność wspomagająca rozwój wspólnot i społeczności. Pielęgnowanie świadomości narodowej, obywatelskiej i kulturowej. Ochrona i promocja zdrowia, działalność na rzecz osób niepełnosprawnych. Krzewienie kultury fizycznej wśród dzieci, młodzieży i dorosłych oraz wychowanie dzieci i młodzieży przez kulturę fizyczną i sport. Rozwijanie świadomości ekologicznej, ochrona zwierząt i dziedzictwa przyrodniczego. Prowadzenie działalności rolniczej.

✓ **Stowarzyszenie Turystyczne "Bukowianka"**

Obszary działań: sport, turystyka

✓ **Podkarpackie Stowarzyszenie Chrześcijańskie "Światło"**

✓ **Fundacja Bieszczadziki**

Fundacja Bieszczadziki działająca na rzecz Ośrodka Rehabilitacji Zwierząt w Bukowsku funkcjonuje od kwietnia 2014 roku. Fundacja zajmuje się niesieniem pomocy zwierzętom wymagającym leczenia i opieki.

✓ **Włociańskie Stowarzyszenie Właścicieli Lasów Prywatnych w Bukowsku**

✓ **Stowarzyszenie Artystyczne – Exodus**

✓ **Stowarzyszenia "Nasza Tokarnia"**

✓ **Stowarzyszenie Rolników "Ostoja"**

- ✓ **Stowarzyszenie Inicjatyw Edukacyjnych W Bukowsku**

- ✓ **Fundacja H2o - Help To Organize Up**

- ✓ **Podkarpackie Stowarzyszenie Rozwoju Regionalnego**

- ✓ **Pokochaj Niski Beskid**

- ✓ **Kółka Rolnicze**
- ✓ Kółka Rolnicze w Nadolanach
- ✓ Kółko Rolnicze Nowotaniec
- ✓ Kółko Rolnicze Nagórzany
- ✓ Kółko Rolnicze Wola Piotrowa
- ✓ Kółko Rolnicze Bukowsko
- ✓ Kółko Rolnicze Wolica
- ✓ Kółko Rolnicze Wola Sękowa
- ✓ Kółko Rolnicze w Zboiskach
- ✓ Kółko Rolnicze w Pobiednie
- ✓ Kółko Rolnicze w Dudyńcach
- ✓ Kółko Rolnicze Tokarnia

Obszary, kierunki i formy realizacji wspólnych zadań i współpracy Gminy z organizacjami pozarządowymi określone zostały w *Programie współpracy Gminy Bukowsko z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami wymienionymi w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 roku o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie na rok 2023*. Program współpracy Gminy Bukowsko z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego jest elementem lokalnego systemu szeroko rozumianej polityki społecznej. Program wskazuje na konieczność dalszej współpracy z organizacjami pozarządowymi i innymi podmiotami w zakresie działalności pożytku publicznego oraz kształtowania wzajemnych relacji tak, aby współpraca nieustannie się rozwijała. Program określa zakres, formy współpracy, okres realizacji i sposób realizacji programu, zadania priorytetowe w zakresie współpracy organów samorządowych Gminy

Bukowsko z organizacjami, których realizacja związana będzie z wydatkowaniem środków publicznych. Cele szczegółowe programu wynikają z potrzeb społeczności gminnej i są to:

- ✓ podejmowanie i rozwijanie wspólnych inicjatyw na rzecz zwiększenia aktywności mieszkańców Gminy Bukowsko,
- ✓ podnoszenie skuteczności i efektywności działań w sferze zadań publicznych,
- ✓ zaspokojenie zbiorowych potrzeb mieszkańców gminy,
- ✓ przeciwdziałanie zjawiskom wykluczenia społecznego grup i osób,
- ✓ umacnianie w społecznej świadomości poczucia odpowiedzialności za rozwój lokalnego
- ✓ środowiska,
- ✓ wspieranie organizacji pozarządowych w zakresie realizacji zadań publicznych
- ✓ z jednoczesnym zagwarantowaniem środków na ich realizację,
- ✓ integracja podmiotów kreujących politykę lokalną w sferze zadań publicznych.

W kontekście prawidłowości i efektywności prowadzenia działań w Gminie, niezwykle istotnym potencjałem jest kadra Urzędu Gminy oraz jednostek organizacyjnych (m.in. CUS, placówek oświatowych).

Gmina Bukowsko jest członkiem następujących stowarzyszeń:

✓ **Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania „Dorzecze Wisłoka”**

Rada Gminy Bukowsko podjęła uchwałę W sprawie przystąpienia Gminy Bukowsko do Stowarzyszenia – Lokalna Grupa Działania pn „Dorzecze Wisłoka” w dniu 22 stycznia 2008 roku Nr XIV/80/08 na następujących warunkach:

- 1) Gmina Bukowsko deklaruje przystąpienie do Stowarzyszenia jako członek zwyczajny,
- 2) Gmina Bukowsko deklaruje wolę działania na rzecz rozwoju obszaru objętego Lokalną Strategią Rozwoju,
- 3) Gminę w Stowarzyszeniu reprezentuje Wójt Gminy.

✓ **Podkarpackie Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych**

Podkarpackie Stowarzyszenie Samorządów Terytorialnych jest regionalnym, samorządnym i trwałym zrzeszeniem samorządowych gmin, powiatów i województwa podkarpackiego zawartym dla wsparcia idei samorządu terytorialnego, ochrony wspólnych interesów jego

członków oraz budowania integralności tego regionu Polski z siedzibą w Rzeszowie ul. Księcia Józefa Poniatowskiego

Celami Stowarzyszenia są :

- 1) upowszechnianie idei samorządu terytorialnego,
- 2) zajmowanie stanowiska w sprawach publicznych,
- 3) ochrona wspólnych interesów jego członków,
- 4) wspieranie działań zmierzających do budowania świadomości regionalnej przy zachowaniu unitarności Rzeczypospolitej Polskiej,
- 5) koordynacja współdziałania gmin, powiatów i województwa podkarpackiego, zmierzająca do podtrzymania, kształtowania i upowszechniania wspólnych tradycji historycznych, kulturalnych, turystycznych i gospodarczych województwa podkarpackiego,
- 6) podejmowanie działań zmierzających do gospodarczego i kulturalnego rozwoju województwa podkarpackiego,
- 7) działanie na rzecz ochrony bogactwa środowiska naturalnego województwa podkarpackiego,
- 8) popularyzowanie wiedzy o województwie podkarpackim,
- 9) podejmowanie wspólnych przedsięwzięć z partnerami zagranicznymi,
- 10) wspieranie regionalnej współpracy transgranicznej, w szczególności z sygnatariuszami Euroregionu Karpackiego,
- 11) działanie na rzecz integracji Polski z Unią Europejską,
- 12) wspomaganie członków w realizacji ich zadań własnych i zleconych,
- 13) podejmowanie działań na rzecz przeciwdziałania bezrobociu i ograniczania jego skutków,
- 14) podejmowanie działań w zakresie rozwoju systemu pomocy społecznej,
- 15) podejmowanie działań na rzecz ograniczania skutków niepełnosprawności,
- 16) podejmowanie działań na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa,
- 17) wspieranie turystyki i podejmowanie działań na rzecz regionalnych przedsięwzięć turystycznych,
- 18) upowszechnianie wiedzy na temat bezpieczeństwa publicznego i podejmowanie działań na rzecz jego poprawy,
- 19) podejmowanie działań w zakresie rozwoju infrastruktury i gospodarki komunalnej,
- 20) wspieranie inicjatyw na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego,
- 21) popularyzowanie wiedzy na temat nowych zasad organizacji edukacji, pomocy społecznej i ochrony zdrowia oraz wspieranie inicjatyw służących dalszemu rozwojowi tych dziedzin,

22) inne działania dla dobra i rozwoju województwa podkarpackiego oraz jego mieszkańców.

✓ **Związek Bieszczadzkich Gmin Pogranicza w Ustrzykach Dolnych**

Związek Bieszczadzkich Gmin Pogranicza skupia gminy z czterech powiatów: bieszczadzkiego, leskiego, sanockiego i przemyskiego. Powstał w 1992 roku, a jego założycielami były gminy Ustrzyki Dolne, Czarna i Lutowiska. W celach statutowych Związku można znaleźć takie działania jak m.in. podejmowanie działań i realizacja przedsięwzięć w zakresie ekonomicznego rozwoju terenu, działania na rzecz ochrony przyrody, podejmowanie wspólnych prac w celu lepszego rozwoju terenu gmin członkowskich. W dniu 27 września 2019 roku Rada Gminy Bukowsko podjęła uchwałę Nr X/106/2019 W sprawie przystąpienia Gminy Bukowsko do Związek Bieszczadzkich Gmin Pogranicza w Ustrzykach Dolnych i przyjęcia jego Statutu. W dniu 24 października 2019 r odbyło się posiedzenie Zgromadzenia Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza. Podczas posiedzenia podjęto uchwałę w sprawie przyjęcia do Związku Bieszczadzkich Gmin Pogranicza Gminy Bukowsko

III.6. Pomoc społeczna w Gminie Bukowsko.

Pomoc społeczna jest instytucją polityki społecznej państwa mającą na celu umożliwienie osobom i rodzinom przezwyciężanie trudnych sytuacji życiowych, których nie są one w stanie pokonać wykorzystując własne uprawnienia, zasoby i możliwości. Pomoc społeczną organizują organy administracji rządowej (minister właściwy do spraw zabezpieczenia społecznego, wojewodowie) i samorządowej (marszałkowie województw, starostowie na poziomie powiatów oraz wójtowie, burmistrzowie, prezydenci miast). Organy te realizując zadania pomocy społecznej współpracują na zasadzie partnerstwa z organizacjami społecznymi i pozarządowymi, związkami wyznaniowymi oraz osobami fizycznymi i prawnymi.

Główną jednostką wykonującą zadania z zakresu pomocy społecznej na terenie gminy Bukowsko jest **Centrum Usług Społecznych w Bukowsku**.

Centrum Usług Społecznych w Bukowsku powstało z przekształcenia Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku i rozpoczęło swoją działalność 1 września 2021 r. CUS

powstało dzięki dofinansowaniu ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu Operacyjnego Wiedza Edukacja Rozwój, Oś priorytetowa II. Efektywne polityki publiczne dla rynku pracy, gospodarki i edukacji, działanie 2.8 Rozwój usług społecznych świadczonych w środowisku lokalnym.

Nowopowstałe Centrum Usług Społecznych w Bukowsku to realna szansa na deinstytucjonalizację rynku usług. To proces odchodzenia od pomocy instytucjonalnej na rzecz usług świadczonych w społeczności lokalnej – blisko domu, opartych w większym stopniu na profilaktyce, z uproszczeniem procedur i niwelowaniem ograniczeń oraz na tworzeniu pomocy sąsiedzkiej i wsparciu lokalnych środowisk na poziomie wsi/osiedla. Możliwość uzyskania informacji o usługach społecznych w jednej instytucji przez mieszkańców oznacza kompleksową i profesjonalną obsługę oraz większy dostęp i komfort dla zainteresowanych osób.

Celem działania Centrum Usług Społecznych w Bukowsku jest podejmowanie działań dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców Gminy Bukowsko w zakresie szeroko rozumianych usług społecznych i koordynowanie tych usług, w tym w szczególności:

- ✓ stworzenie zintegrowanego lokalnego systemu usługowego, umożliwiającego uzyskanie dostępu do usług społecznych z różnych obszarów, w kontakcie z jedną instytucją,
- ✓ budowanie szerokiego przedziału usług dostępnych dla mieszkańców i zarazem oferowanie spersonalizowanych Indywidualnych Planów Usług Społecznych pozwalających w sposób kompleksowy odpowiadać na potrzeby rodzin,
- ✓ aktywowanie i wzmacnianie potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie wsparcia społecznego w postaci działań wolontaryjnych, samopomocowych i sąsiedzkich,
- ✓ wypracowanie właściwych relacji między działaniami selektywnymi w ramach pomocy społecznej, a działaniami powszechnymi adresowanymi do ogółu mieszkańców.
- ✓ podejmowanie działań wspierających osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Centrum Usług Społecznych w Bukowsku od września 2021 r. zgodnie ze Statutem

wprowadzonym Uchwałą nr XXXIV/326/2021 Rady Gminy Bukowsko z dnia 30 sierpnia 2021 r. podejmuje działania dla zaspokojenia potrzeb mieszkańców Gminy Bukowsko w zakresie szeroko rozumianych usług społecznych i koordynowanie tych usług, w tym w szczególności:

1. Stworzenie zintegrowanego lokalnego systemu usługowego, umożliwiającego uzyskanie dostępu do usług społecznych z różnych obszarów, w kontakcie z jedną instytucją;
2. Budowanie szerokiego przedziału usług dostępnych dla mieszkańców i zarazem oferowanie spersonalizowanych Indywidualnych Planów Usług Społecznych pozwalających w sposób kompleksowy odpowiadać na potrzeby rodzin;
3. Aktywowanie i wzmacnianie potencjału wspólnoty samorządowej w zakresie wsparcia społecznego w postaci działań wolontaryjnych, samopomocowych i sąsiedzkich;
4. Wypracowanie właściwych relacji między działaniami selektywnymi w ramach pomocy społecznej, a działaniami powszechnymi adresowanymi do ogółu mieszkańców;
5. Podejmowanie działań wspierających osoby i rodziny w wysiłkach zmierzających do zaspokojenia niezbędnych potrzeb i umożliwienia im życia w warunkach odpowiadających godności człowieka.

Centrum Usług Społecznych w Bukowsku realizuje:

1. Wszystkie zadania, realizowane dotychczas przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku;
2. Nierealizowane przez Gminny Ośrodek Pomocy Społecznej w Bukowsku do dnia utworzenia Centrum zadania z zakresu:
  - a) wspierania rodziny i systemu pieczy zastępczej w ramach tworzenia, nadzoru nad placówkami wsparcia dziennego,
  - b) promocji i ochrony zdrowia poprzez rozwiązywanie problemów alkoholowych w społeczności lokalnej oraz przeciwdziałanie narkomanii (Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych),
  - c) przeciwdziałania bezrobociu, reintegracji zawodowej i społecznej poprzez usługi w zakresie doradztwa zawodowego i reintegracji zawodowej,
  - d) pomocy społecznej w zakresie poradnictwa specjalistycznego (np. prawnego, psychologicznego) realizowanego w ramach Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego,
  - e) przyznawania i wypłacania dodatków mieszkaniowych,

- f) przyznawania i wypłacania dodatków energetycznych,
- g) organizowania społeczności lokalnej.

Szczegółowy zakres zadań Centrum obejmuje przede wszystkim:

1. Zadania z zakresu polityki prorodzinnej;
2. Zadania z zakresu wspierania rodziny;
3. Zadania z zakresu wspierania osób niepełnosprawnych;
4. Zadania z zakresu reintegracji zawodowej i społecznej,
5. Zadania z zakresu pomocy społeczne;
6. Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie i ochrony ofiar przemocy;
7. Zadania z zakresu prowadzenia działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz integracji społecznej osób uzależnionych od alkoholu;
8. Zadania z zakresu świadczeń rodzinnych, w tym ustalanie i wypłacanie świadczeń rodzinnych;
9. Zadania z zakresu ustawy o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci, w tym prowadzenie postępowań w sprawie przyznania i wypłaty świadczenia wychowawczego przewidzianego ustawą o pomocy państwa w wychowywaniu dzieci;
10. Zadania z zakresu świadczeń alimentacyjnych i postępowania wobec dłużników alimentacyjnych, w tym prowadzenie zadań związanych z postępowaniem wobec dłużników alimentacyjnych oraz przyznawaniem świadczeń z funduszu alimentacyjnego,
11. Zadania z zakresu reintegracji społecznej i zawodowej;
12. Zadania wynikające z innych ustaw, a to w szczególności:
  - a) udzielanie oparcia społecznego wynikającego z ustawy o ochronie zdrowia psychicznego,
  - b) prowadzenie zadań związanych z postępowaniem w sprawie jednorazowego zasiłku powodziowego, przewidzianego ustawą o szczególnych rozwiązaniach związanych z usuwaniem skutków powodzi,
  - c) prowadzenie zadań związanych z postępowaniem w sprawie przyznania świadczeń przewidzianych ustawą o wspieraniu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”,
  - d) prowadzenie zadań związanych z postępowaniem w sprawie przyznawania zasiłków dla opiekunów na podstawie ustawy o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów,

- e) potwierdzenie prawa do świadczeń opieki zdrowotnej na podstawie ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych,
  - f) przyznawanie pomocy materialnej o charakterze socjalnym, o której mowa w ustawie o systemie oświaty, tj. stypendium szkolne i zasiłek szkolny,
  - g) prowadzenie zadań związanych z Kartą Dużej Rodziny,
  - h) przyznawanie dodatków mieszkaniowych i dodatków energetycznych.
13. Wspieranie niefinansowe organizacji pozarządowych,
14. Zadania wynikające z uchwał Rady Gminy Bukowsko oraz Zarządzeń Wójta Gminy Bukowsko oraz inne zadania jeżeli z odrębnych przepisów wynika, że obowiązek ich realizacji należy do zadań ośrodka pomocy społecznej lub centrum usług społecznych.

Sposób Zarządzania CUS jest oparty na następujących elementach:

1. Zgodność z ustawą o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych;
2. Zapewnienie struktury organizacyjnej dostosowanej do nowych zadań związanych z utworzeniem CUS (Struktura Organizacyjna Centrum Usług Społecznych w Bukowsku);
3. Stworzenie procedur i sieci komunikacji wewnętrznej w procesie zarządzania.

Zarządzanie CUS obejmuje:

1. Zarządzanie procesem zmiany społecznej oraz
2. Zarządzanie usługami społecznymi (realizowanymi przez CUS oraz partnerów/kooperantów).

Centrum realizuje swoje zadania również zgodnie z Zarządzeniem Nr 1/2021 Dyrektora Centrum Usług Społecznych w Bukowsku z dnia 1 września 2021 roku w sprawie wprowadzenia Regulaminu Organizacyjnego Centrum Usług Społecznych w Bukowsku wraz ze zmianami oraz Zarządzeniem Nr 3/2021 Dyrektora Centrum Usług Społecznych w Bukowsku z dnia 1 września 2021 roku w sprawie wprowadzenia Regulaminu Pracy Pracowników Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.

Zadania CUS polegają w szczególności na:

1. przyznawaniu i wypłacaniu przewidzianych ustawą świadczeń;
2. pracy socjalnej;
3. prowadzeniu i rozwoju niezbędnej infrastruktury socjalnej;
4. analizie i ocenie zjawisk rodzących zapotrzebowanie na świadczenia z pomocy społecznej;

5. realizacji zadań wynikających z rozeznaczonych potrzeb społecznych;
6. rozwijaniu nowych form pomocy społecznej i samopomocy w ramach zidentyfikowanych potrzeb.

Do **zadań własnych gminy** o charakterze obowiązkowym z zakresu pomocy społecznej, realizowanych przez CUS należą:

1. opracowanie i realizacja gminnej strategii rozwiązywania problemów społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem programów pomocy społecznej, profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych i innych, których celem jest integracja osób i rodzin z grup szczególnego ryzyka;
2. sporządzanie oceny zasobów pomocy społecznej w oparciu o analizę lokalnej sytuacji społecznej i demograficznej;
3. udzielanie schronienia, zapewnienie posiłku oraz niezbędnego ubrania osobom tego pozbawionym;
4. przyznawanie i wypłacanie zasiłków okresowych;
5. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych;
6. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków powstałych w wyniku zdarzenia losowego;
7. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków na świadczenia zdrowotne osobom bezdomnym oraz innym osobom nie mającym dochodu i możliwości uzyskania świadczeń na podstawie przepisów o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych;
8. przyznawanie zasiłków celowych w formie biletu kredytowanego;
9. opłacanie składek na ubezpieczenia emerytalne i rentowe za osobę, która zrezygnuje z zatrudnienia w związku z koniecznością sprawowania bezpośredniej, osobistej opieki nad długotrwale lub ciężko chorym członkiem rodziny oraz wspólnie niezamieszkującymi matką, ojcem lub rodzeństwem;
10. praca socjalna;
11. organizowanie i świadczenie usług opiekuńczych, w tym specjalistycznych, w miejscu zamieszkania, z wyłączeniem specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
12. prowadzenie i zapewnienie miejsc w mieszkaniach chronionych;
13. dożywianie dzieci;
14. sprawienie pogrzebu, w tym osobom bezdomnym;

15. kierowanie do domu pomocy społecznej i ponoszenie odpłatności za pobyt mieszkańca gminy w tym domu;
16. pomoc osobom mającym trudności w przystosowaniu się do życia po zwolnieniu z zakładu karnego;
17. sporządzanie sprawozdawczości oraz przekazywanie jej właściwemu wojewodzie, również w formie dokumentu elektronicznego, z zastosowaniem systemu teleinformatycznego;
18. utworzenie i utrzymanie Centrum, w tym zapewnienie środków na wynagrodzenia pracowników;
19. przyznawanie i wypłacanie zasiłków stałych;
20. opłacanie składek na ubezpieczenie zdrowotne określonych w przepisach o świadczeniach opieki zdrowotnej finansowanych ze środków publicznych.

Do zadań własnych gminy realizowanych przez CUS, należą:

1. przyznawanie i wypłacanie zasiłków specjalnych celowych;
2. przyznawanie i wypłacanie pomocy na ekonomiczne usamodzielnienie w formie zasiłków, pożyczek oraz pomocy w naturze;
3. prowadzenie i zapewnienie miejsc w domach pomocy społecznej i ośrodkach wsparcia o zasięgu gminnym oraz kierowanie do nich osób wymagających opieki;
4. podejmowanie innych zadań z zakresu pomocy społecznej wynikających z rozeznaczonych potrzeb gminy, w tym tworzenie i realizacja programów osłonowych;
5. współpraca z powiatowym urzędem pracy w zakresie upowszechniania ofert pracy oraz informacji o wolnych miejscach pracy, upowszechnianie informacji o usługach poradnictwa zawodowego i o szkoleniach.

Do zadań zleconych z zakresu administracji rządowej realizowanych przez CUS należą:

1. organizowanie i świadczenie specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
2. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych na pokrycie wydatków związanych z klęską żywiołową lub ekologiczną;
3. prowadzenie i rozwój infrastruktury środowiskowych domów samopomocy dla osób z zaburzeniami psychicznymi;
4. realizacja zadań wynikających z rządowych programów pomocy społecznej, mających na celu ochronę poziomu życia osób, rodzin i grup społecznych oraz rozwój specjalistycznego wsparcia;

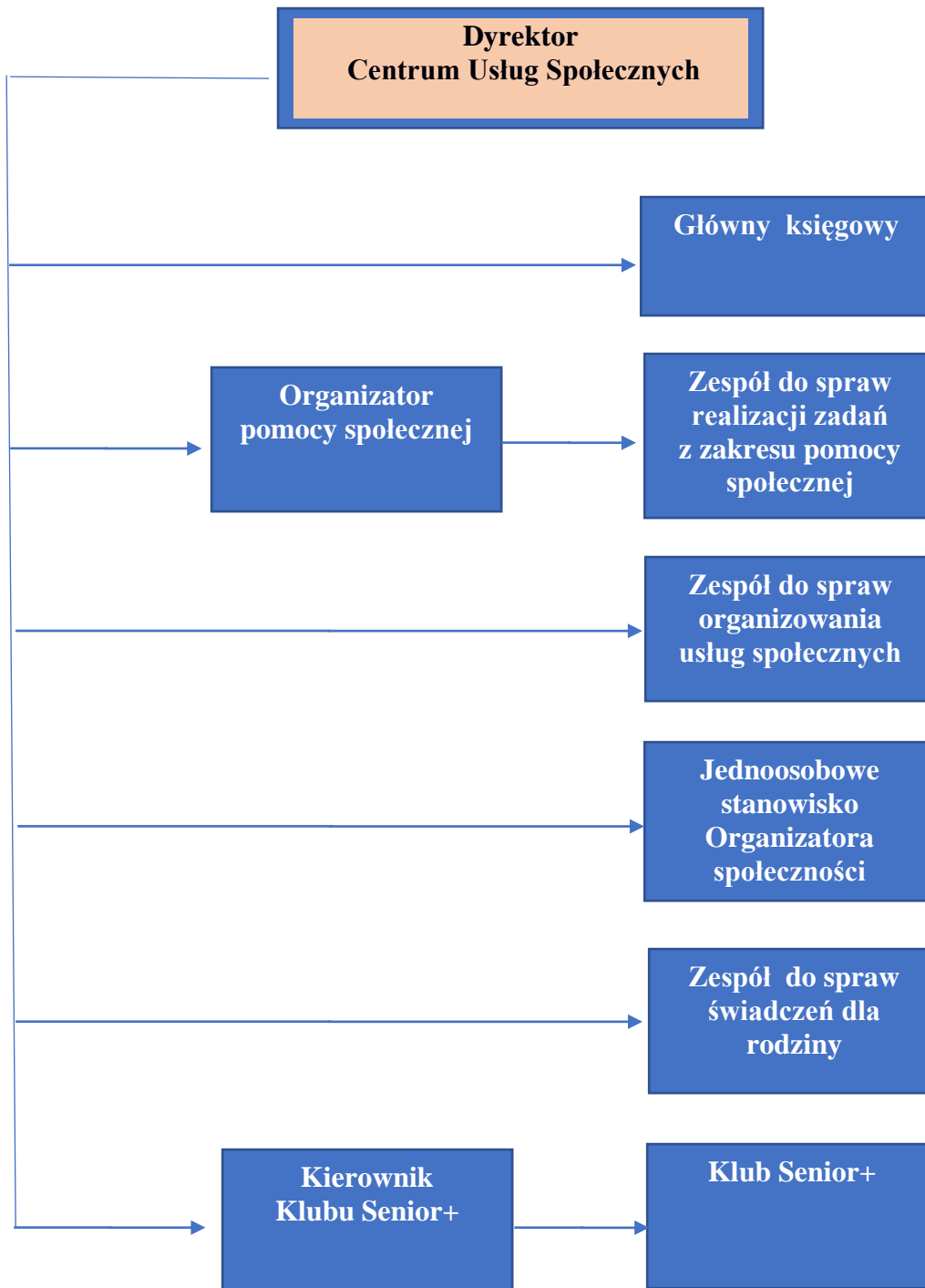
5. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku oraz niezbędnego ubrania cudzoziemcom;
6. przyznawanie i wypłacanie zasiłków celowych, a także udzielanie schronienia, posiłku i niezbędnego ubrania cudzoziemcom, którzy uzyskali zgodę na pobyt tolerowany na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej;
7. wypłacanie wynagrodzenia za sprawowanie opieki.

CUS realizuje zadania własne Gminy, zadania zlecone Gminie przez administrację rządową z zakresu pomocy społecznej, zadania wynikające z rozeznaczonych potrzeb Gminy, bądź z rządowych programów pomocowych na podstawie i w granicach obowiązujących aktów prawnych. CUS realizując zadania zlecone z zakresu administracji rządowej kieruje się ustaleniami przekazanymi przez wojewodę. Wykonując zadania własne gminy w zakresie pomocy społecznej kieruje się natomiast ustaleniami Wójta oraz uchwałami Rady Gminy.

W 2022 roku w Centrum Usług Społecznych w Bukowsku zatrudnieni byli:

- ✓ Dyrektor Centrum Usług Społecznych w Bukowsku wykonujący jednocześnie obowiązki Organizatora usług społecznych (1/1 etatu);
- ✓ Główny Księgowy Centrum (1/1 etatu);
- ✓ Organizator Pomocy Społecznej (1/1 etatu);
- ✓ Organizator Społeczności Lokalnej (1/1 etatu);
- ✓ Koordynator indywidualnych planów usług społecznych (od 1 września 2021 r. - ½ etatu);
- ✓ Pracownicy socjalni (trzy etaty, z czego od sierpnia 2021 r. jeden pracownik socjalny był na zasiłku chorobowym, następnie na macierzyńskim, a w chwili obecnej przebywa na urlopie wypoczynkowym);
- ✓ Asystent rodziny (od 1 kwietnia 2021 r. - ½ etatu);
- ✓ Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej (od 1 marca 2022 r. - ½ etatu);
- ✓ Referent ds. świadczeń dla rodzin (1/1 etatu);
- ✓ Inspektor ds. świadczeń dla rodzin (1/1 etatu);
- ✓ Kierownik Klubu Senior + w Tokarni (½ etatu);
- ✓ Opiekun w Klubie Senior + w Tokarni (½ etatu).

Struktura organizacyjna Centrum Usług Społecznych w Bukowsku:

Centrum zatrudnia w pełnym wymiarze czasu pracy 3 pracowników socjalnych, w związku z czym spełnia wymogi art. 110 ust. 12 ustawy o pomocy społecznej. Centrum prowadzi także działalność promocyjną poprzez prowadzenie strony internetowej pod adresem: <https://cus.bukowsko.pl> oraz profilu społecznościowego Facebook pod adresem: <https://www.facebook.com/people/Centrum-Us%C5%82ug-Spo%C5%82ecznych-w-Bukowsku/100068219737409/>.

III.6.1. Usługi społeczne organizowane przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.

Centrum Usług Społecznych w Bukowsku realizuje Program „Rynek Usług Społecznych dla Gminy Bukowsko”, który został opracowany zgodnie z art. 5 ust. 3 ustawy z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych. Katalog usług oferowanych dla mieszkańców gminy Bukowsko powstał w oparciu o wskazania określone w ustawie z dnia 19 lipca 2019 r. o realizowaniu usług społecznych przez centrum usług społecznych, z uwzględnieniem wniosków i rekomendacji wynikających z przeprowadzonej „Diagnozy potrzeb mieszkańców i potencjału usługowego wspólnoty samorządowej w zakresie usług społecznych”. W ramach projektu pt.: „Utworzenie Centrum Usług Społecznych w Gminie Bukowsko” realizowanego w ramach PO WER 2020-2024, Osi Priorytetowej II, Działania 2.8. oraz w wyniku testowania rozwiązania modelowego usługami realizowanymi obecnie na terenie gminy Bukowsko są:

1. W zakresie wsparcia rodziny i pieczy zastępczej oraz kultury.

Trzy placówki wsparcia dziennego w Nowotańcu, Pobiednie, Tokarni.

Placówki Wsparcia Dziennego prowadzone są w formie opiekuńczej na podstawie:

1. Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
2. Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej
3. Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi
4. Statutu placówki
5. Regulaminu placówki.

Świetlice są placówkami wsparcia dziennego dla dzieci w wieku od 3 do 15 lat. Świetlice działają na rzecz mieszkańców Gminy Bukowsko. Pobyt w Świetlicach jest nieodpłatny i dobrowolny. Pod opieką jednego wychowawcy, w tym samym czasie, może przebywać nie więcej niż 5 dzieci. Świetlice mogą być również finansowane z innych środków dozwolonych przepisami prawa. Świetlice funkcjonują przez cały rok kalendarzowy w dni robocze, średnio 1,5 godziny dziennie, w godzinach dostosowanych do potrzeb dzieci i rodziców. Świetlice może pracować nieregularnie w soboty lub niedziele w przypadku

organizowania wycieczek. Czas, formy i zakres pracy placówki określa harmonogram pracy placówki, szczególnie weryfikowany na bieżąco w okresie ferii i wakacji.

Cel i zadania Świetlic:

1. Celem działania Świetlic jest wspieranie rodziny poprzez objęcie dzieci działaniami wychowawczymi, opiekuńczymi i edukacyjnymi, w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu.
2. Świetlice zapewniają w szczególności:

Pomoc w nauce,

- ✓ organizowanie dzieciom czasu wolnego,
- ✓ rozwój zainteresowań,
- ✓ rozwój inicjatyw i przedsiębiorczości,
- ✓ rozwijanie kultury osobistej dzieci,
- ✓ rozwój umiejętności interpersonalnych,
- ✓ rozwój umiejętności uczenia się,
- ✓ współpraca z rodzinami dzieci,
- ✓ wspomaganie rozwoju dzieci,
- ✓ budowanie i wzmacnianie zasobów personalnych dzieci,
- ✓ kształtowanie prospołecznych postaw,
- ✓ edukacja i wsparcie dla rodzin
- ✓ rozwój kompetencji informatycznych,
- ✓ rozwój świadomości i ekspresji kulturalnej
- ✓ uczenie poszanowania tradycji i ciągłości kulturowej.

Do zadań Świetlic należy:

- ✓ prowadzenie zajęć wychowawczo – opiekuńczych oraz edukacyjnych,
- ✓ utrzymywanie kontaktów z rodziną dziecka, pracownikami socjalnymi, w celu rozpoznania środowiska dziecka rodzinnego oraz pomoc w rozwiązywaniu problemów rodziny
- ✓ organizowanie czasu wolnego, rozwój zainteresowań, organizowanie zabaw i zajęć sportowych
- ✓ Świetlica może organizować zajęcia kompensacyjne, terapeutyczne i inne wynikające z potrzeb wychowanków oraz możliwości finansowych.

W celu realizacji zadań Świetlice organizują:

- ✓ warsztaty tematyczne,
- ✓ warsztaty edukacyjne z zakresu kultury i sztuki,
- ✓ wyjazdy edukacyjne,
- ✓ wyposażenie w przedmioty potrzebne do zajęć.

W celu realizacji zadań Świetlice współpracują z organami samorządowymi oraz instytucjami, które prowadzą działalność w obszarze pomocy dziecku i rodzinie a także organizacjami pozarządowymi, środowiskami naukowymi, osobami fizycznymi i innymi osobami prawnymi.

2. W zakresie wsparcia rodziny i pieczy zastępczej oraz kultury**Placówka Wsparcia Dziennego Pn. „W Krainie Narni” w Nadolanach**

Świetlica Socjoterapeutyczna - Placówka Wsparcia Dziennego „W Krainie Narni” w Nadolanach działa na podstawie:

1. Ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.
2. Ustawy z dnia 12 marca 2004 r. o pomocy społecznej
3. Ustawy z dnia 26 października 1982r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi
4. Statutu placówki
5. Regulaminu placówki.

Świetlica Socjoterapeutyczna jest placówką wsparcia dziennego dla dzieci w wieku od 3 do 15 lat. Świetlica działa na rzecz mieszkańców Gminy Bukowsko, a jej siedzibą jest Remiza Strażacka/Dom Ludowy w Nadolanach, Nadolany 135, 38-505 Bukowsko.

Pobyty w Świetlicy jest nieodpłatny i dobrowolny. Pod opieką jednego wychowawcy, w tym samym czasie, może przebywać nie więcej niż 15 dzieci. Świetlica może być również finansowana z innych środków dozwolonych przepisami prawa. Świetlica funkcjonuje 3 razy w tygodniu w dni robocze od poniedziałku do piątku, w godzinach dostosowanych do potrzeb dzieci i rodziców. Świetlica może pracować nieregularnie w soboty lub niedziele w przypadku organizowania wycieczek.

Cel i zadania Świetlicy:

Celem działania Świetlicy jest wspieranie rodziny poprzez objęcie dzieci działaniami wychowawczymi, opiekuńczymi i edukacyjnymi, w celu zapobiegania wykluczeniu społecznemu.

Świetlica zapewnia w szczególności:

- ✓ organizuje zajęcia socjoterapeutyczne, terapeutyczne, korekcyjne, kompensacyjne, spotkania grupowe prowadzone przez Kierownika/wychowawcę świetlicy;
- ✓ spotkania indywidualne tematyczne z logopedą, ze szczególnym uwzględnieniem takich zagadnień jak: najczęściej występujące zaburzenia mowy; kiedy do logopedy – co powinno zaniepokoić rodzica; ćwiczenia narządów mowy i zabawy rozwijające słownictwo i słuch; jak postępować by rozwój mowy przebiegał prawidłowo. Spotkanie indywidualne w dowolnych godzinach uzgodnionych z Odbiorcą usługi;
- ✓ realizuje indywidualny program korekcyjny, program psychokorekcyjny lub psychoprofilaktyczny, w szczególności terapię pedagogiczną, psychologiczną i socjoterapię, według potrzeb dzieci korzystających ze świetlicy;
- ✓ usługę psychologa dziecięcego mającą na celu umożliwienie Odbiorcy usługi odzyskanie równowagi emocjonalnej i poczucia wpływu na własne życie, uporządkowania myśli, uspokojenia emocji i podejmowania spójnych działań w trudnych chwilach oraz nauki korzystania ze wsparcia innych, wstępne rozpoznanie i diagnozę problemu, przedstawienie propozycji pomocy, udzielanie porad i konsultacji. Spotkanie indywidualne w dowolnych godzinach uzgodnionych z Odbiorcą usługi;
- ✓ usługę diagnozy społecznej dziecka i rodziny mającej na celu rozpoznanie tła dysfunkcyjności jednostki przez analizę indywidualnych cech i warunków funkcjonowania rodziny. Dobra znajomość środowiska przez pracowników socjalnych i stała współpraca z instytucjami działającymi w sferze wspierania rodziny oraz środowiskiem lokalnym, umożliwiają dotarcie do wszystkich rodzin przeżywających trudności i udzielenie im pomocy, jakiej potrzebują. Spotkanie indywidualne w dowolnych godzinach uzgodnionych z Odbiorcą usługi.

Świetlica zapewnia również:

- ✓ zapewnia zajęcia wychowawczo – opiekuńcze oraz edukacyjne,
- ✓ pomoc w nauce,

- ✓ organizowanie dzieciom czasu wolnego,
- ✓ rozwój zainteresowań,
- ✓ rozwój inicjatyw i przedsiębiorczości,
- ✓ rozwijanie kultury osobistej dzieci,
- ✓ rozwój umiejętności interpersonalnych,
- ✓ rozwój umiejętności uczenia się,
- ✓ współpraca z rodzinami dzieci,
- ✓ wspomaganie rozwoju dzieci,
- ✓ budowanie i wzmacnianie zasobów personalnych dzieci,
- ✓ kształtowanie prospołecznych postaw,
- ✓ edukacja i wsparcie dla rodzin
- ✓ rozwój kompetencji informatycznych,
- ✓ rozwój świadomości i ekspresji kulturalnej
- ✓ uczenie poszanowania tradycji i ciągłości kulturowej.

W celu realizacji zadań Świetlica organizuje:

- ✓ warsztaty tematyczne,
- ✓ warsztaty edukacyjne z zakresu kultury i sztuki,
- ✓ wyjazdy edukacyjne,
- ✓ wyposażenie w przedmioty potrzebne do zajęć.

W celu realizacji zadań Świetlica współpracuje z organami samorządowymi oraz instytucjami, które prowadzą działalność w obszarze pomocy dziecku i rodzinie a także organizacjami pozarządowymi, środowiskami naukowymi, osobami fizycznymi i innymi osobami prawnymi.

3. W zakresie wsparcia rodziny i pieczy zastępczej oraz w zakresie aktywizacji zawodowej.

Punkt Informacyjno Konsultacyjny

Punkt Informacyjno - Konsultacyjny prowadzi działalność skierowaną do wszystkich mieszkańców Gminy Bukowsko, a w szczególności do osób:

- ✓ będących w kryzysie;
- ✓ uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających;
- ✓ członków rodzin osób uzależnionych;
- ✓ doświadczających przemocy;
- ✓ stosujących przemoc;
- ✓ mających problemy emocjonalne;
- ✓ podejmujących ryzykowne zachowania, chcących wykonać test w kierunku HIV oraz innych chorób przenoszonych drogą płciową;
- ✓ mających problemy opiekuńczo – wychowawcze.

Ze wsparcia specjalistów Punktu w pierwszej kolejności korzystać mogą osoby skierowane przez Gminną Komisję Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, Zespół Interdyscyplinarny / Grupy Robocze, pracowników socjalnych, pedagogów szkolnych.

Oferowana pomoc jest bezpłatna.

Celem działalności Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego jest:

- ✓ zwiększenie wiedzy i umiejętności mieszkańców Gminy Bukowsko w obszarze rozwiązywania problemów związanych z nadmiernym spożywaniem napojów alkoholowych i innych środków odurzających oraz z przemocą w rodzinie,
- ✓ zwiększenie dostępu do informacji w zakresie działalności profilaktycznej i edukacyjnej oraz z obszaru profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, a także uzależnień od środków psychoaktywnych, przemocy i przeciwdziałania HIV/AIDS;
- ✓ zmniejszenie poziomu bezradności osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających oraz osób współuzależnionych, będących mieszkańcami Gminy Bukowsko,
- ✓ zwiększenie dostępu do terapeutów, psychologów, specjalistów w zakresie przeciwdziałania przemocy domowej, problemów opiekuńczo – wychowawczych,
- ✓ wsparcie rodziny w procesie powrotu dziecka do rodziny biologicznej, pomoc rodzinom zagrożonym przemieszczeniem małoletniego dziecka do placówki wychowawczej,

- ✓ odzyskanie równowagi emocjonalnej wśród osób potrzebujących wsparcia i poczucia wpływu na własne życie, uporządkowania myśli, uspokojenia emocji i podejmowania spójnych działań w trudnych chwilach oraz nauki korzystania ze wsparcia innych,
- ✓ zindywidualizowane wsparcie o charakterze aktywizującym, zorientowanym na niwelowanie barier w pełnieniu ról społecznych (w tym także ról związanych z pracą zawodową),
- ✓ zachęcanie do aktywnego poznawania własnych preferencji zawodowych i pobudzania do twórczej pracy nad sobą, do aktywnego poszukiwania zadowolenia z pracy.

Do zadań Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego należy w szczególności:

- ✓ wstępna diagnoza i ocena sytuacji rodzinnej,
- ✓ udzielanie konsultacji i porad psychologicznych, prawnych, pedagogicznych i socjalnych,
- ✓ motywowanie do podjęcia leczenia oraz kierowanie do specjalistycznych placówek, inicjowanie interwencji w przypadku zdiagnozowania przemocy domowej, prowadzenie w środowisku działań edukacyjno-informacyjnych i motywujących
- ✓ prowadzenie działalności informacyjno-konsultacyjnej dotyczącej spraw związanych z rozwiązywaniem problemów uzależnień i przeciwdziałania przemocy,
- ✓ prowadzenie statystyki udzielanych porad i konsultacji.

Usługi społeczne oferowane w ramach Punktu Informacyjno-Konsultacyjnego :

- ✓ Poradnictwo psychologiczne.
- ✓ Poradnictwo dotyczące przeciwdziałania przemocy i terapia uzależnień. Terapia z osobą stosującą przemoc oraz/ lub osobą doświadczającą przemocy.
- ✓ Wsparcie rodziny w procesie powrotu dziecka do rodziny biologicznej oraz pomoc rodzinom zagrożonym przemieszczeniem małoletniego dziecka do placówki wychowawczej. Terapia rodzin.
- ✓ Doradztwo zawodowe (indywidualne i grupowe). Coaching.

4. Organizowanie społeczności lokalnej

W ramach planowanych działań organizowania społeczności lokalnej zakłada się:

- ✓ systematyczne badanie potrzeb i problemów grup oraz społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym,

- ✓ wyszukiwanie i wspieranie lokalnych liderów,
- ✓ budowanie lokalnego partnerstwa,
- ✓ organizowanie spotkań z grupami docelowymi, w szczególności z grupami osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym,
- ✓ organizowanie edukacji społecznej i obywatelskiej,
- ✓ inicjowanie i rozwijanie ruchów samopomocowych i obywatelskich,
- ✓ promowanie i organizacja wolontariatu,
- ✓ wspieranie lokalnych inicjatyw,
- ✓ wspieranie istniejących oraz nowopowstających organizacji pozarządowych,
- ✓ rzecznictwo interesów osób i grup marginalizowanych oraz organizowanie dla nich wsparcia indywidualnego i grupowego w zakresie wzrostu kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych.
- ✓ organizowanie i inspirowanie udziału mieszkańców w imprezach i spotkaniach o charakterze integracyjnym, edukacyjnym, kulturalnym, sportowym, ekologicznym i turystycznym.
- ✓ wykorzystamy zaangażowanie aktywnych Seniorów z Gminy Bukowsko - nadając im kategorię „wolontariatu osób dojrzałych”, obejmującą osoby w wieku 60 lat i starsze.

Działania w ramach OSŁ oparte są na trzech metodach:

Animacja – umiejętności asystowania członkom społeczności w procesie organizowania się i działania w grupach zadaniowych:

- ✓ identyfikowanie mocnych i słabych stron społeczności, jej zasobów, problemów i szans rozwojowych,
- ✓ budowanie relacji społecznych,
- ✓ budowanie grupy,
- ✓ facylitowanie procesów grupowych,
- ✓ doradzanie w zakresie organizowania pracy i kierowania zespołem ludzkim,
- ✓ budowanie i podtrzymywanie relacji współpracy międzygrupowej/międzyorganizacyjnej.

Sieciowanie - umiejętności w zakresie budowania sieci społecznych:

- ✓ aranżowanie warunków nawiązywania kontaktów i zawiązywania się relacji społecznych,

- ✓ dobór odpowiednich do rodzaju sieci mechanizmów komunikacji i współpracy,
- ✓ podtrzymywanie aktywności sieci i poszczególnych jej członków,
- ✓ budowanie i podtrzymywanie metasieci.

Planowanie społeczne – umiejętności asystowania członkom społeczności we włączaniu się w procesy tworzenia polityk publicznych:

- ✓ uświadamianie w zakresie reguł i mechanizmów tworzenia, i prowadzenia polityk publicznych,
- ✓ doradzanie w zakresie możliwości, włączanie się w procesy tworzenia polityk publicznych i form uczestniczenia w nich,
- ✓ projektowanie usług,
- ✓ organizowanie kampanii społecznych,
- ✓ doradzanie w zakresie stosowania właściwych form protestu.

Centrum Usług Społecznych w Bukowsku chcąc poszerzyć ofertę usług społecznych dla mieszkańców Gminy w 2022 r. korzysta również ze wsparcia programów resortowych tj:

- ✓ dofinansowanie działalności Klubu Senior + w Tokarni w ramach programu wieloletniego „Senior+” na lata 2021-2025 Edycja 2022 Moduł 2 „**Zapewnienie funkcjonowania Dziennego Domu/Klubu „Senior+”**”. Wartość dofinansowania – 57 495,00 zł,
- ✓ dofinansowanie posiłków w szkole i w domu dla dzieci i młodzieży oraz osób starszych wymagających wsparcia w ramach Modułu 1 i 2 wieloletniego rządowego programu „**Posiłek w szkole i w domu**” na lata 2019-2023. Wartość dofinansowania około 70 000,00 zł,
- ✓ zakup urządzeń do świadczenia usługi „opieki na odległość” przy użyciu tzw. „opasek bezpieczeństwa” (wraz z kartą SIM) oraz zakup usługi obsługi systemu polegającej na sprawowaniu całodobowej opieki na odległość nad seniorami przez centrum monitoringu dla 20 osób starszych, niepełnosprawnych i samotnych w ramach **Programu Korpus Wsparcia Seniorów** na rok 2022 - Wartość dofinansowania: 19 553,00 zł,

- ✓ dofinansowanie działań na rzecz osób niepełnoprawnych w ramach **Programu „Asystent osobisty osoby niepełnosprawnej”** – Wartość dofinansowania: 26 880,00 zł,
- ✓ dofinansowanie zatrudnienia asystenta rodziny w ramach **Programu Asystent rodziny na rok 2022** - Wartość dofinansowania: 1 500,00 zł.

Od IV kwartału 2022 r. Centrum Usług Społecznych w Bukowsku w ramach RPO WP 2014-2020 realizuje także projekt pn.: „**Bezpieczny Senior**” o wartości **141 987,50 zł**. Od stycznia 2023 r. w ramach niniejszego projektu oferowane są nowe usługi społeczne dla 10 mieszkańców Gminy Bukowsko w zakresie:

- świadczenia usług opiekuńczych i specjalistycznych usług opiekuńczych w miejscu zamieszkania,
- pomocy sąsiedzkiej,
- sfinansowania wypożyczenia sprzętu niezbędnego do opieki lub sprzętu zwiększającego samodzielność osób starszych,
- sprawowanie całodobowej opieki na odległość („opaski bezpieczeństwa”).

Ponadto w ramach współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Ziemi Bukowskiej zostało utworzone **Młodzieżowe Centrum Wolontariatu**. Centrum Wolontariatu współpracuje również z Urzędem Gminy, innymi NGO, szkołami z terenu gminy Bukowsko i jest częścią projektu „**RAMPA dialogu obywatelskiego**” z **Narodowego Instytutu Wolności – Centrum Rozwoju Społeczeństwa Obywatelskiego** na lata 2021-2030 **NOWEFIO** – edycja 2022 – Priorytety 2-4. Wszystkie zaplanowane działania są wsparte zaangażowaniem się w prace wolontariackie młodzieży na rzecz społeczności lokalnej Gminy Bukowsko. Została opracowana baza wolontariuszy oraz potrzeb w sposób zaproponowany przez młodzież, gdzie to młodzież czuwa nad koordynacją aktywności społecznej pod opieką koordynatora projektu. Zadanie ma na celu zwiększenie zaangażowania obywateli oraz organizacji pozarządowych gminy Bukowsko, w życie publiczne, poprzez poprawę samoorganizacji społecznej, co przyczynia się do wzrostu znaczenia sektora obywatelskiego w życiu publicznym oraz wzmocnienia instytucjonalnego sektora obywatelskiego na terenie gminy Bukowsko.

III.6.2. Liczba osób, które skorzystały z usługi społecznej realizowanej przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.

Liczba osób, które skorzystały z usług społecznych według stanu na 30.09.2023 r wyniosła 660 osób (w tym 364 kobiet i 296 mężczyzn). Z usług społecznych w okresie funkcjonowania Centrum Usług Społecznych w Bukowsku skorzystało aż 12,1% wszystkich mieszkańców gminy Bukowsko. Wśród tych osób 351 beneficjentów to osoby po raz pierwszy korzystające z usług (w tym 178 kobiet i 173 mężczyzn). W analizowanym okresie opracowano 119 Indywidualnych Planów Usług Społecznych. Ogólna liczba osób, które zakończyły udział w projekcie to 660 osób (w tym 364 kobiet i 296 mężczyzn). Natomiast liczba osób, które zakończyły udział w projekcie i ponownie do niego powróciły w III kwartale to 20 osób (w tym 11 kobiet i 9 mężczyzn). W Tabeli nr 12 przedstawiono liczbę osób, (w tym nowych osób) które skorzystały z poszczególnych usług społecznych realizowanych przez Centrum Usług Społecznych. Największa liczba osób skorzystała z usługi kulturalnej – 424 osoby, zajęć w Świetlicy/Placówce Wsparcia dziennego w Bukowsku od 02.01.2023 roku w Tokarni – 57 osób, poradnictwa psychologicznego dla dzieci i młodzieży – 54 osoby, poradnictwa psychologicznego indywidualnego – 40 osób oraz zajęć logopedycznych także 40 osób.

Tabela 12. Liczba osób, (w tym nowych osób) które skorzystały z usługi społecznej narastająco od początku realizacji projektu do 30.09.2023.

Nazwa usługi społecznej	Liczba osób, które skorzystały z usługi społecznej narastająco od początku realizacji projektu do 30.09.2023 w tym liczba K i M	Liczba nowych osób, które skorzystały z usługi społecznej w okresie sprawozdawczym w tym liczba K i M (III kwartał 2023)
Doradztwo zawodowe indywidualne	23 osób (w tym 18K i 4M)	1 osoba (w tym 1K i 0M)
Doradztwo zawodowe grupowe	27 osób (w tym 18K i 9M)	0 osób
Poradnictwo psychologiczne indywidualne	40 osób (w tym 24K i 16M)	8 osób (w tym 5K i 3M)
Terapia specjalistyczna ds. przemocy w rodzinie i przeciwdziałania alkoholizmowi, psycholog	32 osób (w tym 17K i 15M)	1 osoba (w tym 1K i 0M)
Poradnictwo psychologiczne dla dzieci i młodzieży	54 osób (w tym 25K i 29M)	1 osoba (w tym 0K i 1M)
Wsparcie rodziny w procesie powrotu dziecka do rodziny biologicznej oraz pomoc rodzicom zagrożonym przemieszczeniem małoletniego dziecka do placówki wychowawczej	9 osób (w tym 6K i 3M)	1 osoba (w tym 1K i 0M)
Świetlica/Placówka Wsparcia Dziennego w Nowotańcu	29 osób (w tym 17K i 12M)	0 osób
Świetlica/Placówka Wsparcia Dziennego w Pobiednie	19 osób (w tym 13K i 6M)	0 osób
Świetlica/Placówka Wsparcia dziennego w Bukowsku od 02.01.2023 Placówka została przeniesiona do Tokarni	40 osoby (w tym 26K i 14M)	0 osób
	17 osób (w tym 8K i 9M)	0 osób
Zajęcia logopedyczne	40 osób (w tym 13k i 27M)	1 osoba (w tym 1K i 0M)

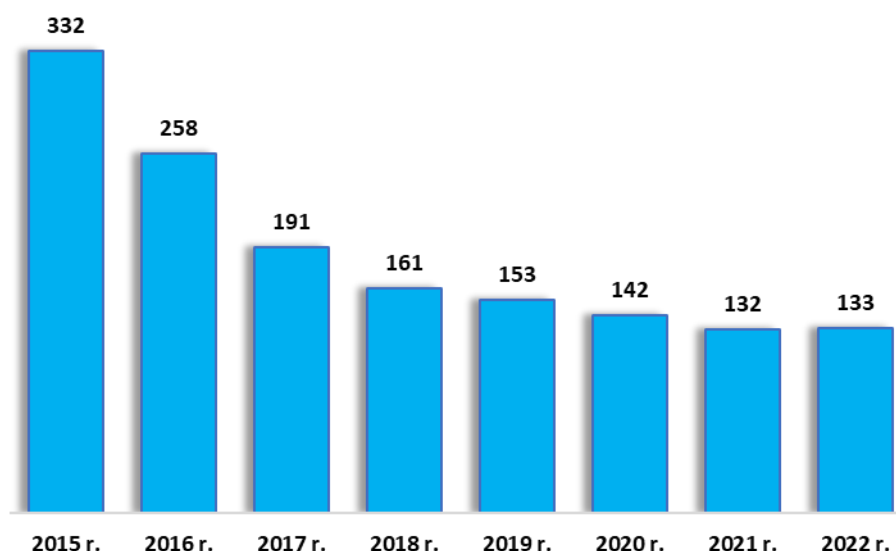
Świetlica socjoterapeutyczna w Nadolanach	27 osób (w tym 15K i 12M)	0 osób
Diagnoza społeczna dziecka i rodziny	12 osób (w tym 10K i 2M)	0 osób
Mediacje	6 osoby (w tym 3K i 3M)	0 osób
Usługa kulturalna	424 osoby (w tym 212K i 212M)	424 osoby (w tym 212K i 212M)

Liczba opracowanych Indywidualnych Planów Usług Społecznych od początku realizacji projektu do 30.09.2023 w ujęciu narastającym	119 Indywidualnych Planów Usług Społecznych
---	---

III.7. Działania z zakresu pomocy społecznej realizowane przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.

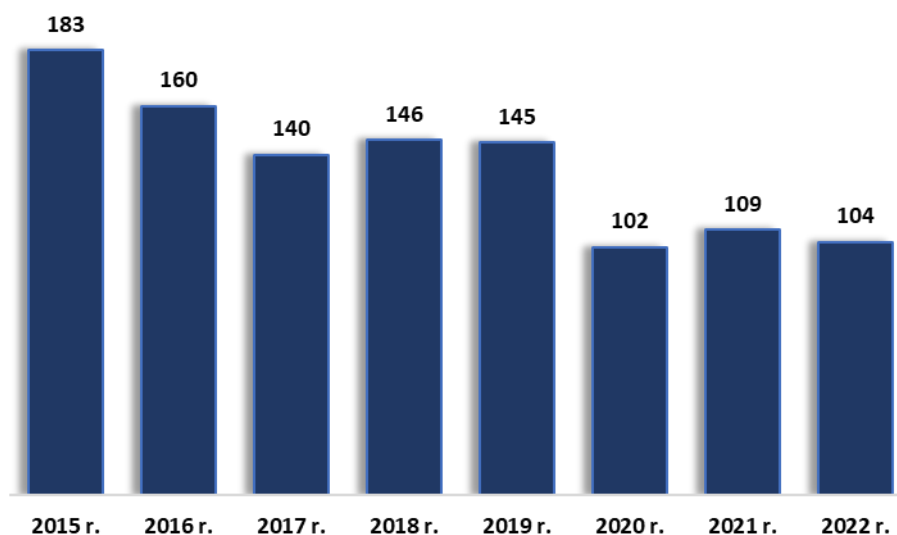
Centrum Usług Społecznych w Bukowsku realizując ustawowe zadania własne gminy przyznaje i wypłaca zasiłki stałe, zasiłki okresowe, zasiłki celowe, specjalne zasiłki celowe. Do jego zadań własnych należą także: usługi opiekuńcze, zasiłki z tytułu zdarzenia losowego, dożywianie dzieci w szkołach, sprawianie pogrzebu, kierowanie do domów pomocy społecznej, składki na ubezpieczenia zdrowotne. W 2022 roku liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji wyniosła 133. W 2021 roku liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji Centrum Usług Społecznych w Bukowsku wynosiła 132, natomiast w 2019 roku 142. Na podstawie rysunku nr 8, można zaobserwować iż liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji zdecydowanie maleje. W porównaniu do danych z 2015 roku liczba osób korzystających ze świadczeń zmniejszyła się aż o 199 osób, jest to spadek wynoszący aż 60,0%.

Rysunek 12. Liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji w latach 2015 - 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

W roku 2015 zanotowano najwyższą liczbę rodzin korzystających z pomocy społecznej, która wynosiła 183. Następnie w 2016 roku obserwujemy niewielki spadek do 160 rodzin. W 2017 roku liczba ta kontynuuje spadkowy trend, obniżając się do 140. Rok 2018 przynosi lekki wzrost do 146 rodzin korzystających z pomocy, jednak już w roku 2019 liczba stabilizuje się, utrzymując poziom 145 rodzin. Zauważalny jest znaczny spadek w 2020 roku, kiedy to liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej spadła do 102. W roku 2021 odnotowano nieco większą liczbę rodzin potrzebujących wsparcia, która wyniosła 109. W 2022 roku liczba ta pozostaje relatywnie stabilna, z niewielkim spadkiem do 104 rodzin. Całkowity trend na przestrzeni badanych lat wskazuje na ogólne zmniejszenie się liczby rodzin korzystających z pomocy społecznej w gminie Bukowsko, co może świadczyć o poprawie ich sytuacji socjoekonomicznej lub o zmianach w polityce socjalnej.

Rysunek 13. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2015 - 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

W 2022 roku pracownicy Centrum Usług Społecznych w Bukowsku przeprowadzili 267 wywiadów środowiskowych – o 90 więcej niż w 2021 roku. W 2022 roku Centrum Usług Społecznych w Bukowsku przyznał i wypłacił zasiłki okresowe 21 osobom. Zadaniem własnym gminy jest także wypłacanie zasiłków celowych, w tym zasiłków celowych specjalnych. W 2022 roku wypłacono zasiłki celowe dla 57 osób. W ramach zadań zleconych gminie w 2019 roku wypłacono zasiłki stałe dla 11 osób.

III.7.1. Praca socjalna.

Bardzo ważne i istotne miejsce w ustawie o pomocy społecznej odgrywa praca socjalna. Jest to zespół powiązanych ze sobą i umiejętnie zaplanowanych działań prowadzonych przez wykształconych pracowników socjalnych we współpracy z osobą wspieraną. Mechanizm polityki społecznej służy rozwiązywaniu problemów społecznych, zapobieganiu ich natężeniu oraz aktywizowaniu jednostek i grup do samopomocy. To działalność profesjonalna polegająca na udzielaniu pomocy jednostkom, grupom lub społecznościom we wzbogacaniu lub odbudowywaniu ich zdolności społecznego funkcjonowania oraz na tworzeniu sprzyjających warunków społecznych. Celem pracy socjalnej jest pomoc w nauczaniu się samodzielności. Praca socjalna spełnia szereg istotnych funkcji:

- ✓ ratowniczą - jest mechanizmem ratującym jednostki i rodziny w sytuacjach kryzysowych,
- ✓ wspierającą - w edukowaniu do samodzielności w rozwiązywaniu własnych problemów,
- ✓ profilaktyczną - w zakresie zapobiegania wykluczeniu społecznemu,
- ✓ partycypacyjną - budującą lokalne powiązania i koalicje na rzecz rozwiązywania problemów społecznych oraz angażującą środowiska do współdziałania.

Pracownik socjalny przeprowadzający wywiad środowiskowy już przy pierwszej wizycie analizuje wraz z klientem jego sytuację, zastanawia się nad możliwościami rozwiązywania problemów, udziela porad, ukierunkowuje go na możliwości załatwiania jego spraw życiowych, motywuje do zmiany zachowań, które pomogłyby mu w dalszym życiu. Pracownik socjalny podejmuje szereg działań w ramach pracy socjalnej na rzecz zapewnienia godziwych warunków mieszkaniowych, poprawy stanu zdrowia, zapewnienia opieki osobom starszym i niepełnosprawnym, poprawy funkcjonowania rodziny i osób zaburzonych psychicznie, poprawy funkcjonowania osób i rodzin z problemem alkoholowym, rozwiązywania problemu bezrobocia oraz zapewnienia /uzyskania niezbędnych środków materialnych. Praca socjalna prowadzona przez pracowników socjalnych Centrum Usług Społecznych w Bukowsku polega w szczególności na:

- ✓ pomocy w uzyskiwaniu niezbędnych środków materialnych,
- ✓ pomocy w poprawie warunków mieszkaniowych,

- ✓ poradnictwie w aktywizacji zawodowej,
- ✓ pomocy w organizacji opieki nad osobami starszymi i niepełnosprawnymi,
- ✓ wskazywaniu uprawnień osób niepełnosprawnych,
- ✓ wspieraniu i pomaganiu we właściwym rozwoju psychospołecznym dzieci i młodzieży,
- ✓ poprawianiu funkcjonowania rodziny,
- ✓ poprawianiu funkcjonowania osób zaburzonych psychicznie,
- ✓ poprawianiu funkcjonowania osób i rodzin z problemem alkoholowym.

Poniżej przedstawiono wskaźnik pracy socjalnej, który obliczany jest jako stosunek liczby rodzin objętych pracą socjalną do liczby rodzin którym przyznano świadczenie pomnożony przez 100%. Wskaźnik w latach 2016 – 2021 ulega wahaniom. W 2021 roku wskaźnik pracy socjalnej był najwyższy w analizowanych latach.

Tabela 13. Wskaźnik pracy socjalnej w latach 2016-2021. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Wskaźnik pracy socjalnej	33,33%	87,39%	101,87%	121,50%	103,19%	125,26%
Liczba rodzin, którym przyznano świadczenia	123	119	107	107	94	95
Praca socjalna ogółem	41	104	109	130	97	119

III.7.2. Asystent rodziny.

Zgodnie z preambułą, ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej powstała *dla dobra dzieci, które potrzebują szczególnej ochrony i pomocy ze strony dorosłych, środowiska rodzinnego, atmosfery szczęścia, miłości, zrozumienia, w trosce o ich harmonijny rozwój i przyszłą samodzielność życiową, dla zapewnienia ochrony przysługujących im praw i wolności, dla dobra rodziny, która jest podstawową komórką społeczeństwa oraz naturalnym środowiskiem rozwoju i dobra wszystkich jej członków, a w szczególności dzieci.* Wsparcie rodziny przeżywającej trudności to zespół działań mających na celu przywrócenie rodzinie samodzielności w oparciu o jej wewnętrzne i zewnętrzne zasoby. Celem pracy asystenta jest osiągnięcie przez rodzinę podstawowego poziomu stabilności życiowej i odpowiedzialności za własne życie umożliwiającej wychowanie dzieci. Podstawowym zadaniem asystenta rodziny jest wspieranie rodziców w prawidłowym

wypełnianiu przez nich funkcji opiekuńczo-wychowawczej. W sytuacjach, gdzie dzieci znajdują się pod pieczę zastępczą rolą asystenta są działania na rzecz jak najszybszego powrotu dzieci do rodziny (likwidacja przeszkód, które doprowadziły do wydania postanowienia o umieszczeniu dzieci w pieczy zastępczej). Praca asystenta rodziny dotyczy funkcjonowania środowiska rodzinnego. Ważnymi elementami branymi pod uwagę są sfera materialno-rzeczowa (np. dochód rodziny, wielkość i standard mieszkania, wyposażenie go w udogodnienia i dobra materialne, służące rozwojowi dzieci i całej rodziny), sfera oddziaływań wychowawczych (struktura rodziny, postawy wychowawcze, style i metody wychowania, relacje i więzi pomiędzy członkami rodziny, atmosfera wychowawcza, sposób spędzania czasu wolnego) oraz sfera wartości (treści wychowawcze, cele wychowania, uznawane systemy wartości, aspiracje życiowe i edukacyjne, uznawane wzory i autorytety). Ustawa z dnia 4 listopada 2016 r. o wsparciu kobiet w ciąży i rodzin „Za życiem”, poszerzyła wachlarz zadań przypisanych asystentowi rodziny poprzez koordynację *wsparcia dla kobiet w ciąży i ich rodzin zwłaszcza w odniesieniu do kobiet posiadających zaświadczenie o ciężkim i nieodwracalnym upośledzeniu albo nieuleczalnej chorobie zagrażającej życiu, które powstały w prenatalnym okresie rozwoju dziecka lub w czasie porodu*. Centrum Usług Społecznych w Bukowsku zatrudnia 1 asystenta rodziny na 1/2 etatu, który w 2022 roku objął swoją opieką 7 rodzin.

III.7.3. Program „Posiłek w szkole i w domu”.

Program „Posiłek w szkole i w domu” skierowany jest zarówno do dzieci, uczniów, jak i osób starszych. Składa się z trzech modułów. – Pierwszy moduł to wsparcie i posiłek adresowany do dzieci i młodzieży. Drugi to posiłek adresowany do osób starszych. Trzeci moduł został uregulowany w rozporządzeniu, zakłada doposażenie i poprawę standardu już działających stołówek (mających własną kuchnię i jadalnię) lub doposażenie tych, które nie działają tak, aby mogły zostać uruchomione lub o stworzenie nowych, a także wsparcie adaptacji i wyposażenia pomieszczeń przeznaczonych do spożywania posiłków, czyli jadalni. Program przewiduje wsparcie finansowe gmin w udzieleniu pomocy w formie posiłku, świadczenia pieniężnego w postaci zasiłku celowego na zakup posiłku lub żywności oraz świadczenia rzeczowego w postaci produktów żywnościowych. Pomoc taka trafi do dzieci i młodzieży oraz osób dorosłych – spełniających warunki otrzymania pomocy wskazane w ustawie o pomocy społecznej oraz kryterium dochodowe, tj. 200 proc. kryterium dochodowego uprawniającego do świadczeń z pomocy społecznej. Z pieniędzy

przekazywanych gminom dofinansowane zostaną posiłki wydawane w stołówkach i dowożone osobom dorosłym, w tym niewychodzącym z domu (np. ze względu na podeszły wiek czy niepełnosprawność), które nie są w stanie same przygotować sobie gorącego posiłku (w programie przeznaczono pieniądze na dowóz posiłków). Program „Posiłek w szkole i w domu” zastąpił program „Pomoc państwa w zakresie dożywiania”.

Realizacja programu wieloletniego „Pomoc państwa w zakresie dożywiania odbywa się w oparciu o Uchwałę Nr LVI/543/2023 Rady Gminy Bukowsko z dnia 6 lutego 2023r. w sprawie podwyższenia kryterium dochodowego uprawniającego do korzystania z pomocy społecznej przez osoby objęte wieloletnim rządowym programem "Posiłek w szkole i w domu" na lata 2019-2023 oraz określenia zasad zwrotu wydatków w zakresie dożywiania w formie posiłku, świadczenia pieniężnego lub rzeczowego w postaci produktów żywnościowych, dla osób objętych wieloletnim programem wspierania finansowego gmin w zakresie dożywiania „Posiłek w szkole i w domu” na lata 2019-2023, budżet państwa przekazuje dotacje na rzecz dożywiania na podstawie uchwały Rady Ministrów z dnia 15 października 2018r. w sprawie ustanowienia wieloletniego programu wspierania finansowego gmin Pomoc państwa w zakresie dożywiania na lata 2019-2023. Określa on zasady przyznawania pieniędzy gminom na pokrycie kosztów pomocy żywieniowej dla dzieci, uczniów, osób dorosłych znajdujących się w specyficznej sytuacji. Gmina Bukowsko w 2022r. uzyskiwała z budżetu państwa dotację celową w wysokości 75%, a następnie przyznawała pomoc w formie bezpłatnych posiłków. Celem uzyskania dotacji został złożony wniosek do Wojewody Podkarpackiego wraz z uzasadnieniem i w konsekwencji została podpisana umowa o udzielenie dotacji celowej w ramach wieloletniego rządowego programu „Posiłek w szkole i w domu” w 2021 r. Wsparcie udzielane było: dzieciom, do czasu podjęcia nauki w szkole podstawowej; uczniom, do czasu zakończenia edukacji na poziomie ponadgimnazjalnym, oraz ponadpodstawowym oraz osobom i rodzinom spełniającym przesłanki art. 7 ustawy z 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej. W 2022 roku kryterium dochodowe do zakupu posiłku i zasiłku celowego na zakup żywności wynosiło 150% progu uprawniającego do pomocy społecznej tj. 1164 zł dla osoby samotnej i 900 zł na osobę w rodzinie. W ramach tego Programu dożywianiem objęto narastająco 69 dzieci i młodzieży szkolnej w stołówkach szkolnych (w Gminie i poza miejscem zamieszkania) na kwotę 51 594 zł. Ilość rodzin wynosiła 30. Natomiast ilość wydanych świadczeń (posiłków) wynosiła 8 192. Ponadto wypłacono w formie gotówkowej zasiłki celowe na zakup żywności dla 155 osób na kwotę 75820,00 zł.

III.7.4. Usługi opiekuńcze.

Osoby starsze zamieszkujące teren gminy mogą skorzystać z różnych form pomocy i wsparcia. Jedną z form pomocy są usługi opiekuńcze wykonywane w miejscu zamieszkania osoby, która ze względu na wiek lub choroby wymaga pomocy innych osób, a jest jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania przyznawane były osobie samotnej lub osobie w rodzinie, która z powodu wieku, choroby lub innych przyczyn wymagała pomocy innych osób, a była jej pozbawiona. Usługi opiekuńcze świadczone były w zakresie:

- 1) pomocy w zaspokojeniu codziennych potrzeb życiowych,
- 2) opieki higienicznej,
- 3) zapewnienia kontaktu z otoczeniem.

Na podstawie przepisu art. 18 ust 3 ustawy o pomocy społecznej gmina organizuje i świadczy specjalistyczne usługi opiekuńcze w miejscu zamieszkania dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Szczegółowe przepisy dotyczące m. in. rodzaju specjalistycznych usług opiekuńczych dla osób z zaburzeniami psychicznymi i kwalifikacji osób świadczących takie usługi określone są w rozporządzeniu Ministra Polityki Społecznej z dnia 22 września 2005r. w sprawie specjalistycznych usług. Specjalistyczne usługi dla osób z zaburzeniami psychicznymi są szczególnym rodzajem usług specjalistycznych. Pomoc udzielana jest tu wyróżnionej grupie osób. Zasady jej przyznawania i odpłatności określa rozporządzenie Ministra Polityki Społecznej, a nie tak jak w przypadku pozostałych usług opiekuńczych, regulacje gminne. W 2022 roku były zlecane oraz wykonywane specjalistyczne usługi opiekuńcze dla osób z zaburzeniami psychicznymi. Usługami objętych było 4 dzieci z zaburzeniami psychicznymi.

III.7.5. Realizacja świadczeń rodzinnych, funduszu alimentacyjnego oraz świadczeń wychowawczych przez CUS w Bukowsku.

Świadczenia rodzinne

Centrum Usług Społecznych w Bukowsku realizuje zadania zlecane z zakresu świadczeń rodzinnych w oparciu o ustawę z dnia 28 listopada 2003 roku o świadczeniach rodzinnych (Dz.U. 2023 poz. 390). Świadczeniami rodzinnymi są:

- 1) zasiłek rodzinny oraz dodatki do zasiłku rodzinnego,

- 2) świadczenia opiekuńcze: zasiłek pielęgnacyjny, specjalny zasiłek opiekuńczy oraz świadczenie pielęgnacyjne;
- 3) jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka;
- 4) świadczenie rodzicielskie.

Przyznanie prawa do zasiłku rodzinnego uzależnione jest m.in. od spełnienia kryterium dochodowego, które wynosi 674,00 zł na osobę w rodzinie. W przypadku, kiedy w rodzinie jest dziecko legitymujące się orzeczeniem o niepełnosprawności lub orzeczeniem o umiarkowanym albo o znacznym stopniu niepełnosprawności kryterium ustawowe wynosi 764,00 zł na osobę w rodzinie. Osoba mająca prawo do zasiłku rodzinnego może ubiegać się o następujące dodatki:

- dodatek z tytułu urodzenia dziecka,
- dodatek z tytułu opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego,
- dodatek z tytułu samotnego wychowywania dziecka,
- dodatek z tytułu wychowywania dziecka w rodzinie wielodzietnej,
- dodatek z tytułu kształcenia i rehabilitacji dziecka niepełnosprawnego,
- dodatek z tytułu podjęcia przez dziecko nauki w szkole poza miejscem zamieszkania,
- dodatek z tytułu rozpoczęcia roku szkolnego.

Ilość świadczeń rodzinnych w 2022 roku wyniosła narastająco od początku roku: 5 046, tj. średniomiesięcznie: 420 świadczeń,

- liczba złożonych wniosków – 381,
- liczba wydanych decyzji w sprawie ustalenia prawa do świadczeń rodzinnych – 240,
- liczba wszystkich wydanych decyzji – 391,

w tym:

- zasiłki rodzinne wraz z dodatkami: narastająco od początku roku: 2 124 tj. średniomiesięcznie: 177 świadczeń. Kwota wypłaconych zasiłków rodzinnych: 2 724 086,00 zł
- zasiłki pielęgnacyjne: narastająco od początku roku: 1 948, tj. średniomiesięcznie: 162 świadczenia. Kwota wypłaconych zasiłków pielęgnacyjnych: 420 456,00 zł.,
- ✓ świadczenia pielęgnacyjne: narastająco od początku roku: 869 tj. średniomiesięcznie: 72,5 świadczenia. Kwota wypłaconych świadczeń pielęgnacyjnych: 1 841 717,00 zł,

- ✓ specjalne zasiłki opiekuńcze: narastająco od początku roku: 35, tj. średniomiesięcznie: 2,91 świadczenia. Kwota wypłaconych specjalnych zasiłków opiekuńczych: 21 700,00 zł.,
- ✓ jednorazowa zapomoga z tytułu urodzenia się dziecka (tzw. becikowe): narastająco od początku roku: 38 tj. średniomiesięcznie: około 3,16 świadczenia. Kwota wypłaconych zapomóg (becikowe): 38 000,00 zł.,
- ✓ świadczenie rodzicielskie: narastająco od początku roku: 125 tj. średniomiesięcznie: około 10,4 świadczeń. Kwota wypłaconych świadczeń rodzicielskich 129 471,00 zł.
- ✓ ilość świadczeń w postaci składek na ubezpieczenie emerytalno-rentowe: narastająco od początku roku: do ZUS 768, do KRUS 180 tj. średniomiesięcznie: do ZUS 64 świadczenia, do KRUS 15 świadczeń, kwota wypłaconych składek: 370 007,00 zł, w tym: do ZUS – 353 714,00 zł, do KRUS – 16 293,00 zł.
- ✓ Ilość świadczeń z postaci zasiłków dla opiekunów: 21, tj. średniomiesięcznie: około 1,75 świadczenie. Kwota wypłaconych zasiłków dla opiekunów: 13 020,00 zł.

Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka od 2018 roku sukcesywnie maleje by w 2022 roku osiągnąć wartość 215.

Tabela 14. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka w latach 2017-2021. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	Liczba rodzin				
	2017	2018	2019	2020	2021
Liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz dodatkami	299	294	275	246	194

Fundusz alimentacyjny

Świadczenia z funduszu alimentacyjnego realizowane są w oparciu o ustawę z dnia 7 września 2007 r. o pomocy osobom uprawnionym do alimentów (Dz. U z 2023 r. poz. 1300). Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują osobie uprawnionej do alimentów od rodzica na podstawie tytułu wykonawczego pochodzącego lub zatwierdzonego przez sąd, jeżeli egzekucja okazała się bezskuteczna. Świadczenie przysługuje do ukończenia przez osobę uprawnioną 18 roku życia albo w przypadku, gdy uczy się w szkole lub szkole wyższej do ukończenia przez nią 25 roku życia albo

w przypadku posiadania orzeczenia o znacznym stopniu niepełnosprawności – bezterminowo. Świadczenia z funduszu alimentacyjnego przysługują w wysokości bieżąco ustalonych alimentów, jednakże nie wyżej niż 500 zł. Przyznanie prawa do świadczeń z funduszu alimentacyjnego uzależnione jest od spełnienia kryterium dochodowego. Świadczenia przysługują, jeżeli dochód rodziny w przeliczeniu na osobę w rodzinie nie przekracza kwoty 725,00 zł. Od października 2020 kwota kryterium wynosi 900,00 zł na osobę. Środki na realizację świadczeń z funduszu alimentacyjnego ujęte są w dotacji na świadczenia rodzinne. W stosunku do dłużnika alimentacyjnego organ właściwy dłużnika (oznacza to Wójta właściwego ze względu na miejsce zamieszkania osoby uprawnionej) przeprowadza wywiad alimentacyjny w celu ustalenia sytuacji rodzinnej, dochodowej i zawodowej dłużnika alimentacyjnego, także jego stanu zdrowia oraz przyczyn niełożenia na utrzymanie osoby uprawnionej oraz odbiera od niego oświadczenie majątkowe. W przypadku braku zatrudnienia dłużnika organ właściwy występuje do Powiatowego Urzędu Pracy o przedstawienie informacji na temat możliwości aktywizacji zawodowej. W przypadku uniemożliwienia przez dłużnika alimentacyjnego przeprowadzenia wywiadu alimentacyjnego, złożenia oświadczenia majątkowego oraz odmowy podjęcia pracy, odmowy zarejestrowania się jako bezrobotny - organ właściwy dłużnika wszczyna postępowanie dotyczące uznania dłużnika alimentacyjnego za uchylającego się od zobowiązań alimentacyjnych. Jeżeli decyzja o uznaniu dłużnika alimentacyjnego za uchylającego się od zobowiązań alimentacyjnych stanie się ostateczna, organ właściwy dłużnika kieruje wnioskiem do starosty o zatrzymanie prawa jazdy dłużnika alimentacyjnego oraz składa wniosek o ściganie za przestępstwo. Wystąpienie z wnioskiem do starosty o zatrzymanie prawa jazdy dłużnika alimentacyjnego następuje po uzyskaniu z centralnej ewidencji kierowców informacji, że dłużnik alimentacyjny posiada uprawnienia do kierowania pojazdami. Należności przypadające od dłużnika alimentacyjnego z tytułu świadczeń wypłaconych z funduszu alimentacyjnego podlegają ściąganiu wraz z odsetkami w drodze egzekucji sądowej na podstawie przepisów o egzekucji świadczeń alimentacyjnych. Jeżeli jest prowadzone postępowanie egzekucyjne w celu zaspokojenia roszczeń osoby uprawnionej z tytułu alimentów, organ właściwy wierzyciela, który wypłacał świadczenia z funduszu alimentacyjnego, będący wierzycielem należności, przyłącza się do tego postępowania. W przypadku zaniechania postępowania egzekucyjnego przez komornika organ wnioskuje o wszczęcie. Z tytułu wypłaty świadczeń z funduszu alimentacyjnego na rzecz wierzycieli, dłużnicy alimentacyjni są zobowiązani

do zwrotu należności w wysokości świadczeń wypłaconych z funduszu alimentacyjnego łącznie z ustawowymi odsetkami:

- 40% kwot należności stanowi dochód własny gminy organu właściwego wierzyciela;
- 60% kwoty należności oraz odsetki stanowią dochód budżetu państwa.

Na podstawie przepisów przejściowych ustawy o pomocy osobom uprawnionym do alimentów po wygaśnięciu ustawy z dnia 22 kwietnia 2005 r. o postępowaniu wobec dłużników alimentacyjnych oraz zaliczce alimentacyjnej na dotychczasowych przepisach realizuje się egzekucję należności z tytułu wypłaconych zaliczek alimentacyjnych.

Ilość świadczeń z funduszu alimentacyjnego: narastająco od początku 2022 roku: 120, tj. średniomiesięcznie: 10 świadczeń. Kwota wypłaconych świadczeń z funduszu alimentacyjnego: 81 254,00 zł.

W 2022 roku wykonano następujące zadania.

Postępowanie wobec dłużników alimentacyjnych:

- ✓ przekazanie komornikowi sądowemu informacji mających wpływ na egzekucję zasądzonych świadczeń alimentacyjnych – pochodzących z wywiadu alimentacyjnego i oświadczenia majątkowego – 7,
- ✓ zobowiązanie dłużnika do zarejestrowania się w Powiatowym Urzędzie Pracy – 1,
- ✓ poinformowanie Powiatowego Urzędu Pracy o potrzebie aktywizacji dłużnika alimentacyjnego – 3,
- ✓ złożenie wniosku o ściganie za przestępstwo określone w art. 209 § 1 Kodeksu karnego – 9,
- ✓ skierowanie wniosku o zatrzymanie prawa jazdy dłużnika alimentacyjnego – 0,
- ✓ wydanie decyzji dotyczącej uznania za uchylającego się od zobowiązań alimentacyjnych – 1,

przeprowadzenie wywiadów alimentacyjnych z dłużnikami alimentacyjnymi – 4.

Świadczenia wychowawcze „Rodzina 500+”

Świadczenie wychowawcze przysługuje na dziecko do momentu ukończenia przez nie 18 – tego roku życia. Program Rodzina 500 plus to systemowe wsparcie polskich rodzin. Wysokość świadczenia wychowawczego wynosi 500,00 zł. miesięcznie i przysługuje na każde dziecko, bez względu na dochody rodziny od miesiąca lipca 2019 r. Statystyka

dotycząca świadczeń wychowawczych w 2022 roku prezentuje się następująco. Ilość świadczeń wychowawczych (PROGRAM RODZINA 500+): narastająco od początku roku.: 5 555 tj. średniomiesięcznie: około 1 111 świadczeń. Kwota wypłaconych 500+: 2 767 607,00zł.

- ✓ liczba złożonych wniosków – 1 111
- ✓ liczba wydanych decyzji – 654.

III.7.3. Wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko.

Poniżej przedstawiono wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko w latach 2016 – 2021 roku. Zgodnie z przedstawionymi danymi należy zauważyć, że wskaźnik ten sukcesywnie maleje co świadczy o zmniejszającym się natężeniu liczby osób korzystających z pomocy społecznej.

Tabela 15. Wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko w latach 2016–2021. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

Rok	Wskaźnik deprivacji lokalnej
2016	4,65%
2017	3,43%
2018	2,90%
2019	2,76%
2020	2,59%
2021	2,42%

III.8. Zasoby instytucjonalne w zakresie rozwiązywania problemów społecznych w gminie Bukowsko.

Poniżej przedstawione zostały zasoby instytucjonalne w zakresie rozwiązywania problemów społecznych funkcjonujące na terenie gminy Bukowsko. Należą do nich:

- ✓ Centrum Usług Społecznych,
- ✓ Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych,
- ✓ Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie,
- ✓ placówki oświatowe,
- ✓ Policja,
- ✓ Punkt Informacyjno-Konsultacyjny,
- ✓ organizacje pozarządowe, kościoły oraz inne podmioty, o których mowa w art. 3 ust. 3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie.

IV. Analiza problemów społecznych w ujęciu działania instytucji pomocy społecznej.

Poniżej przedstawiono informacje, które pozyskane zostały z instytucji mających swoją siedzibę na terenie gminy Bukowsko zajmujących się rozwiązywaniem problemów społecznych. Zasadnicze badania opinii mieszkańców gminy Bukowsko poprzedzone zostały analizą danych zastanych. Analiza kluczowych problemów społecznych została dokonana na podstawie analizy dokumentów zastanych. Jednym z głównych założeń niniejszej analizy było przedstawienie kluczowych problemów związanych ze sferą socjalną społeczności lokalnej gminy Bukowsko. Z pomocy społecznej w 2022 roku skorzystało 76 rodzin (liczba osób w rodzinach wyniosła 220) co stanowiło 4,0% wszystkich mieszkańców gminy. W dalszej części dokumentu omówiono każdy z tych problemów społecznych występujących na obszarze gminy Bukowsko. Pomoc społeczna jest oferowana dla osób i rodzin, które są w szczególnych sytuacjach, takich jak ubóstwo, sieroctwo, bezdomność, bezrobocie, niepełnosprawność, ciężka lub długotrwała choroba, przemoc domowa, potrzeba ochrony macierzyństwa lub wielodzietności, problemy z opieką i prowadzeniem gospodarstwa domowego, trudności w integracji cudzoziemców, problemy z adaptacją po zwolnieniu z więzienia, alkoholizm lub narkomania, nieoczekiwane zdarzenia lub sytuacje kryzysowe, oraz klęski żywiołowe lub ekologiczne. Wiele z tych kryteriów jest niejednoznacznych, co z jednej strony utrudnia ich interpretację, z drugiej strony pozwala na większą elastyczność w ich zastosowaniu, co może ułatwić przyznawanie świadczeń. Dodatkowo, pomoc społeczna

jest oferowana rodzinom, które nie przekraczają określonego kryterium dochodowego. W praktyce, pomoc społeczna ma na celu wspieranie tych osób i rodzin, które nie są w stanie poradzić sobie z trudnościami, jakie spotkały je w życiu. Te trudności mogą obejmować nie tylko ubóstwo, ale również wiele innych wyżej wymienionych kwestii, które uniemożliwiają samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie. Często pomoc jest przyznawana na podstawie kilku powodów równocześnie. Zgodnie z podstawowymi zasadami, pomoc społeczna powinna być dostępna dla tych osób i rodzin, które samodzielnie nie są w stanie poradzić sobie z problemami, które napotkały. Te problemy nie ograniczają się tylko do ubóstwa czy braku środków do życia, ale obejmują również szereg innych przyczyn, wcześniej wymienionych, które utrudniają jednostkom i rodzinom samodzielne funkcjonowanie w społeczeństwie. W praktyce, decyzja o przyznaniu pomocy często opiera się na wystąpieniu wielu czynników naraz.

Głównym celem opracowanej Strategii jest zidentyfikowanie kluczowych wyzwań w obszarze społecznym lokalnej społeczności gminy Bukowsko, jak również określenie ścieżek ich rozwiązania. Za główne problemy społeczne uważane są te zjawiska, które są powtarzające, postrzegane przez społeczeństwo jako niepożądane, szkodliwe lub niekorzystne, a ich wysokie nasilenie wywołuje niepokój społeczny i może prowadzić do społecznej dezorganizacji. Dokonując szczegółowej analizy problemów osób korzystających z pomocy społecznej obserwujemy różnorodność potrzeb społecznych dotyczących kwestii zatrudnienia, problemów zdrowotnych czy procesu starzenia się społeczeństwa, które korelują z poziomem życia mieszkańców. Według danych na podobnym poziomie pozostaje liczba osób i rodzin długotrwale korzystających z pomocy społecznej pobierających stałe lub okresowe świadczenia. Najczęstszymi przyczynami kwalifikującymi do świadczeń z pomocy społecznej w gminie Bukowsko są niezmiennie od kilku lat: ubóstwo, niepełnosprawność, długotrwała lub ciężka choroba, potrzeba ochrony macierzyństwa oraz bezrobocie. Przyczyny korzystania z pomocy społecznej pozostają takie same. Warto jednak zauważyć, że w okresie ostatnich lat zmienia się ranga i znaczenia wielu problemów społecznych kwalifikujących się do uzyskania pomocy z ośrodka pomocy społecznej, dlatego konieczne jest nieustanne monitorowanie skali problemów społecznych i odpowiednie dobieranie instrumentów służących przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu w stosunku do aktualnych problemów

Rysunek 14. Najważniejsze powody przyznania pomocy. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc według powodów przyznania pomocy w 2022 roku. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

IV.1. Ubóstwo.

Ubóstwo jest jednym z najbardziej znaczących składników warunkujących patologię życia społecznego w sensie najbardziej dramatycznym: egzystencjalnym, instytucjonalnym i politycznym. Jest składnikiem o tyle niebezpiecznym, że zwiększa dystans pomiędzy poszczególnymi warstwami społecznymi, powoduje niemożność zaspokojenia potrzeb, co często prowadzi do frustracji. „Ubóstwo” - to termin, który funkcjonuje w świadomości społecznej jako brak dostatecznych środków materialnych do życia, jako bieda, niedostatek. Idąc dalej - ubóstwo można zdefiniować także jako „stan poniżej pewnego zmiennego w czasie progu dochodowego lub progu realizacji potrzeb w odniesieniu do jednostki, rodziny lub grupy społecznej”. W terminologii pedagogiki społecznej funkcjonują, poza tym dwa rodzaje ubóstwa: absolutne (bezwzględne) i względne. Pierwsze z nich rozpatrywane jest w znaczeniu węższym i szerszym. W ujęciu węższym - ubóstwo absolutne oznacza stan niezaspokojenia minimalnych potrzeb biologicznych, zaś w szerszym - jest określane jako stan niezaspokojenia potrzeb uznanych w danym społeczeństwie i w danym czasie za minimalne. Nieco inne stanowisko przyjmują zwolennicy interpretacji ubóstwa jako zjawiska względnego, bowiem łączą je z nadmiernymi rozpiętościami w poziomie życia. Powyższe słowa potwierdzają opinię, że zdefiniowanie ubóstwa nie należy do rzeczy łatwych, podobnie jak określenie wielu innych zjawisk społecznych. Trudno oddzielić od siebie przyczyny i konsekwencje ubóstwa, gdyż zjawisko to ma charakter przyczynowo - skutkowy. Wzrost

ilościowy i jakościowy tej patologii polega na wzajemnym oddziaływaniu na siebie przyczyn i skutków naprzemiennie. Ze względu na etiologię, pochodzenie i podłoże, ubóstwo dzieli się najczęściej w literaturze na zawinione i niezawinione. Pierwsze z nich - ubóstwo zawinione - jest udziałem m.in. ludzi z tzw. marginesu społecznego, czyli alkoholików, narkomanów, osoby, które nigdy nie pracowały, bo odznaczają się chroniczną niechęcią do pracy, itp. Z kolei na ubóstwo niezawinione cierpią takie osoby jak: emeryci, renciści, osoby z rodzin niepełnych, rolnicy. W dobie przemian gospodarczych do grupy tej dołączyła także rzesza bezrobotnych. Obok tego podziału mówi się także często o indywidualnej lub społecznej genezie ubóstwa, gdzie odchodzi się nieco od wartościowania i oceniania, czy jest to ubóstwo zawinione, czy też nie. Pojęcie ubóstwa powstałego na drodze indywidualnych sytuacji życiowych obejmuje takie aspekty jak: wielodzietność; uzależnienia (zwłaszcza narkomania i alkoholizm); niepełnosprawność fizyczna, psychiczna, umysłowa; samotność (zjawisko szczególnie częste wśród emerytów i rencistów posiadających niskie uposażenia finansowe); wychowywanie się w rodzinach niepełnych i rozbitych; niski status wykształcenia prowadzący do bezrobocia; przewlekła choroba; inne przeżycia (np. śmierć kogoś bliskiego) utrudniające aktywne i prawidłowe funkcjonowanie. Warto też zauważyć, że w wielu przypadkach problemy te nie występują pojedynczo, ale zespołowo nawarstwiając się stawiają jednostkę w bardzo niekorzystnej sytuacji. **W 2022 roku ubóstwo jako jeden z powodów udzielania pomocy i wsparcia dotyczyło 42 rodzin z terenu gminy Bukowsko.** Skala problemu ubóstwa w gminie Bukowsko w ostatnich latach ulega stopniowemu zwiększeniu, jest to nadal jeden z ważniejszych i aktualnych problemów społecznych.

Tabela 16. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
UBÓSTWO	44	42	42

IV.2. Niepełnosprawność.

Szczegółowemu uregulowaniu pomocy dla osób niepełnosprawnych w Polsce służy ustawa z dnia 27 sierpnia 1997 r. o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych. Ustawa definiuje osoby niepełnosprawne jako osoby, których stan fizyczny, psychiczny lub umysłowy trwale lub okresowo utrudnia, ogranicza bądź uniemożliwia wypełnianie ról społecznych, a w szczególności zdolności do wykonywania pracy zawodowej. Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób

niepełnosprawnych wprowadziła trzy stopnie niepełnosprawności: znaczny, umiarkowany i lekki.

Do znacznego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę mającą naruszoną sprawność organizmu niezdolną do podjęcia zatrudnienia lub zdolną do wykonywania zatrudnienia w zakładzie pracy chronionej albo w zakładzie aktywizacji zawodowej wymagającą niezbędnej w celu pełnienia ról społecznych stałej lub długotrwałej opieki lub pomocy innej osoby w związku ze znacznie ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji, za którą uważa się przede wszystkim samoobsługę, poruszanie się, komunikację i komunikowanie się.

Do umiarkowanego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu zdolną do wykonywania zatrudnienia na stanowisku pracy przystosowanym odpowiednio do potrzeb i możliwości wynikających z niepełnosprawności wymagającą w celu pełnienia ról społecznych częściowej lub okresowej pomocy innej osoby w związku z ograniczoną możliwością samodzielnej egzystencji.

Do lekkiego stopnia niepełnosprawności zalicza się osobę o naruszonej sprawności organizmu zdolną do wykonywania zatrudnienia niewymagającą pomocy innej osoby w celu pełnienia ról społecznych. Ustawa stanowi, że rehabilitacja osób niepełnosprawnych oznacza zespół działań (organizacyjnych, leczniczych, psychologicznych, technicznych, szkoleniowych, edukacyjnych, społecznych) zmierzających do osiągnięcia przy współudziale tych osób możliwie najwyższego poziomu ich funkcjonowania, jakości życia i integracji społecznej.

Osoby niepełnosprawne to także te które uzyskały orzeczenie o całkowitej lub częściowej niezdolności do pracy na podstawie odrębnych przepisów oraz dzieci posiadające orzeczenie o niepełnosprawności przed ukończeniem 16 roku życia. Z tytułu niepełnosprawności osoby mogą ubiegać się o: zasiłek pielęgnacyjny, świadczenie pielęgnacyjne, specjalny zasiłek opiekuńczy, zasiłek stały wraz z ubezpieczeniem zdrowotnym, zasiłek celowy, zasiłek okresowy, specjalny zasiłek celowy. **Niepełnosprawność jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia w 2022 roku dotyczyła 28 rodzin z terenu gminy Bukowsko.**

Tabela 17. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
NIEPEŁNOSPRAWNOŚĆ	32	29	28

IV.3. Długotrwała lub ciężka choroba.

Hasło Światowej Organizacji Zdrowia: „Zdrowie zaczyna się w domu” podkreśla rolę rodziny w kształtowaniu i ochronie zdrowia jej członków. Rodzina jako podstawowa jednostka społeczna jest współodpowiedzialna za zdrowie swoich członków, ponieważ stanowi jedną z najstarszych i najsilniejszych struktur społecznych. Jej członków wiążą bowiem cechy genetyczne, środowiskowe i obyczajowe. Zdrowie rodziny jest pojęciem znacznie szerszym niż suma zdrowia jej członków. Uwzględnia bowiem rolę oddziaływania psychologicznego, społecznego i zdrowotnego między sobą, w tym zależności zachodzące między poszczególnymi członkami. Rola rodziny w podnoszeniu poziomu zdrowia zależy od kompleksu czynników wewnątrz i zewnątrz rodziny. Czynniki wewnątrzrodzinne sprzyjające spełnieniu tej ważnej funkcji to odpowiednie uwarunkowania osobowościowe jak: wykształcenie, wspólny system wartości, pozytywny stosunek do problemów opieki zdrowotnej i czynny udział w wykonywaniu zaleceń służby zdrowia. Do czynników zewnętrznych należy zaliczyć te, które umożliwiają aktywne działania rodziny na rzecz zdrowia. Najistotniejsze to: zaspokojenie potrzeb socjoekonomicznych, odpowiednie warunki mieszkaniowe, ustawodawstwo na rzecz rodziny, dostęp do opieki zdrowotnej, system kształcenia, kultura zdrowotna. Do zagrożeń zdrowotnych rodziny należy zaliczyć zagrożenia ekologiczne związane z miejscem pracy, zamieszkania czy nauki; brak dostępu do informacji; nadmiar uwagi skierowany na własny organizm i wycofanie się z ról społecznych, których podjęcia czy dalszego odgrywania oczekuje rodzina; degradacja żywicieli rodziny (alkoholizm, narkomania, lekomania); negatywne skutki leczenia, higieny ciąży.

Długotrwała lub ciężka choroba jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia dotyczyła w 2021 roku 28 rodzin z terenu gminy Bukowsko W ostatnich latach ta przyczyna udzielania pomocy socjalnej i wsparcia wyraźnie wzrasta.

Tabela 18. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
DŁUGOTRWAŁA LUB CIĘŻKA CHOROBA	27	25	28

IV.4. Ochrona macierzyństwa.

Ochrona macierzyństwa jest jednym z celów pomocy społecznej. Wspierana jest poprzez wypłacanie zasiłków rodzinnych oraz przewidzianych do nich dodatków, takich jak: z tytułu urodzenia dziecka, opieki nad dzieckiem w okresie korzystania z urlopu wychowawczego, samotnego wychowywania dziecka, a także świadczenia z funduszu alimentacyjnego dla osób niemogących wyegzekwować alimentów na dziecko. Rolą państwa powinno być tworzenie takich warunków prawnych, ekonomicznych oraz społecznych, aby zachęcać młodych ludzi do zakładania rodzin. Dodatkowym celem samorządu lokalnego powinno być zapewnienie odpowiedniej liczby miejsc w żłobkach i przedszkolach, co umożliwi matkom powrót do aktywności zawodowej i tym samym powinno poprawić sytuację finansową rodziny. **W 2022 roku Centrum Usług Społecznych w Bukowsku z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa udzielił wsparcia 21 osobom.**

Tabela 19. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa.(źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
OCHRONA MACIERZYŃSTWA	25	16	21

IV.5. Bezrobocie.

Bezrobocie jest problemem społecznym, który często generuje inne problemy takie jak alkoholizm, przemoc czy w skrajnych przypadkach bezdomność. Rodziny/ osoby dotknięte bezrobociem z reguły charakteryzują się brakiem kwalifikacji zawodowych a co za tym idzie niskim wykształceniem. Ubożenie rodziny często prowadzi do narastania konfliktów i napięć między członkami rodziny. Stopa bezrobocia w powiecie sanockim na koniec 2022 roku wynosiła 7,7% i była wyższa o 0,3% niż w 2021 i niższa o 0,5% w stosunku do 2020 roku. Uwzględniając poziom stopy bezrobocia we wszystkich powiatach województwa podkarpackiego, na koniec 2022 roku powiat sanocki plasował się odpowiednio na 6 miejscu (pod względem poziomu stopy bezrobocia) na 25 powiatów w województwie podkarpackim. Na koniec 2022 roku w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sanoku zarejestrowanych było 124 bezrobotnych mieszkańców gminy Bukowsko. W okresie (lata 2012 – 2022), liczba bezrobotnych zmniejszyła się o 185 osób, procentowy spadek liczby osób bezrobotnych wyniósł aż 59,9%. Należy zwrócić uwagę, iż w ostatnich latach sytuacja na rynku pracy zarówno w skali mikro (w obrębie powiatu) jak i w skali makro (w obrębie województwa i całego kraju) uległa w ostatnich latach poprawie. Ożywienie gospodarcze spowodowało

zwiększenie liczby ofert pracy, co znacząco wpłynęło na spadek stopy bezrobocia. Obecnie w rejestrach urzędu pracy pozostają głównie osoby długotrwale bezrobotne oraz osoby, które nie są zainteresowane aktywnością zawodową tylko możliwością skorzystania z ubezpieczenia zdrowotnego przysługującego zarejestrowanym osobom bezrobotnym. Mieszkańcy gminy Bukowsko mieli możliwość podjęcia aktywizacji zawodowej w ramach prac społecznie – użytecznych i w Centrum Integracji Społecznej. Poniżej przedstawiono wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej. Wskaźnik obliczany jako stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem. Warto zauważyć, że od 2016 roku do 2018 roku wskaźnik wykazywał tendencję spadkową. Niestety od 2019 roku wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej wyraźnie wzrasta i pozostaje na wysokim poziomie, co związane jest pośrednio z pandemią Covid-19 oraz wojną na Ukrainie oraz faktem, iż na terenie gminy Bukowsko występuje duży procent osób pracujących w „szarej strefie”.

Tabela 20. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej – stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem.

Rok	Wskaźnik
2016	36%
2017	29%
2018	19%
2019	23%
2020	30%
2021	32%

Problem bezrobocia nadal pozostaje ważną przesłanką do przyznawania pomocy. Centrum Usług Społecznych w Bukowsku oraz Gmina Bukowsko w ramach prowadzonych działań przeciwdziałania bezrobociu prowadzi we współpracy z Powiatowym Urzędem Pracy w Sanoku programy aktywizujące osoby bezrobotne. W ramach tych działań prowadzone są staże, prace interwencyjne, roboty publiczne oraz prace społecznie – użyteczne. **Bezrobocie w 2022 roku było powodem przyznania pomocy z Ośrodka Pomocy Społecznej dla 20 rodzin w gminie Bukowsko.** W ostatnich latach liczba osób korzystających z pomocy z powodu bezrobocia ulega znacznemu zmniejszeniu.

Tabela 21. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
BEZROBOCIE	25	22	20

IV.6. Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych.

Rolą rodziny jest zapewnienie dziecku opieki, gdyż z racji wieku nie jest ono w stanie samodzielnie sobie jej zapewnić oraz jego wychowanie w celu przygotowania do życia w społeczeństwie. Środowisko rodzinne jest pierwszym środowiskiem wychowawczym w życiu dziecka, w którym uczy się nawiązywać kontakty z innymi ludźmi i zdobywa pierwsze doświadczenia z dziedziny współżycia społecznego. Na środowisko rodzinne składają się: struktura rodziny, atmosfera wychowawcza w domu, warunki materialne i zdrowotne, stopień wykształcenia rodziców i ogólna struktura środowiska. W rodzinach zaburzonych rodzicom brakuje umiejętności tworzenia właściwego klimatu życia rodzinnego, rozładowywania napięć powstałych poza domem, właściwych wzorców komunikacji i dawania rodzinie poczucia bezpieczeństwa, obdarzania dzieci uwagą. Rodziny te często żyją w takich społecznościach, które nie chcą ingerować w życie innych lub nie potrafią pomóc, gdyż same nie posiadają właściwych wzorców. W wielu sytuacjach dzieci pochodzące z tych rodzin pozostawione "same sobie" większość wolnego czasu spędzają wśród rówieśników na podwórku. Częściej pojawiają się u nich problemy szkolne. Dzieci odrzucone przez środowisko rodzinne szukają akceptacji wśród rówieśników, łączą się w grupy subkulturowe, zaczynają wagarować, uciekać z domu i popadać w konflikt z prawem. Problemy opiekuńczo - wychowawcze, przemoc w rodzinie, konflikty międzypokoleniowe wielokrotnie są przyczyną umieszczania dzieci i młodzieży w placówkach opiekuńczo - wychowawczych lub resocjalizacyjnych a dla dorosłych ofiar rodzinnej przemocy są powodem szukania schronienia i porad w placówkach i organizacjach pomocowych. Bezradność występować może także w kwestii prowadzenia gospodarstwa domowego – problem z zapewnieniem żywności, odzieży, mieszkania itp. Bezradności tej nie należy jednak mylić z problemem posiadania przez rodzinę niewystarczających środków finansowych na zabezpieczenie tych potrzeb, gdyż w tym wypadku niezaspokojenie ich nie musi występować w parze z nieprawidłowym pełnieniem funkcji opiekuńczo -wychowawczych. O bezradności w prowadzeniu gospodarstwa domowego powinno mówić się w odniesieniu do rodzin, które posiadają wystarczające środki finansowe na zabezpieczenie podstawowych potrzeb, lecz środkami tymi dysponują w nieodpowiedni sposób. Wyuczona bezradność prowadzi do

zjawiska sieroctwa, które związane jest ze stanem pozbawienia dzieci trwale lub przejściowo szans wychowywania we własnej rodzinie ze względu na brak odpowiednich warunków opiekuńczo – wychowawczych co niejednokrotnie jest podstawą do organizowania zastępczych form opieki nad dzieckiem. **Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia dotyczyła w 2021 roku 19 rodzin z terenu gminy Bukowsko.** Liczba osób korzystających z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych w ostatnich latach ulega nieznacznemu zmniejszeniu

Tabela 22. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
BEZRADNOŚĆ W SPRAWACH OPIEKUŃCZO WYCHOWAWCZYCH I PROWADZENIA GOSPODARSTWA DOMOWEGO	17	18	19

IV.7. Uzależnienia.

Profilaktyka uzależnienia od alkoholu i innych substancji psychoaktywnych na terenie gminy prowadzona jest za pośrednictwem Centrum Usług Społecznych w Bukowsku, Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych w Bukowsku, placówek oświatowych i lokalnych instytucji kultury. Zgodnie z art. 4 ust. 1 ustawy z dnia 26 października 1982 roku o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz art. 10 ust. 1 ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu narkomanii, zadaniem własnym gminy jest prowadzenie działań związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych oraz przeciwdziałanie narkomanii. Na terenie Gminy Bukowsko działa Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych, która podejmuje działania zmierzające do ograniczenia spożywania napojów alkoholowych. Głównym celem działań profilaktycznych komisji jest zapobieganie powstawaniu nowych problemów alkoholowych oraz zwiększenie zdolności do radzenia sobie z istniejącymi problemami alkoholowymi. Komisja zajmuje się wspieraniem osób uzależnionych i ich rodzin, kształtowaniem zdrowego stylu życia. Ponadto realizuje określone ustawowo zadania gminy w zakresie profilaktyki i rozwiązywania problemów alkoholowych, do których należy:

- ✓ inicjowanie działań w zakresie realizacji zadań własnych gminy związanych z profilaktyką i rozwiązywaniem problemów alkoholowych;

- ✓ podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osoby uzależnionej od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu odwykowemu w zakładzie leczenia odwykowego;
- ✓ opiniowanie (w celu wydania zezwolenia) wniosków o wydanie zezwolenia na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych pod względem zgodności lokalizacji punktów sprzedaży z uchwałami rady gminy (limit i lokalizacja punktów, w których są sprzedawane i podawane napoje alkoholowe);
- ✓ kontrola przestrzegania zasad i warunków korzystania z zezwoleń na sprzedaż lub podawanie napojów alkoholowych.

W ramach działań wynikających z instytucji prawnej zobowiązującej do leczenia Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów alkoholowych w Bukowsku podejmuje również następujące działania:

- ✓ przyjmuje zgłoszenia o przypadku wystąpienia nadużywania alkoholu;
- ✓ zaprasza na rozmowy motywujące osoby, co do których wpłynęło zgłoszenie, zachęcając je do podjęcia leczenia odwykowego celem zaprzestania picia alkoholu;
- ✓ kieruje osoby na badanie przez biegłych, celem wydania opinii w przedmiocie uzależnienia i wskazania rodzaju zakładu leczenia odwykowego;
- ✓ przygotowuje dokumentację związaną z postępowaniem sądowym mającym na celu poddania się przymusowemu leczeniu;
- ✓ składa wnioski o wszczęcie postępowania do Sądu Rejonowego w Sanoku.

Na terenie Gminy Bukowsko działa Punkt Informacyjno-Konsultacyjny – Punkt konsultacyjny terapii uzależnień, który odgrywa bardzo ważną rolę w systemie pomocy osobom uzależnionym, współuzależnionym i zagrożonym uzależnieniami.

Tabela 23. Liczba osób zaproszonych na posiedzenie komisji (w związku z wpływieniem do komisji wniosków), liczba osób skierowanych na badanie przez biegłych sądowych, liczba spraw skierowanych do Sądu w latach 2020 – 2022.

Lata	Liczba osób, z którymi przeprowadzono rozmowy w komisji (w związku z wpływieniem do komisji wniosków)	Liczba wydanych opinii w przedmiocie uzależnienia od alkoholu przez biegłych sądowych	Liczba spraw skierowanych do Sądu
2020	7	3	3
2021	9	3	5
2022	10	6	6

Centrum Usług Społecznych w Bukowsku z powodu alkoholizmu w 2022 roku udzielił pomocy socjalnej i wsparcia 6 rodzinom. Problem alkoholizmu, jako tytuł do przyznania pomocy i wsparcia pozostaje w ostatnich latach na podobnym poziomie. Natomiast w ramach usług społecznych w zakresie terapii i pomocy osobom uzależnionym lub współuzależnionym od alkoholu wsparciem objęto 32 osoby.

Tabela 24. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
ALKOHOLIZM	3	4	6

IV.8. Przemoc w rodzinie.

Przemoc w rodzinie to zamierzone i wykorzystujące przewagę sił działanie przeciw członkowi rodziny, naruszające prawa i dobra osobiste, powodujące cierpienie i szkody. Przemoc charakteryzuje się tym, że jest:

- ✓ intencjonalna – jest zamierzonym działaniem człowieka i ma na celu kontrolowanie i podporządkowanie ofiary,
- ✓ siły są nierówne – w relacji jedna ze stron ma przewagę nad drugą,
- ✓ narusza prawa i dobra osobiste – sprawca wykorzystuje swoją przewagę i narusza podstawowe prawa ofiary (np. prawo do nietykalności, godności, szacunku itp.)
- ✓ powoduje cierpienie i ból – sprawca naraża zdrowie ofiary na poważne szkody, niekiedy zagraża jej życiu.

Przemoc domowa nie dotyczy wyłącznie rodzin ubogich lub tych rodzin, w których występuje problem alkoholizmu. Problem przemocy w rodzinie jest trudny do zdiagnozowania co związane jest z niezgłaszaniem takich zjawisk. Na terenie gminy Bukowsko funkcjonuje Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie. Na podstawie porozumienia różne służby i instytucje powołano do realizacji zadań określonych w Gminnym Programie Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie i Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie opracowanym w oparciu o przepisy ustawy z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie i Rozporządzenia Rady Ministrów w/s procedury „Niebieska Karta” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” Głównym zadaniem Zespołu Interdyscyplinarnego jest zapewnienie efektywnej współpracy kręgu instytucji i organizacji działających na rzecz zapobiegania i zwalczania zjawiska przemocy w rodzinie na terenie gminy Bukowsko. Prace Zespołu Interdyscyplinarnego m.in. mają na celu:

- ✓ zatrzymanie przemocy w rodzinie
- ✓ zapewnienie bezpieczeństwa poszczególnym członkom rodziny
- ✓ przywrócenie godności osobom słabszym narażonym na skrzywdzenie
- ✓ inicjowanie interwencji wobec sprawcy przemocy – rozmowy, które pokazują skutki i konsekwencje stosowania przemocy
- ✓ inicjowanie interwencji kryzysowej – pomoc w odzyskaniu mocy i kontroli
- ✓ zaplanowanie działań w dalszej perspektywie, aby zmniejszyć szkody wynikające z doświadczania przemocy
- ✓ zmianę sytuacji prawnej – działania prawne podejmowane są przez klienta i instytucje. Wymienione działania prowadzone są w oparciu o procedurę „Niebieska Karta”.

Bardzo ważnym programem w zakresie przeciwdziałania przemocy w gminie Bukowsko jest *Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie Gminy Bukowsko na lata 2020-2023*. Program ten obejmuje systematyczne zbieranie informacji na temat rozmiarów zjawiska przemocy w rodzinie, organizowanie akcji informacyjno- edukacyjnych dotyczących przemocy w rodzinie w formie spotkań, szkoleń, dystrybucji materiałów informacyjno-edukacyjnych. Ważnym elementem Programu jest interwencja kryzysowa skierowana zarówno do osób dotkniętych przemocą w rodzinie jak i osób stosujących przemoc oraz świadczenie pomocy psychologicznej, terapeutycznej, prawnej osobom uwikłanym w przemoc domową oraz w problemy współistniejące.

W 2022 roku przemoc w rodzinie jako jeden z powodów udzielania pomocy socjalnej i wsparcia nie dotyczyła żadnej z rodzin z terenu gminy Bukowsko. Warto zwrócić uwagę, iż dane statystyczne nie obrazują stanu faktycznego. Przemoc w rodzinie należy do zjawisk, w których obiektywna diagnoza społeczna jest utrudniona. Złożony kontekst czynników kulturowych i społecznych sprawia, że źródła informacji o problemie ukazują jedynie fragment rzeczywistego obrazu zjawiska. Skalę zjawiska przemocy w rodzinie jest niezwykle trudno oszacować, ponieważ nie wszystkie akty przemocy oraz sytuacje przemocowe są ujawniane.

Tabela 25. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).

	2020 r.	2021 r.	2022 r.
PRZEMOC W RODZINIE	0	0	0

Rodziny, w których występowała przemoc nie była objęta pomocą finansową jednakże korzystały one ze wsparcia specjalistycznego, w tym poradnictwa psychologicznego. Terapie były organizowane dla całych rodzin lub indywidualnie w ramach usług społecznych jakie świadczy Gmina Bukowsko. Z usług tych, w ostatnich dwóch latach, skorzystało 32 osoby.

IV.9. Problemy ludzi starszych.

W chwili obecnej mamy do czynienia z powolnymi, choć nieuniknionymi, przemianami i przeobrażeniami struktury społeczno-demograficznej naszego kraju. Z jednej strony wydłuża się średnia długość życia, poprawia przeciętny stan zdrowia, rozwijają się możliwości medycyny. Z drugiej strony spadają wskaźniki dzietności, zmniejsza się udział pokoleń młodszych - przedprodukcyjnych, a rośnie udział pokoleń starszych – poprodukcyjnych. Obecnie kategoria wiekowa 60+ stanowi 25,7% ogółu ludności Polski. Na opisany powyżej proces starzenia się ludności nakłada się także zjawisko transformacji społeczno-gospodarczej. Na terenie gminy Bukowsko według danych na koniec 2022 roku, mieszkało 994 osób w wieku powyżej 65 lat, odsetek mieszkańców w wieku powyżej 65 lat stanowi 18,3% wszystkich mieszkańców gminy Bukowsko. Starzenie się społeczeństwa oraz problemy ludzi starszych są coraz ważniejszym problemem społecznym, który w kolejnych latach będzie przybierał na znaczeniu. W związku ze zmianami demograficznymi i procesem starzenia się społeczeństwa, konieczne będzie podejmowanie skutecznych działań zmierzających do rozwiązania najważniejszych problemów ludzi starszych. Starzenie jest naturalnym procesem rozwojowym i stanowi jeden ze stadiów życiowych człowieka, który nie może być ani cofnięty ani też odwracalny. Starzenie ma ogromne znaczenie w sensie indywidualnym, społecznym i ekonomicznym. Jeszcze niedawno starzenie postrzegane było, jako całkowita utrata zdrowia czy też niedołęstwo. Aktualnie często wysoka aktywność społeczna osób starszych, wskazuje na możliwości w zakresie dalszego kierowania własnym rozwojem. Zmiany postaw społecznych wobec starości przyczyniły się do wytyczenia nowych kierunków polityki społecznej, realizowanej wobec osób starszych. Zwłaszcza w kontekście prognoz demograficznych wskazujących, na stały procentowy wzrost osób w starszym wieku wśród populacji. Efektem tej zmiany jest przeniesienie akcentu ze sprawowania opieki nad tą grupą społeczną, na rzecz dostarczenia im takiej pomocy, która pozwoliłaby utrzymywać jak najdłużej aktywność społeczną.

Podstawową ideą tak rozumianej pomocy jest wsparcie społeczne. W związku z powyższym konieczne jest podejmowanie odpowiednich działań ukierunkowanych na tą grupę społeczną. W pomoc osobom starszym, szczególnie tym wymagającym pomocy w zaspokojeniu codziennych potrzeb życiowych, opiekę higieniczną, pielęgnacyjną włącza się Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Usługi opiekuńcze oferowane przez Centrum Usług Społecznych wykonywane są w miejscu zamieszkania osób samotnych, które ze względu na wiek lub choroby wymagają pomocy innych osób, a są jej pozbawione. Dla osób zdrowych, które wymagają innej pomocy np.: przy wypełnianiu dokumentów pracownicy Centrum Usług Społecznych w Bukowsku świadczą pracę socjalną. Na terenie gminy Bukowsko obserwuje się rosnące zapotrzebowanie na usługi opiekuńcze. W Pomoc w formie usług opiekuńczych pozwala osobom, które nie są w stanie same zaspokoić podstawowych potrzeb życiowych na pozostanie w środowisku. Rozwijająca się pomoc w formie usług opiekuńczych pozwala na ograniczenie liczby osób kierowanych do domów pomocy społecznej.

W myśl idei deinstytucjonalizacji Centrum Usług Społecznych w Bukowsku podejmuje szereg interwencji z zakresu zapobiegania umieszczania osób starszych w placówkach całodobowych. Zwiększamy dostęp do usług społecznych i zdrowotnych świadczonych w środowisku lokalnym poprzez realizację następujących projektów:

1. Od listopada 2022r. Centrum Usług Społecznych w Bukowsku realizuje **projekt pn. „Zadbany Senior”** współfinansowany ze środków Europejskiego Funduszu Społecznego w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2014-2020.

Celem projektu pn.: "Zadbany Senior" jest poszerzenie oferty CUS w Bukowsku oraz zwiększenie dostępności w zakresie usług społ. dla 10 osób starszych zamieszkujących Gminę Bukowsko potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu w okresie od 1 listopada 2022r. do 31 grudnia 2023r.

W ramach projektu nastąpi:

- zwiększenie dostępności i zwiększenie usług społecznych na terenie Gminy Bukowsko
- rozwój środowiskowych form pomocy i samopomocy, w tym wzrost miejsc świadczenia usług opiekuńczych, świadczenie pomocy sąsiedzkiej, zwiększenie bezpieczeństwa osób potrzebujących wsparcia.

Grupą docelową jest 10 osób osoby starsze/potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu, które ze względu na stan zdrowia lub niepełnosprawność wymagają opieki lub wsparcia w związku niemożnością samodzielnego wykonywania co najmniej jednej z podstawowych czynności dnia codziennego, zamieszkujących Gminę Bukowsko, powiat sanocki, wojew. podkarpackie.

2. Od 2022r. w Gminie Bukowsko realizowany jest program „**Korpus Wsparcia Seniorów**”.

Celem programu jest zapewnienie usługi wsparcia na rzecz seniorów przez świadczenie usług wynikających z rozeznaczonych potrzeb na terenie danej gminy, wpisujących się we wskazane w programie obszary oraz poprawa poczucia bezpieczeństwa oraz możliwości samodzielnego funkcjonowania w miejscu zamieszkania osób starszych przez dostęp do tzw. „opieki na odległość” w formie „opaski bezpieczeństwa” wyposażonej w następujące funkcje:

- przycisk bezpieczeństwa – sygnał SOS,
- detektor upadku,
- czujnik zdjęcia opaski,
- lokalizator GPS,
- funkcje umożliwiające komunikowanie się z centrum obsługi i opiekunami,
- funkcje monitorujące podstawowe czynności życiowe (puls i saturacja).

Adresatami programu jest 20 seniorów z Gminy Bukowsko w wieku 65 lat i więcej, którzy mają problemy z samodzielnym funkcjonowaniem ze względu na stan zdrowia, prowadzący samodzielne gospodarstwo domowe lub mieszkające z osobami bliskimi, które nie są w stanie zapewnić im wystarczającego wsparcia.

3. Centrum Usług Społecznych od 2022r. również **realizuje Program Asystent Osobisty Osoby Niepełnosprawnej**.

Celem programu jest wprowadzenie usług asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej jako formy ogólnodostępnego wsparcia dla:

- dzieci do 16. roku życia z orzeczeniem o niepełnosprawności oraz
- osób niepełnosprawnych posiadających orzeczenie o niepełnosprawności: o stopniu znacznym lub o stopniu umiarkowanym.

Wsparciem średnio objętych jest 5 osób z niepełnosprawnością.

4. Od 2019 r. na terenie Gminy Bukowsko działa **Klub Senior+ w Tokarni**. Utworzenie i wyposażenie „Klubu Senior+ w Tokarni zostało sfinansowane ze środków na realizację Programu Wieloletniego „Senior+” na lata 2015-2020, edycja 2019, moduł I, realizowanego przez Ministerstwo Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej oraz z budżetu Gminy Bukowsko.

Celem operacyjnym Programu jest zapewnienie wsparcia seniorom – osobom nieaktywnym zawodowo w wieku 60 lat i więcej – poprzez umożliwienie im korzystania z oferty na rzecz społecznej aktywności, a także obejmującej usługi w zakresie aktywności ruchowej lub kinezyterapii, oferty edukacyjnej, kulturalnej, rekreacyjnej i opiekuńczej – w zależności od potrzeb stwierdzonych w środowisku lokalnym. W ramach Programu udostępniana jest seniorom infrastruktura pozwalająca na aktywne spędzanie wolnego czasu, a także zaktywizowanie i zaangażowanie seniorów w działania samopomocowe i na rzecz środowiska lokalnego.

Zabezpieczenie usług społecznych dla osób starszych na terenie Gminy Bukowsko jest kluczową rolą lokalnej polityki społecznej.

V. Diagnoza problemów społecznych w ujęciu badań ankietowych mieszkańców gminy Bukowsko. Wyniki badań.

Problemy społeczne to powtarzające się, masowe zjawiska uznane przez daną grupę społeczną lub społeczeństwo za negatywne, złe, niekorzystne, których nasilenie budzi zaniepokojenie opinii społecznej i może przyczynić się do dezorganizacji społecznej.

Określenie i zdiagnozowanie problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko było możliwe poprzez przeprowadzenie badań społecznych wśród mieszkańców gminy Bukowsko. Narzędziem badawczym służącym do określenia celów był kwestionariusz ankiety za pomocą którego przeprowadzono badanie wśród mieszkańców. W badaniach wzięło udział łącznie 124 mieszkańców gminy Bukowsko.

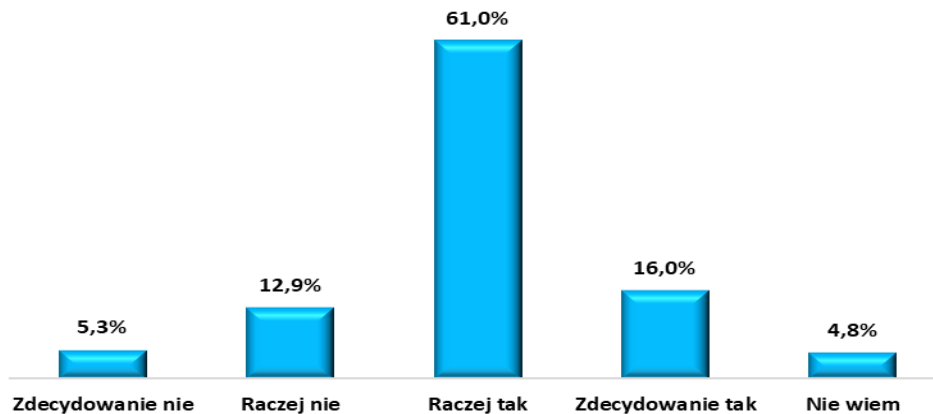
Badanie zostało zrealizowane przy użyciu techniki – CAWI ankieta internetową wypełniana on-line. Ankieta została umieszczona na stronach Internetowych Urzędu Gminy w Bukowsku, Centrum Usług Społecznych w Bukowsku, na profilach społecznościowych Urzędu Gminy w Bukowsku oraz Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Badanie przeprowadzono w okresie od września do października 2023 roku. Kwestionariusz ankiety poprzez swoją konstrukcję umożliwił dokonanie analizy zarówno o charakterze ilościowym, jak

i jakościowym. Ankieta zawierała zarówno pytania o charakterze zamkniętym jak i otwartym. Dane uzyskane w trakcie realizacji badań poddane zostały wielostopniowej analizie, zarówno ilościowej jak i jakościowej. W opracowaniu zaprezentowano wyniki badań pod kątem ogólnych tendencji i średnich występujących w całej badanej zbiorowości. Porównywane i dokładniej analizowane były wyniki uzyskane w podgrupach badanych o największym i najmniejszym nasileniu danej zmiennej niezależnej, a także pojawiające się tendencje (malejące lub rosnące) w wewnętrznej strukturze odpowiedzi. Opisane zostały także podgrupy badanych o największym i najmniejszym procencie odpowiedzi na dane pytanie. Kwestionariusz ankiety składał się z zasadniczych dwóch części zawierających; ogólną charakterystykę stopnia i dotkliwości problemów społecznych oraz szczegółową analizę wskazanych problemów. Pytania zawarte w ankiecie dotyczyły diagnozowania problemów społecznych w szerokim spektrum i różnego rodzaju. Odpowiedzi uzyskane w badaniu ankietowym wstępnie diagnozują problemy społeczne występujące w gminie Bukowsko jednocześnie są punktem wyjścia w formułowaniu zaleceń mających zmienić ten stan rzeczy.

V.1. Ocena warunków życia w gminie Bukowsko.

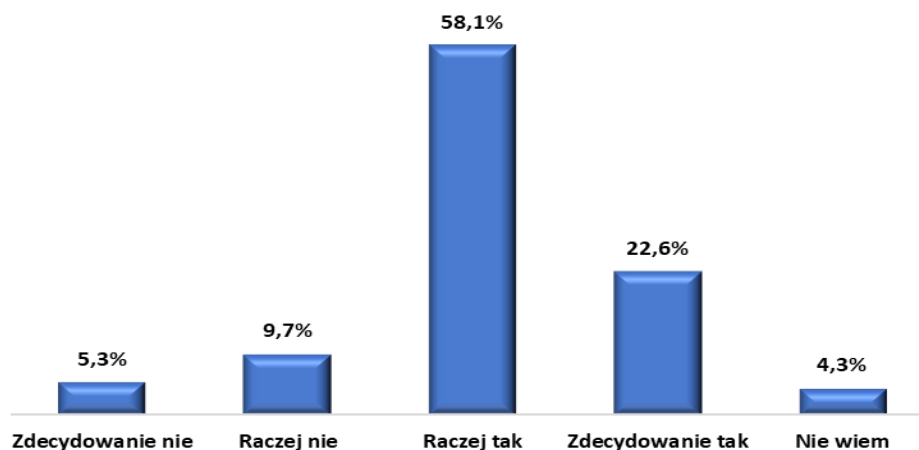
Stosunek badanych respondentów do warunków życia w gminie Bukowsko jest bardzo pozytywny. Zdecydowana większość ankietowanych – łącznie 77,0%% jest zadowolonych z warunków życia w gminie Bukowsko, w tym 61,0% badanych wskazało odpowiedź *raczej tak*, natomiast 16,0% *zdecydowanie tak*. Innego zdania było łącznie jedynie 18,2% respondentów, którzy negatywnie oceniają warunki życia w gminie Bukowsko. Odpowiedzi *nie wiem / trudno powiedzieć* wskazało 4,8% badanych. Znaczna większość mieszkańców gminy Bukowsko jest zadowolona z warunków życia w swojej gminie. Ponad trzy czwarte respondentów wyraziło pozytywne opinie, co wskazuje na generalne zadowolenie z lokalnych warunków i/lub działań władz gminy. Mimo pozytywnych opinii pewna część mieszkańców (nieco ponad 18%) wyraziła niezadowolenie z warunków życia w gminie Bukowsko. To wskazuje, że w gminie istnieją pewne obszary do poprawy, które wpływają na jakość życia części mieszkańców.

Rysunek 15. Czy jest Pani/Pan zadowolony(a) z warunków życia w gminie Bukowsko?

Uczestnicy badania pozytywnie ocenili gminę Bukowsko jako miejsce do życia. Jakość życia w gminie została oceniona przez zdecydowaną większość badanych wysoko lub bardzo wysoko. Większość mieszkańców gminy Bukowsko postrzega ją jako dobre miejsce do życia. Łącznie 80,7% respondentów (58,1% uważających, że raczej tak i 22,6% zdecydowanie twierdzących, że tak) wyraziło pozytywną opinię na ten temat. Mimo pozytywnego odbioru gminy przez większość ankietowanych, istnieje pewna grupa mieszkańców (15% łącznie), która ma zastrzeżenia co do jakości życia w Bukowsko. Warto byłoby zbadać przyczyny tego niezadowolenia, by lepiej zrozumieć potrzeby i oczekiwania tej części społeczności. Odpowiedź nie wiem / trudno powiedzieć wskazało 4,3% ankietowanych mieszkańców gminy Bukowsko.

Rysunek 16. Czy gmina Bukowsko jest dobrym miejscem do życia?

V.2. Skala występowania i dokuczliwości problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko.

Respondentom uczestniczącym w badaniu przedstawiono listę problemów społecznych, które występują na terenie gminy Bukowsko z prośbą o wskazanie skali występowania i uciążliwości danego problemu. Skalę problemów przedstawiono według rangowania zsumowanych odpowiedzi wskazujących na uciążliwość danego problemu (odpowiedzi *bardzo duży problem* oraz *raczej duży problem*). Suma tych odpowiedzi wskazuje, które z wymienionych problemów społecznych są najbardziej odczuwalne i występują w największym stopniu na terenie gminy Bukowsko. Respondenci największą rangę przypisali problemowi alkoholizmu na terenie gminy Bukowsko. Suma wskazań wyniosła aż 75,0%. Problemy alkoholizmu mają najbardziej negatywne skutki, ponieważ są swoistego rodzaju katalizatorem innych problemów społecznych i zawsze współwystępuje z innymi problemami społecznymi. Kolejne dwie kwestie, które budzą niepokój wśród ankietowanych, to bezrobocie oraz problemy zdrowotne lokalnej społeczności – obie te sfery zostały wskazane przez 46,0% respondentów. Niemalże równie ważnym problemem, który dostrzegają mieszkańcy, jest trudna sytuacja ludzi starszych, potwierdzona przez 44,4% odpowiedzi. Ważnym problemem obecnym na terenie gminy Bukowsko jest również sytuacja rodzin wielodzietnych i niepełnych, które według 37,1% ankietowanych napotykać na liczne trudności. Choroby, zarówno te długotrwałe, jak i ciężkie, zdaniem 35,5% respondentów, stanowią znaczące obciążenie dla społeczności. Niemal identyczny odsetek badanych (35,4%) wskazało na problem przemocy w rodzinie. Ubóstwo, czyli niedostatek środków do życia, oraz narkomania są kolejnymi wyzwaniem, które mieszkańcy Bukowsko uważają za kluczowe - odpowiednio 32,2% i 31,5% respondentów podzieliło się takim zdaniem. Bezradność w sprawach opiekuńczo-wychowawczych i w prowadzeniu gospodarstwa domowego została wskazana przez 30,0% ankietowanych. Mieszkańcy są także świadomi trudności mieszkaniowych oraz braku dostępu do informacji i poradnictwa, co potwierdza 25,8% wskazań w obu tych kategoriach. Problemy edukacyjne oraz brak poczucia bezpieczeństwa również nie umknęły uwadze respondentów, co podkreśla odpowiednio 16,2% i 16,1% odpowiedzi. Uciążliwość innych problemów społecznych występujących na terenie gminy Bukowsko nie jest tak bardzo odczuwalna jak wymienionych powyżej, co oczywiście nie oznacza, że problemy te nie występują. Pozostałe problemy przedstawiono w poniższej tabeli w kolejności według stopnia uciążliwości od największej do najmniejszej. Podsumowując, mieszkańcy gminy Bukowsko mają głęboką świadomość wyzwań

społecznych, z którymi musi się mierzyć ich społeczność. Wymagają one skoordynowanych działań ze strony władz oraz lokalnych organizacji, by skutecznie zaradzić tym problemom.

Tabela 26. Skala występowania poszczególnych problemów społecznych w gminie Bukowsko.

Problem społeczny	Bardzo duży problem	Raczej duży problem	Raczej mały problem	Bardzo mały problem	Brak problemu	Nie wiem
Alkoholizm	16,9%	58,1%	16,9%	3,2%	1,6%	3,3%
Bezrobocie	7,3%	38,7%	30,6%	5,6%	4,8%	13,0%
Problemy zdrowotne lokalnej społeczności	8,9%	37,1%	30,6%	8,1%	1,6%	13,7%
Trudna sytuacja ludzi starszych	8,9%	35,5%	29,8%	8,9%	7,3%	9,7%
Trudna sytuacja rodzin wielodzietnych i niepełnych	12,1%	25,0%	36,3%	11,3%	6,5%	8,9%
Długotrwała lub ciężka choroba	6,5%	29,0%	36,3%	7,3%	1,6%	19,4%
Przemoc w rodzinie	4,8%	30,6%	29,8%	10,5%	2,4%	21,9%
Ubóstwo (niedostatek środków do życia)	2,4%	29,8%	46,0%	11,3%	5,6%	4,9%
Narkomania	7,3%	24,2%	32,3%	10,5%	4,0%	21,8%
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego	2,4%	27,4%	44,4%	8,9%	3,2%	13,7%
Trudna sytuacja mieszkaniowa (brak mieszkań)	2,4%	23,4%	44,4%	13,7%	6,5%	9,7%
Brak dostępu do informacji i poradnictwa	4,8%	21,0%	29,0%	17,7%	13,7%	13,7%
Niepełnosprawność	2,4%	21,0%	41,1%	12,9%	3,2%	19,4%
Rozpad rodzin/rodziny niepełne	2,4%	16,9%	39,5%	12,1%	6,5%	22,6%
Problemy edukacyjne (szkoły – ich liczba, profil, dostępność, dojazd do szkół, rekreacja i kultura)	7,3%	8,9%	33,1%	20,2%	17,7%	12,9%
Brak poczucia bezpieczeństwa	2,4%	13,7%	37,9%	13,7%	10,5%	21,8%
Sieroctwo biologiczne i społeczne	0,8%	5,6%	39,5%	16,1%	6,5%	31,5%
Kłęski żywiołowe	0,8%	5,6%	29,8%	24,2%	22,6%	17,0%
Problemy osób opuszczających zakłady karne	0,8%	3,2%	23,4%	18,5%	9,7%	44,4%
Bezdomność	0,8%	2,4%	35,5%	17,7%	23,4%	20,2%
Problemy emigrantów, repatriantów, uchodźców	0,8%	2,4%	19,4%	12,9%	33,9%	30,6%

V.3. Grupy społeczne zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym w gminie Bukowsko.

Uczestnikom badania przedstawiono również listę grup społecznych, które w mogą być zagrożone wykluczeniem społecznym i marginalizacją w gminie Bukowsko. Badani dokonywali oceny stopniowanej skali od 1 do 5 gdzie 1 to grupy najmniej zagrożone marginalizacją, natomiast 5 to grupy najbardziej zagrożone wykluczeniem społecznym. W celu bardziej czytelnej prezentacji dokonano rangowania ocen i przedstawiono sumę wyników ocen najwyższych (ocena 4 oraz ocena 5) wskazujących grupy najbardziej zagrożone zjawiskiem marginalizacji społecznej.

Zdaniem badanych mieszkańców gmin Bukowsko najbardziej zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym są osoby i rodziny dotknięte problemami uzależnień i przemocy w rodzinie, z czym zgadza się 58,9% respondentów. Jest to grupa, której sytuacja społeczna jest najbardziej niepokojąca dla ankietowanych. Problemy uzależnień i przemoc domowa

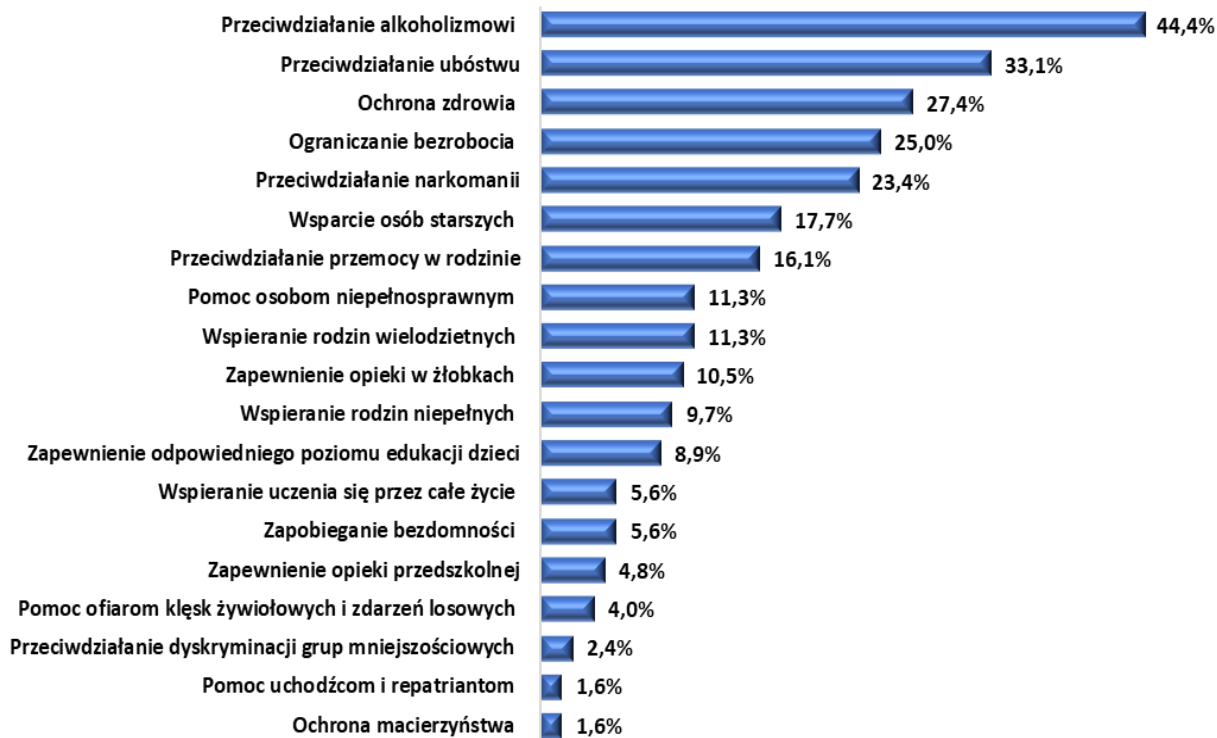
mają dalekosiężne konsekwencje nie tylko dla bezpośrednich ofiar, ale i dla całej społeczności, powodując trudności w adaptacji społecznej i zawodowej. Ubóstwo również jest znaczącym czynnikiem ryzyka, które może prowadzić do wykluczenia społecznego, co podkreśla 56,5% ankietowanych. Ubóstwo może ograniczać dostęp do wielu usług społecznych, edukacyjnych i zdrowotnych, a także może przyczyniać się do społecznego stygmatu i izolacji. Osoby starsze są kolejną grupą narażoną na wykluczenie, zgodnie z opinią 53,2% respondentów. Wysokie ryzyko marginalizacji w tej grupie może wynikać z ograniczonej mobilności, mniejszej aktywności społecznej, a często także z ograniczeń zdrowotnych. Rodziny doświadczające przemocy domowej są również uważane za zagrożone marginalizacją przez ponad połowę badanych (51,6%). Jest to wynik zrozumiały, gdyż przemoc w rodzinie nie tylko generuje bezpośrednie szkody dla jej członków, ale także może prowadzić do izolacji społecznej i psychicznej. Bezrobocie i sytuacja samotnych matek są identyfikowane jako istotne czynniki ryzyka marginalizacji przez 46,8% respondentów. Brak pracy może nie tylko ograniczać zdolność do samodzielnego utrzymania, ale również wpływać na samoocenę i status społeczny. Osoby z niepełnosprawnościami, które mogą napotykać bariery w dostępie do pracy, edukacji czy nawet podstawowych usług, są uznane za narażone na wykluczenie przez 46,5% badanych. W tabeli przedstawiono grupy zagrożone marginalizacją społeczną według skali od grup najbardziej zagrożonych, do grup w najmniejszym stopniu zagrożonych wykluczeniem.

Tabela 27. Osoby, rodziny, grupy mieszkańców gminy Bukowsko są najbardziej Pani/Pana zdaniem zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym? Ocena w skali od 1 do 5 gdzie 1 to najniższa ocena, natomiast 5 najwyższa ocena.

	Ocena 1	Ocena 2	Ocena 3	Ocena 4	Ocena 5
Osoby i rodziny dotknięte problemami uzależnień i przemocy w rodzinie	4,0%	9,7%	27,4%	37,1%	21,8%
Osoby i rodziny dotknięte ubóstwem	8,9%	11,3%	23,4%	33,1%	23,4%
Osoby starsze	13,7%	16,1%	16,9%	24,2%	29,0%
Rodziny z występującą przemocą	5,6%	12,9%	29,8%	35,5%	16,1%
Osoby i rodziny dotknięte bezrobociem	6,5%	13,7%	33,1%	33,1%	13,7%
Samotne matki	17,7%	20,2%	15,3%	25,0%	21,8%
Osoby z niepełnosprawnościami	11,0%	11,0%	31,5%	22,9%	23,6%
Bezdomni i osoby zagrożone bezdomnością	8,9%	23,4%	27,4%	27,4%	12,9%
Byli więźniowie powracający z zakładów karnych	19,5%	9,7%	31,5%	28,0%	11,3%
Samotne kobiety w ciąży	15,3%	23,4%	26,6%	12,9%	21,8%
Rodziny zmagające się z problemami opiekuńczo-wychowawczymi	6,5%	20,2%	40,3%	25,0%	8,1%
Byli wychowankowie placówek opiekuńczo-wychowawczych	16,9%	31,5%	32,3%	12,9%	6,5%
Mniejszości etniczne i narodowe	18,5%	32,3%	31,5%	10,5%	7,3%

Uczestników badania poproszono również o wskazanie działań z obszaru przeciwdziałania problemom społecznym w gminie Bukowsko, które przynoszą najmniej zadowalające efekty. Każda z badanych osób mogła wskazać 3 odpowiedzi, dlatego też suma wskazań jest większa niż 100%. Na podstawie przeprowadzonego badania można zauważyć, że mieszkańcy najczęściej zastrzeżeń mają do działań związanych z przeciwdziałaniem alkoholizmowi, na co wskazuje 44,4% respondentów. Wyraźnie sygnalizuje to, że istniejące metody walki z alkoholizmem w społeczności lokalnej mogą być niewystarczające lub nieskuteczne. Potrzebne mogą być nowe strategie i programy profilaktyczne, które lepiej odpowiadają na potrzeby społeczności. Drugim obszarem, który zdaniem ankietowanych przynosi najmniej zadowalające efekty, jest przeciwdziałanie ubóstwu, z czym zgadza się 33,1% respondentów. To wskazuje na to, że problem ubóstwa w gminie jest daleki od rozwiązania i może wymagać zintensyfikowanych działań, takich jak wsparcie materialne, rozwój miejsc pracy, czy pomoc w uzyskaniu kwalifikacji zawodowych. Ochrona zdrowia również znajduje się wśród obszarów, które, według 27,4% mieszkańców, przynoszą niewystarczające efekty. Może to oznaczać, że istnieją trudności w dostępie do usług zdrowotnych, niedobór lekarzy specjalistów, długie kolejki do poradni lub niewystarczająca profilaktyka zdrowotna. Ograniczanie bezrobocia (25,0%) i przeciwdziałanie narkomanii (23,4%) również zostały wskazane jako działania nieskuteczne. Te wyniki mogą sugerować, że działania w obszarze rynku pracy i profilaktyka uzależnień nie odpowiadają potrzebom społeczności lub nie są dostatecznie promowane i realizowane. Niemniej istotne, choć wskazane przez mniejszy odsetek respondentów, są takie kwestie jak wsparcie osób starszych i przeciwdziałanie przemocy w rodzinie. To może wskazywać, że pomimo istnienia programów i inicjatyw skierowanych na te grupy, efekty tych działań są niewystarczające lub nie docierają do wszystkich potrzebujących. Pozostałe obszary i działania podejmowane w ich obrębie, które przynoszą najmniej zadowalające efekty przedstawiono na wykresie.

Rysunek 17. Które z podejmowanych działań / obszarów przynoszą Pani/Pana zdaniem najmniej zadowalające efekty?

V.4. Problemy rodzin z dziećmi w gminie Bukowsko.

Poniżej przedstawione zostały najważniejsze problemy, z którymi borykają się rodziny z dziećmi mieszkające na terenie gminy Bukowsko. Każda z badanych osób mogła wskazać maksymalnie trzy dominujące problemy, stąd też suma udzielonych odpowiedzi jest większa niż 100%. Zdaniem badanych najczęstszym problemem społecznym, z którym spotykają się rodziny z dziećmi w gminie Bukowsko, są konflikty rodzinne/rozpad więzi rodzinnych, co wskazało 51,6% respondentów. Jest to wskaźnik potencjalnych problemów w relacjach interpersonalnych w rodzinach, które mogą prowadzić do poważnych konsekwencji psychologicznych dla członków rodziny, szczególnie dzieci. Drugie miejsce zajmują ex aequo niezadowolająca oferta organizacji czasu wolnego dla dzieci i młodzieży oraz niezadowolające umiejętności rodzicielskie i wychowawcze, oba z wynikiem 37,9%. Brak odpowiednich możliwości rozwoju i wypoczynku dla młodych osób może wpływać negatywnie na ich rozwój społeczny i emocjonalny, a niewystarczające umiejętności wychowawcze mogą przyczyniać się do wzrostu problemów w zachowaniu i edukacji. Brak mieszkania lub trudne warunki mieszkaniowe oraz ograniczony dostęp rodziców do poradnictwa specjalistycznego to kolejne problemy, które wskazało po 34,7% badanych. Te kwestie mogą wpływać na stabilność rodzin oraz dostępność wsparcia specjalistycznego, co

jest kluczowe w zapewnieniu odpowiedniej opieki i wsparcia dla dzieci. Brak lub ograniczona możliwość korzystania z placówek zapewniających opiekę dzieciom do lat 3 i przedszkolnej wymieniło 26,6% respondentów. Taki wynik może oznaczać niedobory w infrastrukturze opiekuńczej dla najmłodszych. Dostęp do takich placówek jest istotny dla rozwoju dzieci oraz dla możliwości łączenia przez rodziców życia zawodowego z rodzinnym. Najmniej respondentów, ale nadal znaczący odsetek (22,6%), wskazał trudności w bieżącym zaspokajaniu potrzeb bytowych w rodzinie, co może wskazywać na problemy finansowe dotyczące rodziny z dziećmi. Wnioski z przedstawionych danych sugerują, że gmina Bukowsko stoi przed wyzwaniem związanym z poprawą jakości życia rodzin z dziećmi. Potrzebna jest wielowymiarowa interwencja obejmująca zarówno wsparcie w rozwiązywaniu konfliktów rodzinnych, jak i rozbudowę oferty edukacyjnej i rekreacyjnej, poprawę warunków mieszkaniowych, dostęp do specjalistycznego poradnictwa oraz wsparcie w opiece nad najmłodszymi. Wdrożenie kompleksowych rozwiązań wymaga współpracy władz gminnych z lokalnymi instytucjami i organizacjami społecznymi oraz możliwe jest, że będzie wymagało również wsparcia zewnętrznego, w tym finansowego.

sunek 18. Problemy społeczne dotyczące rodziny z dziećmi na terenie gminy Bukowsko.

V.5. Propozycje działań mających na celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród rodzin.

Analiza potrzeb i oczekiwań mieszkańców gminy Bukowsko w zakresie działań na rzecz rodzin stanowi kluczowy element w kreowaniu skutecznej polityki społecznej. Badania ankietowe przeprowadzone wśród mieszkańców gminy Bukowsko dostarczają cennych informacji, które mogą służyć jako fundament dla planowania i wdrażania interwencji społecznych. W poniższej części raportu przedstawiono priorytetowe działania, które powinny być podjęte na terenie gminy w celu ograniczenia lub wyeliminowania problemów występujących wśród rodzin. Każdy z badanych uczestników mógł wskazać kilka odpowiedzi, dlatego suma jest większa niż 100,0%. Największym priorytetem dla respondentów jest organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży, co wskazało 67,7% ankietowanych. Odnosi się to do potrzeby zapewnienia młodszym mieszkańcom konstruktywnych i edukacyjnych możliwości spędzania wolnego czasu, co może mieć wpływ na zmniejszenie ryzyka występowania różnorodnych problemów społecznych. Zajęcia rozwijające zainteresowania to kolejny obszar, który zdobył znaczną aprobatę wśród mieszkańców – 54,8% głosów, sugerując, że istnieje zapotrzebowanie na programy i warsztaty wspierające rozwój osobisty i umiejętności. Umożliwienie dostępu do edukacji i rozwijania pasji może być kluczowe w budowaniu poczucia tożsamości oraz zapobieganiu problemom takim jak wykluczenie społeczne. Podkreślono również ważność zapewnienia opieki nad dziećmi do lat 3, co zaznaczyło 48,4% respondentów, co może świadczyć o niedostatecznej liczbie miejsc w żłobkach lub przedszkolach, a także o potrzebie wsparcia dla rodziców pracujących lub samotnie wychowujących dzieci. Organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla rodzin z dziećmi oraz profilaktyka uzależnień i przemocy wśród dzieci i młodzieży zostały podkreślone jako ważne z równym wynikiem 41,9%. Mieszkańcy gminy Bukowsko cenią bezpieczne środowisko dla swoich dzieci. Pomoc w formie usług opiekuńczych specjalistycznych, w tym dostęp do rehabilitantów czy pielęgniarek, została wyróżniona przez 38,7% ankietowanych. Ozwierciedla to rosnące zapotrzebowanie na usługi zdrowotne i wsparcie dla osób z niepełnosprawnościami czy chronicznymi chorobami. Specjalistyczne poradnictwo oraz pomoc psychologiczna, prawna czy rodzinna zdobyły również znaczne poparcie, z wynikami 35,5% i 32,3% odpowiednio, co wskazuje na świadomość potrzeby wsparcia w rozwiązywaniu problemów prawnych, psychologicznych, czy wychowawczych. Inne przedstawione kwestie, jak rozwijanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodziców,

wsparcie dla osób stosujących przemoc, czy zwiększanie dostępności informacji o dostępnych formach pomocy, choć mniej popularne, również uzyskały znaczące wyniki. Mieszkańcy gminy Bukowsko dostrzegają potrzebę działań zorientowanych na wsparcie rodziny w szerokim zakresie, od edukacyjno-rozwojowego po specjalistyczne usługi opiekuńcze i terapeutyczne. Istotne jest, aby działania te były wszechstronne i dostosowane do zróżnicowanych potrzeb mieszkańców. Podjęcie tych działań wymaga zaangażowania różnych podmiotów: lokalnych władz, organizacji pozarządowych, instytucji edukacyjnych oraz samych mieszkańców. Powinny one również być wspierane przez odpowiednie finansowanie oraz polityki publiczne. Ostatecznym celem jest stworzenie środowiska, w którym rodziny mogą się rozwijać, mając dostęp do zorganizowanych form pomocy.

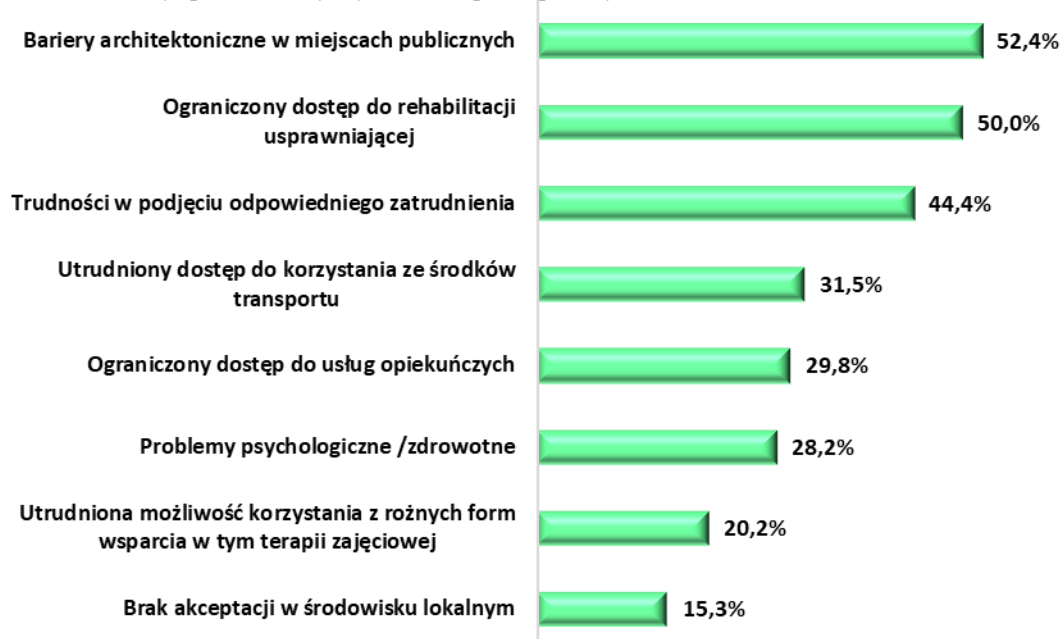
Tabela 28. Jakie działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród rodzin?

Organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla dzieci i młodzieży	67,7%
Organizowanie warsztatów/zajęć rozwijających zainteresowania	54,8%
Zapewnienie opieki nad dziećmi do lat 3	48,4%
Organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla rodzin z dziećmi	41,9%
Profilaktyka uzależnień i przemocy wśród dzieci i młodzieży	41,9%
Pomoc w formie usług opiekuńczych specjalistycznych: rehabilitant, pielęgniarka	38,7%
Poradnictwo specjalistyczne (prawne, psychologiczne, rodzinne)	35,5%
Organizowanie wydarzeń/imprez sprzyjających integracji rodzin	35,5%
Specjalistyczna pomoc (psycholog, pedagog, logopeda, itp.)	32,3%
Profilaktyka uzależnień i przemocy wśród osób dorosłych	29,0%
Organizowanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego dla osób dorosłych	29,0%
Rozwijanie kompetencji opiekuńczo-wychowawczych rodziców	25,8%
Prowadzenie terapii dla osób stosujących przemoc	22,6%
Wsparcie asystenta rodziny	19,4%
Rodziny wspierające, która przy współpracy asystenta rodziny, pomaga rodzinie przeżywającej trudności w: opiece i wychowaniu dziecka; prowadzeniu gospodarstwa domowego; kształtowaniu i wypełnianiu podstawowych ról społecznych.	19,4%
Prowadzenie kampanii społecznych/edukacji społeczne	19,4%
Zwiększenie bazy placówek opiekuńczo-wychowawczych wsparcia dziennego	16,1%
Rozpowszechnianie informacji o dostępnych formach pomocy	16,1%
Podnoszenie kwalifikacji przez kadre zajmującą się szeroko pojętą polityką społeczną (OPS, CUS, szkoły, organizacje pozarządowe, policja)	16,1%
Organizowanie grup wsparcia/grup samopomocowych dla osób uzależnionych/dorosłych członków rodziny osoby uzależnionej	16,1%
Organizowanie grup wsparcia/grup samopomocowych dla osób doznających przemocy w rodzinie	12,9%
Organizowanie grup wsparcia/grup samopomocowych dla rodzin mających problemy opiekuńczo-wychowawcze	12,9%
Usługi interwencji kryzysowej jako element w przezwyciężaniu trudności życiowych	6,5%

V.6. Problemy osób niepełnosprawnych w gminie Bukowsko.

Kolejna ważna kwestia, która została analizowana podczas badania mieszkańców dotyczyła problemów, które spotykają osoby niepełnosprawne w gminie Bukowsko. Największe wyzwanie stanowią bariery architektoniczne w miejscach publicznych, co wskazało 52,4% respondentów. Tak wysoki odsetek wskazuje na znaczące problemy z dostępnością infrastruktury, co ogranicza możliwości swobodnego poruszania się osób niepełnosprawnych i pełnego uczestnictwa w życiu społecznym. Drugim co do częstości napotykanym problemem jest ograniczony dostęp do rehabilitacji usprawniającej, co potwierdza 50,0% badanych. Trudności w podjęciu odpowiedniego zatrudnienia to kolejny problem wskazany przez 44,4% respondentów. Jest to odzwierciedlenie trudności na rynku pracy dla osób niepełnosprawnych, co może wynikać z barier zarówno strukturalnych, jak i postaw pracodawców. Utrudniony dostęp do korzystania ze środków transportu, zgłoszony przez 31,5% ankietowanych, także jest znaczącym problemem, który może izolować osoby niepełnosprawne od aktywności społecznych i zawodowych. Organizowany dostęp do usług opiekuńczych, wskazany przez 29,8% respondentów, pokazuje luki w zapewnieniu wsparcia niepełnosprawnym w codziennych czynnościach. Problemy psychologiczne i zdrowotne osób z niepełnosprawnościami są istotnym problemem zdaniem 28,2% badanych, co podkreśla potrzebę wsparcia w obszarze zdrowia psychicznego i ogólnego stanu zdrowia tej grupy społecznej. Przedstawione problemy wskazało największe grono respondentów. Pozostałe trudności przedstawiono na wykresie. Tytułem uzupełnienia należy zwrócić uwagę, iż każdy z badanych mógł wskazać maksymalnie trzy odpowiedzi, dlatego suma odpowiedzi jest większa niż 100%.

Rysunek 19. Problemy społeczne dotyczące osób niepełnosprawnych na terenie gminy Bukowsko.

V.7. Problemy osób starszych w gminie Bukowsko.

Osoby starsze – seniorzy mieszkający na terenie gminy Bukowsko, zdaniem ankietowanych spotykają się z wieloma problemami i trudnościami w codziennym funkcjonowaniu. Największy odsetek respondentów, 61,3%, wskazał na ubóstwo lub niskie dochody jako główny problem. Wynik badania może wskazywać, na niewystarczające świadczenia emerytalne lub trudności w pokrywaniu kosztów życia, co jest szczególnie dotkliwe dla seniorów, którzy często są ograniczeni w możliwościach zarobkowania. Samotność jest drugim co do wielkości problemem, wskazanym przez 54,0% badanych. Wysoki wskaźnik może sugerować rozpad więzi społecznych, niewystarczającą ilość aktywności integracyjnych lub ograniczoną zdolność do samodzielnego wychodzenia z domu i uczestniczenia w życiu społecznym. Problemy związane z niepełnosprawnością i schorzeniami wieku starszego wskazało 33,1% ankietowanych. Jest to odzwierciedlenie naturalnych procesów starzenia, które często wiążą się z pogarszaniem się stanu zdrowia i koniecznością korzystania z różnych form wsparcia. Ograniczony dostęp do lekarzy specjalistów, zgłoszony przez 28,2% respondentów, wskazuje na bariery w systemie opieki zdrowotnej, takie jak długie kolejki oczekujących lub niewystarczająca liczba lekarzy specjalistów w gminie, powiecie. Ograniczony dostęp do usług rehabilitacyjnych to problem wskazany przez 25,0% badanych. Wszystkie problemy, które zdaniem badanych mieszkańców dotyczą seniorów przedstawiono na umieszczonym poniżej wykresie. Ze względu na możliwość wskazania maksymalnie trzech odpowiedzi suma nie jest równa 100%. Wyciągając wnioski, można

zauważyć, że osoby starsze w gminie Bukowsko borykają się z szerokim spektrum problemów, wśród których dominują kwestie ekonomiczne i społeczne. Ubóstwo i samotność wyróżniają się jako główne wyzwania, które mogą być wzajemnie powiązane i wzmacniać negatywne skutki każdego z tych problemów. Wyniki te mogą służyć jako sygnał dla lokalnych władz i organizacji społecznych do podjęcia działań mających na celu wsparcie seniorów, zarówno pod względem materialnym, jak i społecznym, w celu poprawy ich dobrostanu i jakości życia

Rysunek 20. Problemy społeczne dotyczące osób starszych na terenie gminy Bukowsko.

V.8. Problemy dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko.

Szczegółowej analizie poddano także negatywne zjawiska odnoszące się do dzieci i młodzieży, które mieszkańcy najczęściej dostrzegają na terenie gminy Bukowsko. Największy odsetek respondentów, 69,4%, wskazał na problem z alkoholem i papierosami jako najbardziej rozpowszechniony wśród młodych ludzi w gminie Bukowsko. Istnieją duże obawy dotyczące rozpowszechnienia się nałogów i może sugerować potrzebę wprowadzenia programów profilaktycznych i edukacyjnych skierowanych do młodzieży. Narkotyki są drugim co do częstości występowania problemem, zaznaczonym przez 39,5% ankietowanych. Problem użycia substancji psychoaktywnych jest również istotny i prawdopodobnie wiąże się z potrzebą zwiększenia świadomości oraz kontroli dostępu do narkotyków wśród młodszej populacji. Brak zorganizowanych form spędzania czasu wolnego, który zidentyfikowało 38,7% respondentów, może świadczyć o niedostatecznej liczbie miejsc i inicjatyw, które

oferują konstruktywne i bezpieczne zajęcia dla dzieci i młodzieży. To może prowadzić do bezproduktywnego spędzania wolnego czasu, co również zostało zauważone przez 37,9% ankietowanych. Zaniedbania wychowawcze dostrzega 35,5% respondentów. Wskazano braki w edukacji rodzicielskiej lub trudności życiowe rodzin, które przekładają się na opiekę i wychowanie dzieci. Pozostałe problemy dzieci i młodzieży zaprezentowano na poniższym wykresie. Podobnie jak w przypadku wcześniejszych pytań każdy z respondentów mógł wymienić maksymalnie trzy odpowiedzi, dlatego suma wszystkich wskazań jest większa niż 100%. Wnioskując, wyniki te wskazują na szereg wyzwań związanych z ochroną dobrostanu dzieci i młodzieży w gminie Bukowsko, z naciskiem na potrzebę zapobiegania nałogom, zapewnienia konstruktywnego wykorzystania czasu wolnego i wzmocnienia systemu wsparcia wychowawczego.

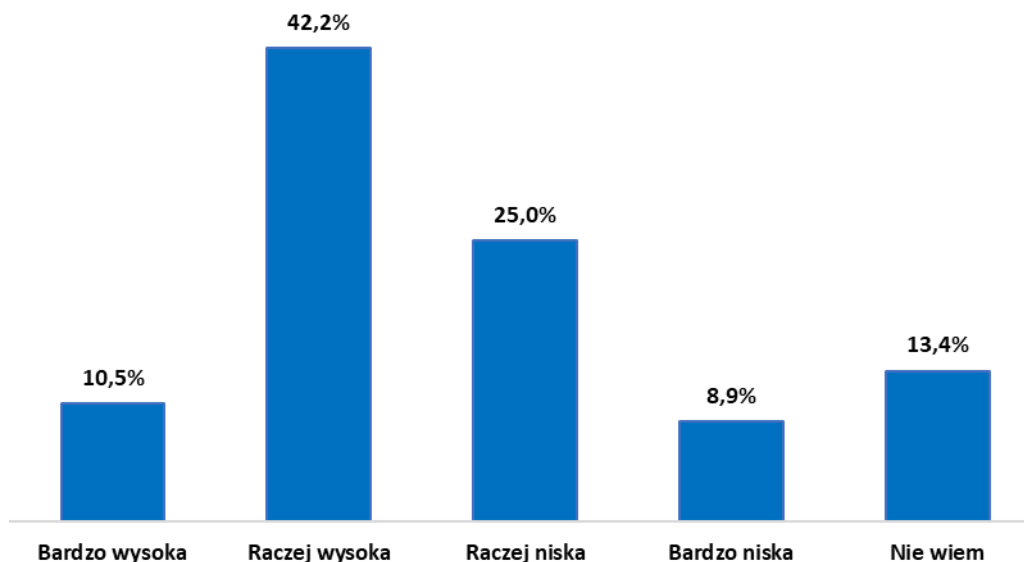
Rysunek 21. Problemy społeczne dotyczące dzieci i młodzieży na terenie gminy Bukowsko.

V.9. Problem uzależnień na terenie gminy Bukowsko.

Zdaniem ponad połowy badanych respondentów skala problemu uzależnień na terenie gminy Bukowsko jest wysoka lub bardzo wysoka. Taką odpowiedź wskazało łącznie 52,2% badanych. Tak wysokie wyniki sugerują, że skala problemu uzależnień (alkohol, narkotyki, tzw. dopalacze, inne) w gminie Bukowsko jest poważnym problemem społecznym. Nisko lub bardzo nisko skalę problemu oceniło 33,9% badanych. Brak wiedzy w tym temacie wskazało także 13,4% badanych.

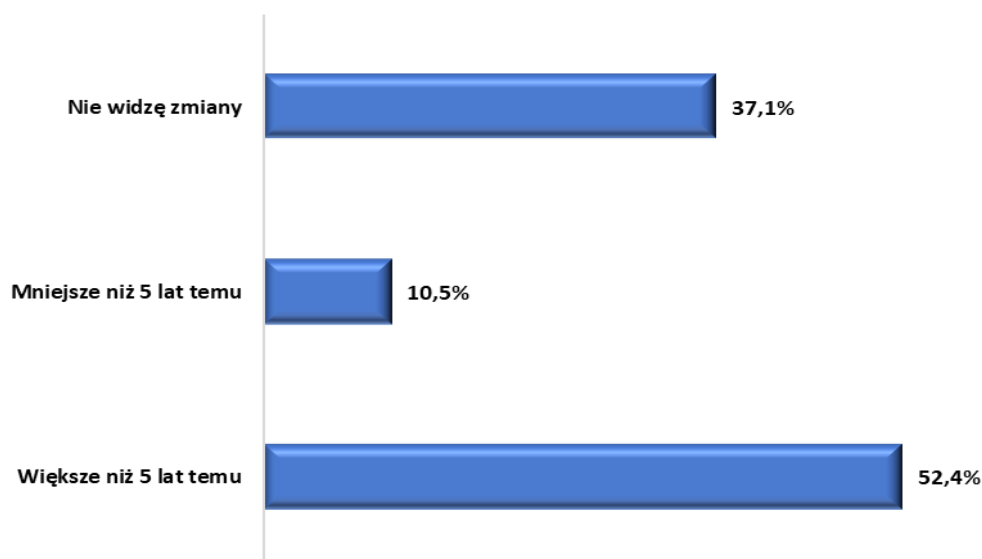
Rysunek 22. Jaka jest Pani/Pana zdaniem skala problemu uzależnień (alkohol, narkotyki, tzw. dopalacze, inne) w gminie Bukowsko?

V.10. Dynamika zachowań alkoholowych i zażywania narkotyków w ostatniej dekadzie na terenie gminy Bukowsko oraz zmiana konsumpcji alkoholu.

Ponad połowa badanych mieszkańców gminy Bukowsko – 52,4% uważa, że spożycie alkoholu oraz narkotyków wśród dorosłych osób jest większe niż 5 lat temu. Innego zdania było zaledwie 10,5% badanych, którzy uważają, że obecnie osoby dorosłe z terenu gminy Bukowsko spożywają mniej alkoholu i zażywają mniej narkotyków niż 5 lat wcześniej. Duża grupa dorosłych mieszkańców gminy Bukowsko – 37,1% nie dostrzega istotnych różnic w konsumpcji alkoholu i zażywaniu narkotyków wśród osób dorosłych.

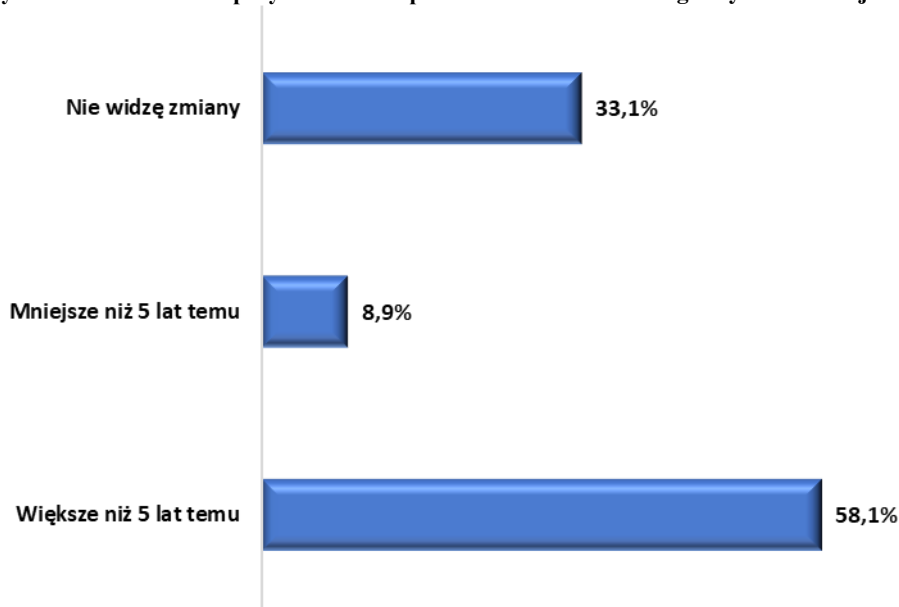
Rysunek 23. Czy Pani/Pana zdaniem spożycie alkoholu i narkotyków przez osoby dorosłe na terenie gminy Bukowsko jest?

Wyraźnie potwierdziła się także opinia o wzroście spożycia alkoholu i narkotyków wśród młodzieży. Takie zdanie wyraziła większość badanych mieszkańców gminy Bukowsko – 58,1%. Brak zmian w okresie ostatnich 5 lat, w zakresie spożywania alkoholu i narkotyków wśród młodzieży wskazało 33,1% badanych. Zaledwie 8,9% respondentów uważa, że spożycie alkoholu i narkotyków wśród młodzieży jest mniejsze niż 5 lat temu.

Rysunek 24. Czy Pani/Pana zdaniem spożycie alkoholu przez młodzież na terenie gminy Bukowsko jest?

V.11. Zjawisko przemocy domowej w gminie Bukowsko.

Dane statystyczne dotyczące przemocy w rodzinie nie odzwierciedlają rzeczywistej skali problemu. Wynika to z faktu, że przemoc w rodzinie jest problemem wrażliwym, trudnym do diagnozowania. Osoby doznające przemocy w rodzinie nie chcą ujawniać problemu, obawiając się reakcji otoczenia, represji ze strony sprawcy, długich i zawiłych procedur prawnych. Taki stan rzeczy znajduje odzwierciedlenie w statystykach prowadzonych przez poszczególne służby. Tymczasem, zgodnie z prezentowanymi danymi zdecydowana większość badanych mieszkańców gminy Bukowsko (łącznie 75,0%) słyszała lub zna przypadki występowania przemocy w rodzinie. 52,4% respondentów stwierdziło, że słyszało o takich przypadkach, co może wskazywać na to, że problem jest obecny w społecznej świadomości i jest tematem dyskusji w lokalnej społeczności. Ponadto, 22,6% respondentów zna takie przypadki z bezpośrednich doświadczeń. Problem przemocy w rodzinie jest nie tylko słyszalny, ale i widoczny wśród mieszkańców gminy. To świadczy o realnym występowaniu przemocy w rodzinie i potrzebie interwencji oraz wsparcia dla ofiar. Z drugiej

strony, 14,5% ankietowanych nie zna takich przypadków, a 10,5% w ogóle nie słyszało o takich sytuacjach. Możliwe, że nie wszyscy mieszkańcy są równie świadomi tego problemu lub nie wszyscy są równie gotowi o nim mówić, co może wynikać z różnych przyczyn, takich jak lęk przed stygmatyzacją, brak zaufania do instytucji mogących zapewnić pomoc, czy po prostu brak bezpośredniego kontaktu z problemem. Przemoc w rodzinie w gminie Bukowsko jest zjawiskiem, o którym większość mieszkańców wie lub słyszała. Takie wyniki wskazują na potrzebę działań prewencyjnych i edukacyjnych w celu zwiększenia świadomości problemu przemocy w rodzinie oraz konieczność zapewnienia skutecznych mechanizmów wsparcia dla osób dotkniętych tym problemem.

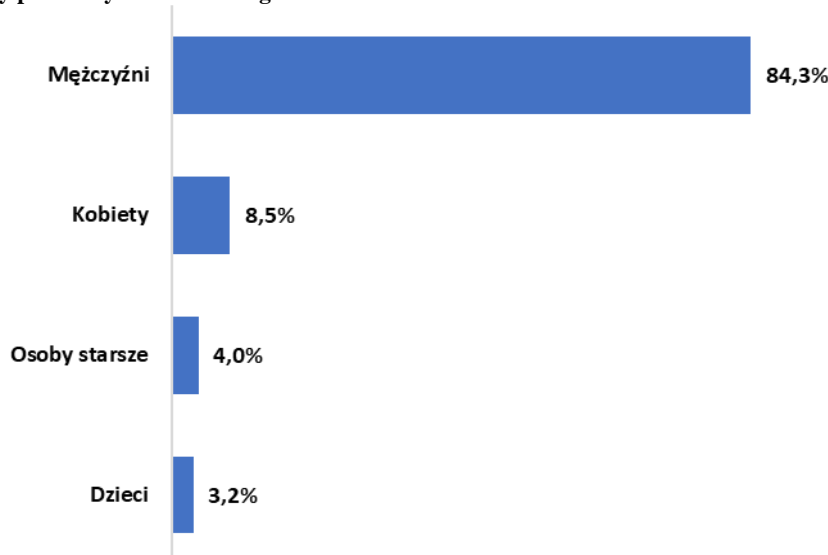
Rysunek 25. Jak Pan/Pani uważa, czy zjawisko przemocy w rodzinie jest zjawiskiem powszechnie występującym w gminie Bukowsko?

V.12. Sprawcy przemocy w rodzinie w opiniach mieszkańców gminy Bukowsko.

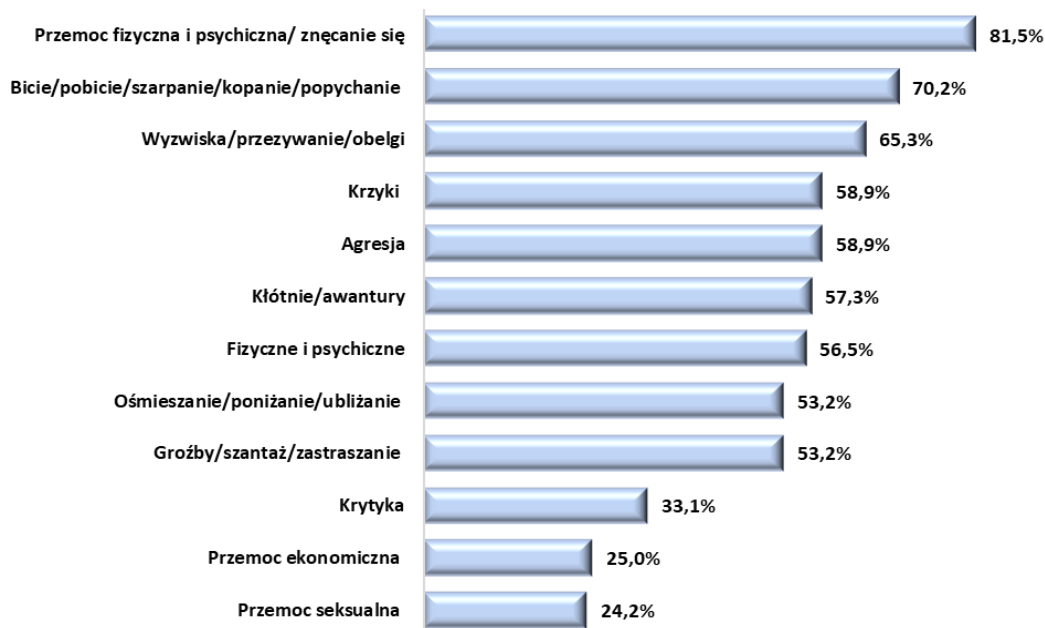
Zdecydowana większość ankietowanych, 84,3%, uważa, że to mężczyźni są częściej sprawcami przemocy domowej w gminie Bukowsko. Kobiety jako sprawczynie przemocy w rodzinie zostały wskazane przez 8,5% respondentów, natomiast osoby starsze i dzieci są rzadko postrzegane jako sprawcy, odpowiednio 4,0% i 3,2% wskazań. Te wyniki odzwierciedlają powszechny obraz społeczności, gdzie przemoc domowa jest najczęściej kojarzona z mężczyznami. Takie dane podkreślają potrzebę skoncentrowania działań prewencyjnych i edukacyjnych na mężczyznach, ale też nie powinny przesłaniać faktu, że przemoc domowa jest zjawiskiem dotyczącym osób wszystkich płci i wieku, i każdy przypadek wymaga uwagi oraz odpowiedniej interwencji.

Rysunek 26. Sprawcy przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.

Zdaniem badanych najczęściej stosowaną formą przemocy przez sprawców wobec bliskich w gminie Bukowsko jest przemoc fizyczna i psychiczna – 81,5% wskazań. Drugą najczęstszą formą przemocy są akty bicia, pobicia, szarpania, kopania i popychania, wskazane przez 70,2% respondentów. Wyzwiska, przezwania i obelgi zajmują trzecie miejsce z wynikiem 65,3%. Pozostałe formy przemocy wskazane przez respondentów to krzyki i agresja, na równi po 58,9%, następnie kłótnie i awantury z wynikiem 57,3%, oraz zachowania łączące zarówno elementy fizyczne, jak i psychiczne – 56,5%. Ośmieszanie, poniżanie i ubliżanie zostało wskazane przez 53,2% respondentów, podobnie jak groźby, szantaż i zastraszanie. Mniej często wskazywane formy przemocy to krytyka (33,1%), przemoc ekonomiczna (25,0%) oraz przemoc seksualna (24,2%). Pozostałe zachowania, które zdaniem badanych stosują sprawcy przemocy przedstawiono na wykresie. Suma przedstawionych odpowiedzi jest większa niż 100% ze względu na możliwość wskazania dowolnej liczby odpowiedzi. Przedstawione wyniki badania wskazują na to, że przemoc w rodzinie jest postrzegana przez mieszkańców głównie jako agresywne i destrukcyjne zachowania fizyczne i werbalne. Wyniki te mogą sugerować, że interwencje skierowane na walkę z przemocą w rodzinie powinny koncentrować się na edukacji dotyczącej zarówno fizycznych, jak i niematerialnych form przemocy, a także wsparciu dla ofiar tych zachowań. Ponadto, zauważalny niższy odsetek wskazań przemocy seksualnej i ekonomicznej może wskazywać na mniejszą świadomość społeczną odnośnie tych form przemocy, co również jest ważnym aspektem do rozważenia w planowaniu działań prewencyjnych i wsparcia.

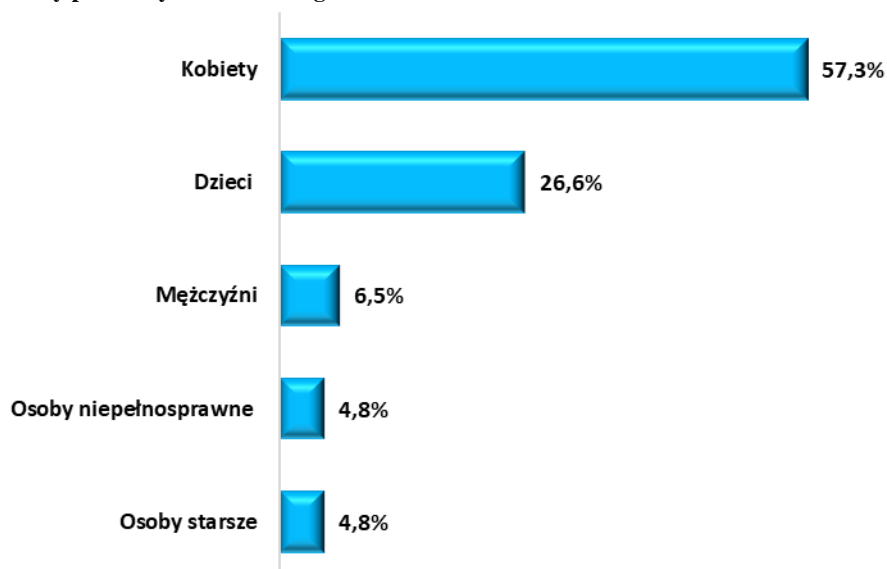
Rysunek 27. Jakie wg Pani/Pana zachowania stosują najczęściej sprawcy przemocy wobec swoich bliskich?

V.13. Ofiary przemocy w rodzinie w opiniach mieszkańców gminy Bukowsko.

Według badanych mieszkańców gminy Bukowsko najczęstszymi ofiarami przemocy w rodzinie są kobiety – 57,3% wskazań. Na drugim miejscu znajdują się dzieci, wskazane przez 26,6% respondentów. Mężczyźni, osoby starsze i osoby niepełnosprawne są grupami wskazywanymi znacznie rzadziej, odpowiednio 6,5%, 4,8% i 4,8%. W percepcji mieszkańców gminy Bukowsko przemoc w rodzinie dotyka przede wszystkim kobiet, co może odzwierciedlać ogólnie rozpowszechniony problem przemocy wobec kobiet. Duży odsetek wskazań dzieci jako ofiar przemocy w rodzinie także podkreśla ważność ochrony tej szczególnie wrażliwej grupy. W porównaniu z innymi grupami, mężczyźni, osoby starsze i osoby niepełnosprawne są rzadziej postrzegane jako ofiary przemocy, co może oznaczać, że te przypadki są mniej widoczne dla społeczności lub mniej zgłaszane. Te spostrzeżenia mogą być istotne dla lokalnych władz oraz organizacji społecznych w planowaniu odpowiednich programów wsparcia i interwencji, które są skierowane na najbardziej narażone grupy. Wyniki te mogą również sugerować potrzebę zwiększenia świadomości na temat przemocy wobec osób starszych i niepełnosprawnych oraz konieczność stworzenia bardziej ukierunkowanych działań ochronnych i prewencyjnych dla tych grup.

Rysunek 28. Ofiary przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.

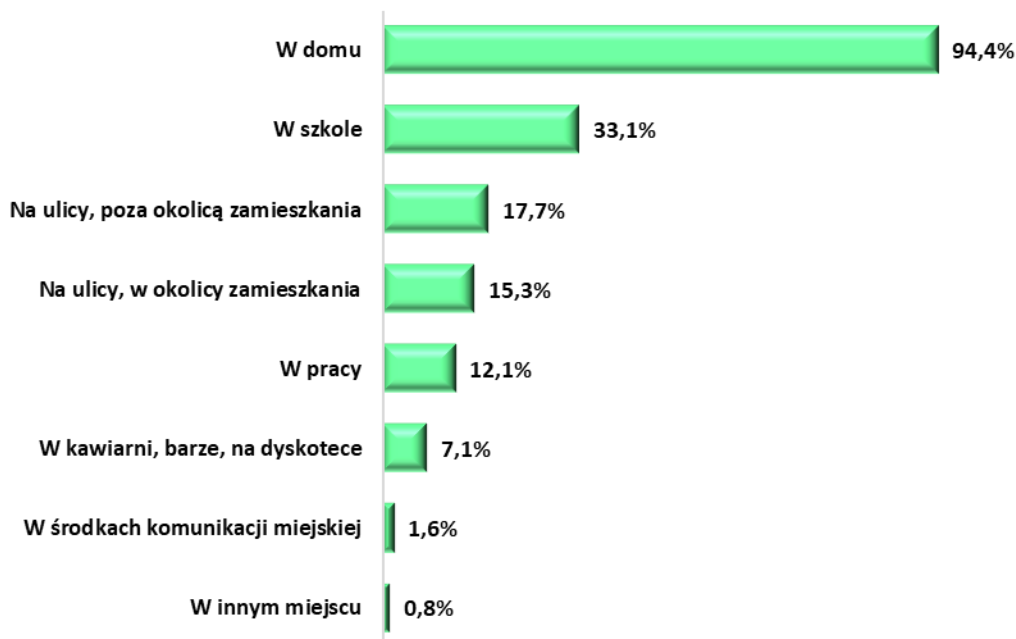

V.14. Miejsca doświadczania przemocy, czynniki generujące przemoc.

Uczestników badania zapytano o wskazanie miejsc, w których najczęściej dochodzi do występowania zjawiska przemocy psychicznej lub fizycznej. Dane jednoznacznie wskazują, że zjawisko przemocy najczęściej występuje w domu. Taką odpowiedź wskazało aż 94,4% badanych. Oznacza to, że zdarzenia przemocy nie mają postronnych świadków i rozgrywają się w zamkniętym środowisku domowym, co utrudnia zarówno samo diagnozowanie jak i przeciwdziałanie przemocy. Przemoc, zdaniem badanych często występuje także w szkole – 33,1% wskazań. 17,5% badanych uważa, że do zachowań przemocowych dochodzi również na ulicy poza okolicą zamieszkania, natomiast 15,3% wskazało, że do takich zachowań dochodzi na ulicy w okolicy miejsca zamieszkania. Pozostałe odpowiedzi przedstawiono na wykresie. Suma odpowiedzi na poniższe pytanie jest zdecydowanie większa niż 100% ponieważ, każdy z badanych mógł wskazać kilka miejsc lub sytuacji, w których dochodzi do występowania zjawiska przemocy psychicznej lub fizycznej. Warto w tym miejscu zauważyć, iż bardzo duży odsetek badanych wskazał na występowanie takiej formy przemocy w domu co ukazuje na występowanie istotnego problemu w rodzinach. Takie dane po raz kolejny potwierdzają, że problem przemocy w rodzinie nie jest zjawiskiem marginalnym. Na podstawie takich wyników badań powinno podjąć się działania mające na celu uświadamianie konieczności reagowania na przemoc w rodzinie. Takie informacje są istotne dla tworzenia strategii prewencyjnych i interwencyjnych, które powinny koncentrować się przede wszystkim na sferze życia prywatnego. Istnieje potrzeba upowszechnienia

znaczenia i roli świadka przemocy w rodzinie oraz form i sposobów postępowania w sytuacji bycia świadkiem przemocy.

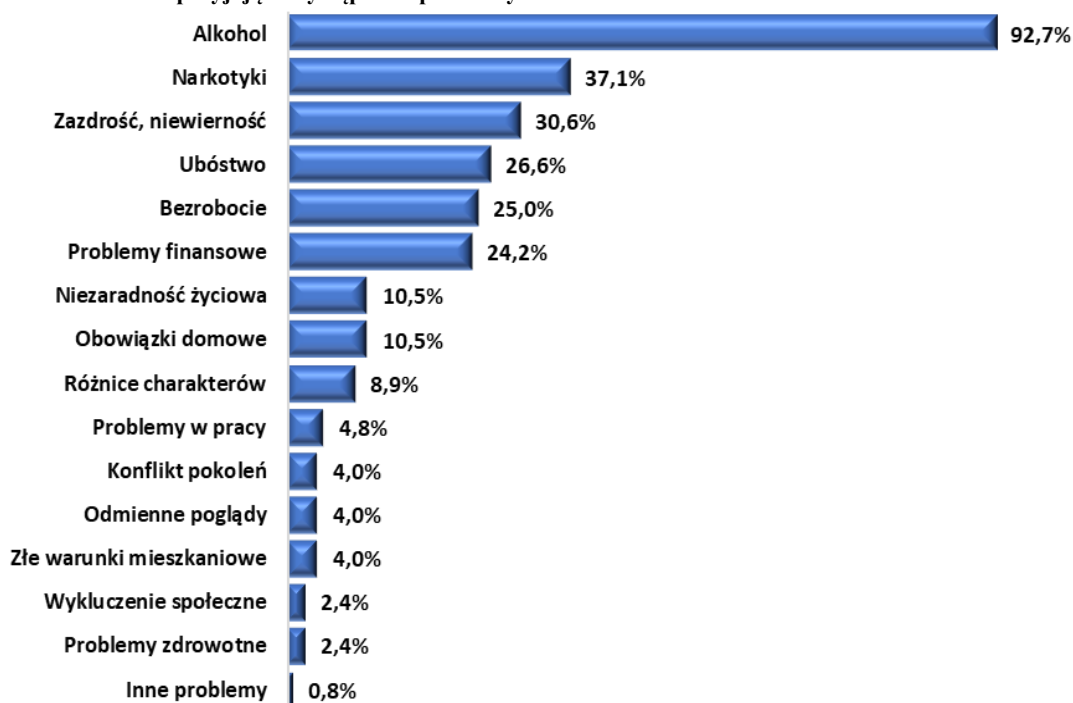
Rysunek 29. W jakiej sytuacji / w jakim miejscu Pani zdaniem najczęściej dochodzi do stosowania przemocy psychicznej i fizycznej?

Wyniki zamieszczone poniżej wskazują, jakie czynniki zdaniem respondentów mogą determinować i powodować wystąpienie przemocy fizycznej lub psychicznej w rodzinie. Poglądy mieszkańców gminy Bukowsko nie odbiegają od rozpowszechnionych, stereotypowych przekonań na temat okoliczności sprzyjających występowaniu przemocy w rodzinie. Takie okoliczności to w opinii badanych przede wszystkim nadużywanie alkoholu. 92,7% badanych wskazało, że nadużywanie alkoholu jest najczęstszą przyczyną przemocy w rodzinie. Rzeczywiście, przemoc w rodzinie często towarzyszy uzależnieniu od alkoholu, nie udowodniono jednak związku przyczynowo – skutkowego pomiędzy tymi zjawiskami. Jak potwierdzają doświadczenia z pracy z osobami stosującymi przemoc, uzależnionymi od alkoholu, nie jest prawdą, że zatrzymanie uzależnienia jest równoznaczne z zaprzestaniem stosowania przemocy w rodzinie. W związku z powyższym konieczne wydaje się edukowanie mieszkańców, że uzależnienie od alkoholu nie jest przyczyną przemocy. Aby powstrzymać przemoc w rodzinie nie wystarczy poddać się leczeniu uzależnienia. Osoby stosujące przemoc w rodzinie powinny dodatkowo uczestniczyć w programie oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych. Narkotyki, również uważane za znaczący czynnik ryzyka, wskazane zostały przez 37,1% respondentów, co podkreśla opinię publiczną łączącą substancje psychoaktywne z przemocą. Emocjonalne aspekty takie jak zazdrość, niewierność (30,6%) oraz ubóstwo

(26,6%) są również uznawane za istotne czynniki sprzyjające przemocowej dynamice, co może sugerować, że osobiste oraz ekonomiczne napięcia w życiu rodzinnym są ważnymi elementami, które mogą eskalować w konflikty. Bezrobocie (25,0%) i problemy finansowe (24,2%) wskazywane są jako kolejne ważne okoliczności, które mogą przyczyniać się do powstania sytuacji konfliktowych. Pozostałe odpowiedzi przedstawiono na wykresie. W tym miejscu należy zaznaczyć, iż każdy z badanych mógł wymienić maksymalnie trzech odpowiedzi, stąd też suma wszystkich wskazań jest większa niż 100%. Podsumowując, dane te wskazują na to, że przemoc domowa jest zjawiskiem wielowymiarowym, gdzie czynniki ryzyka są różnorodne i obejmują zarówno problemy społeczno-ekonomiczne, jak i osobiste dysfunkcje. Wyniki badania mogą służyć jako wskazówka dla twórców polityk publicznych i organizacji pomocowych w zakresie formułowania odpowiednich strategii interwencyjnych i profilaktycznych.

Rysunek 30. Okoliczności sprzyjające wystąpieniu przemocy w rodzinie.

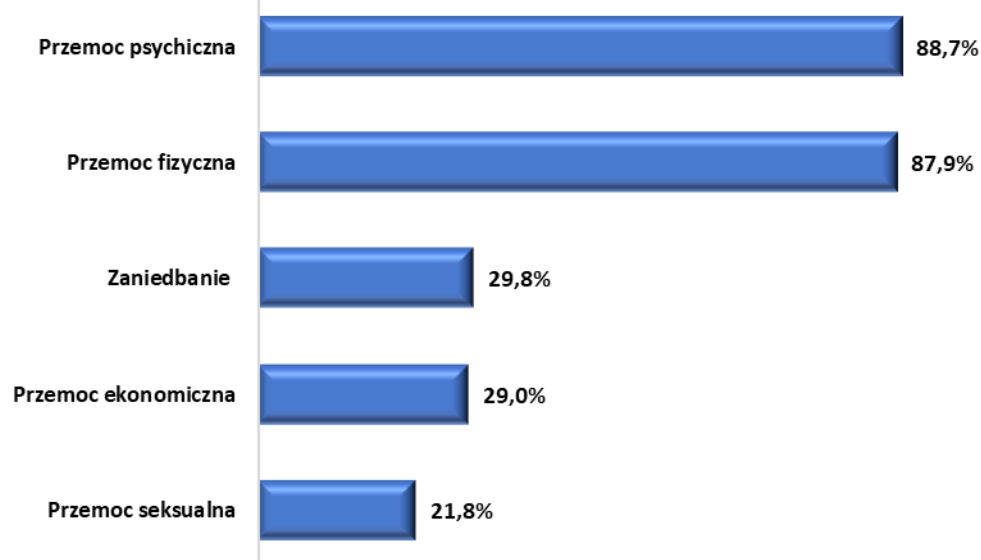

V.15. Najczęstsze formy przemocy, zachowania przemocowe.

Przemoc w rodzinie może przyjmować różnorodne formy takie jak: przemoc fizyczna, przemoc psychiczna, przemoc seksualna oraz przemoc ekonomiczna. Przemoc fizyczna to naruszanie nietykalności fizycznej; zachowania powodujące uszkodzenie ciała lub niosące takie ryzyko, np. bicie, popychanie, szarpanie, kopanie, duszenie policzkowanie. Przemoc psychiczna to naruszenie godności osobistej; zawiera przymus i groźby, np. obrażanie, wyzywanie, wyśmiewanie, sztydzenie, okazywanie braku szacunku, poniżanie w obecności

innych osób, kontrolowanie i ograniczanie kontaktu z bliskimi, poddawanie stałej krytyce. Przemoc seksualna to naruszenie intymności; zmuszanie osoby do aktywności seksualnej wbrew jej woli, kontynuowanie aktywności seksualnej, gdy osoba nie jest w pełni świadoma, bez pytania jej o zgodę lub gdy na skutek zaistniałych warunków obawia się odmówić, np. wymuszanie pożycia seksualnego, obmacywanie, gwałt, wymuszanie nieakceptowanych zachowań seksualnych. Natomiast przemoc ekonomiczna to pozbawianie środków lub stwarzanie warunków, w których nie są zaspokajane niezbędne dla przeżycia potrzeby, np. niszczenie rzeczy, włamanie do zamkniętego osobistego pomieszczenia, kradzież, używanie rzeczy bez pozwolenia, zabieranie pieniędzy, przeglądanie dokumentów, korespondencji, dysponowanie czyjąś własnością, zaciąganie pożyczek "na wspólne konto", sprzedawanie osobistych lub wspólnych rzeczy bez uzgodnienia, zmuszanie do spłacania długów. Analizując wyniki dotyczące rodzaju spotykanej formy przemocy można zauważyć, iż najczęstsze jej formy stanowią w takim samym stopniu przemoc psychiczna oraz przemoc fizyczna – naruszenie nietykalności, które wskazało odpowiednio 88,7% oraz 87,9% respondentów. Wymienione dwie formy przemocy są zdecydowanie najczęściej występującymi formami przemocy. Znaczny odsetek badanych wskazał na zaniedbanie – 29,8% oraz przemoc ekonomiczną – naruszenie własności – 29,0%. Przemoc seksualną wskazało – 21,8% respondentów. Takie dane mogą w części wyjaśniać małą liczbę zgłoszeń dotyczących przemocy, ponieważ ofiary przemocy psychicznej, ekonomicznej i seksualnej takiej przemocy nie zgłaszają do odpowiednich służb.

Rysunek 31. Jakie Pani/Pana formy przemocy w rodzinie są najbardziej powszechne?

Ankietowanym mieszkańcom gminy Bukowsko przedstawiono listę zachowań, które kojarzą się z przemocą. Każda z badanych osób mogła wskazać dowolną liczbę odpowiedzi, dlatego suma wskazań jest zdecydowanie większa niż 100%. Zgodnie z prezentowanymi danymi najwięcej osób (88,7%) uważa, że groźenie pobiciem jest zachowaniem, które najbardziej kojarzy się z przemocą. To wskazuje na silną świadomość społeczną, że groźby fizyczne są jednym z najbardziej bezpośrednich przejawów agresji i przemocy. Drugie miejsce zajmuje przemoc wobec dzieci, w tym przerywanie, obrażanie i krytykowanie dziecka, z wynikiem 73,4%, co świadczy o wysokiej wrażliwości społecznej na dobrostan dzieci oraz o niewielkiej tolerancji na jakiegokolwiek formy przemocy skierowanej wobec najmłodszych. Uderzenie kogoś w policzek jest uznane za zachowanie przemocowe przez 64,5% respondentów, co potwierdza, że akty fizycznej przemocy są powszechnie rozpoznawane i potępiane przez społeczeństwo. Zmuszanie małżonka lub partnera do zachowań seksualnych jest kolejnym silnie potępianym zachowaniem, z 61,3% wskazań. To wskazuje na rosnącą świadomość, że przemoc seksualna w relacjach bliskich jest poważnym naruszeniem. Rozpowszechnianie treści bez zgody, w tym interwencje filmów lub zdjęć, jest uznane za przemoc przez 45,2% respondentów. Wyśmiewanie cudzych poglądów oraz zmuszanie do palenia papierosów, picia alkoholu, zażywania narkotyków są postrzegane jako przemoc przez równą liczbę respondentów (43,5%). Pozostałe odpowiedzi przedstawiono w tabeli. Podsumowując, wyniki wskazują na to, że w percepcji społecznej przemoc najczęściej kojarzy się z groźbami i aktami fizycznego krzywdzenia, ale również uwzględnia przemoc emocjonalną, seksualną i ekonomiczną. Widać wyraźne różnice w stopniu świadomości różnych form przemocy, co może stanowić wskazówkę dla działań edukacyjnych i prewencyjnych mających na celu zwiększenie tej świadomości i wzmocnienie ochrony ofiar przemocy.

Rysunek 32. Które zachowania, kojarzą się z Pani/Panu z przemocą?

V.16. Doświadczenie przemocy.

Najczęstszą formą przemocy, której doświadczyły badane osoby jest psychiczna forma przemocy. Takiego rodzaju przemocy doświadczyła ponad połowa badanych – 54,8% uczestników badania. Takie wyniki obrazują skalę przemocy psychicznej, której doświadczają badani mieszkańcy. Problem przemocy psychicznej jest więc ważnym problemem, który wymaga podjęcia określonych działań profilaktycznych. Z przemocą fizyczną spotkało się 15,4% badanych osób. Różnych form przemocy ekonomicznej (naruszenie własności) doświadczyło 10,5% badanych. Taki sam odsetek badanych doświadczył zaniedbania. Przemocy seksualne (naruszenie intymności) doświadczyło 7,3% badanych mieszkańców gminy Bukowsko. Tytułem uzupełnienia należy zwrócić uwagę, iż 34,7% badanych nie doświadczyło żadnej formy przemocy

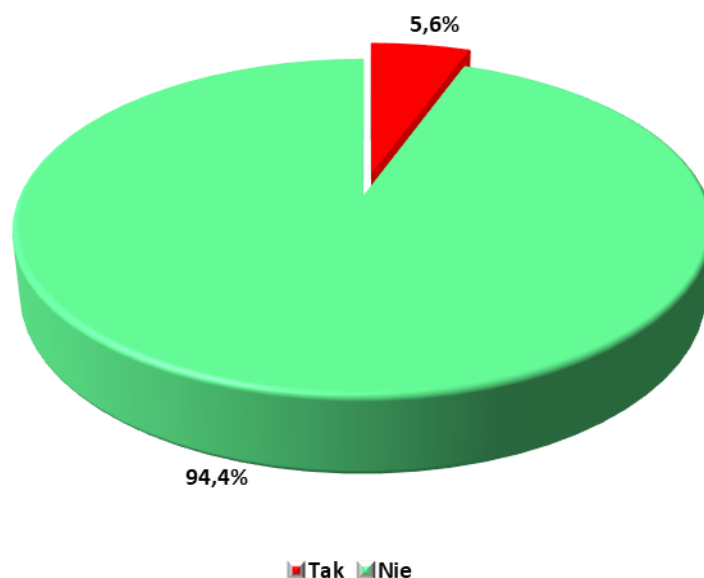
Rysunek 33. Czy doświadczył(a) Pani/Pan kiedykolwiek przemocy?

V.17. Stereotypy na temat przemocy.

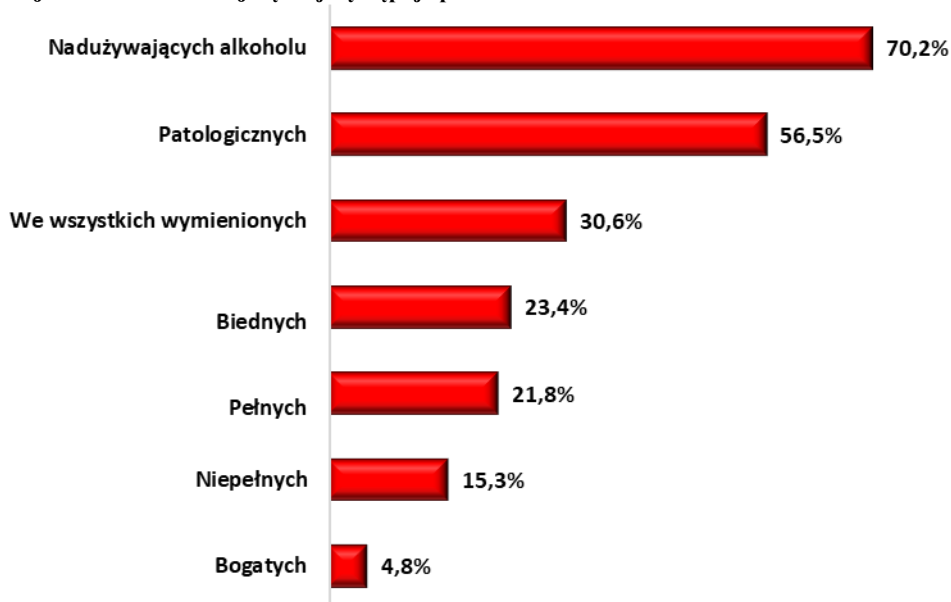
Poniżej przedstawiono odpowiedzi respondentów na pytanie, których celem było zweryfikowanie pewnych stereotypów związanych z występowaniem przemocy w rodzinie. Przedstawione poniżej dane pokazują pozytywny obraz tego, jak owa przemoc jest postrzegana. Zdecydowana większość badanych – 94,3% nie zgadza się ze stwierdzeniami wskazującymi na to, że przemoc to prywatny problem samej rodziny, który powinien być rozwiązywany wyłącznie w czterech ścianach, bez udziału osób z zewnątrz, a ofiary przemocy same są sobie winne. Tylko 5,6% badanych uważa, że przemoc w rodzinie to prywatna sprawa każdej rodziny.

Rysunek 34. Czy Pana/Pani zdaniem przemoc w rodzinie to sprawa prywatna, nikt nie powinien się wtrącać?

Kolejnym elementem związanym z weryfikacją pewnych stereotypów związanych z występowaniem przemocy, była typologia rodzin, w których najczęściej dochodzi do przemocy. Odpowiedzi badanych wskazują na brak stereotypowego podejścia związanego z tym, że do przemocy dochodzi tylko w rodzinach dysfunkcyjnych czy biednych. Potwierdziła się wcześniejsza opinia uczestników badania, zgodnie z którą alkohol jest jedną z głównych przyczyn pojawiania się zjawiska przemocy. Zdaniem 70,2% badanych przemoc występuje w rodzinach nadużywających alkoholu. Na drugim miejscu znajdują się rodziny określane jako patologiczne, z odsetkiem 56,5%. Termin "patologiczne" może być rozumiany jako rodziny z różnymi dysfunkcjami, takimi jak przemoc, uzależnienia, czy inne zachowania społeczne. Około jedna trzecia respondentów (30,6%) uważa, że przemoc występuje we wszystkich wymienionych typach rodzin, co wskazuje na rozumienie przemocy jako zjawiska, które może dotyczyć każdego, bez względu na status społeczno-ekonomiczny czy inne czynniki. Rodziny biedne są kojarzone z przemocą przez 23,4% respondentów, co może odzwierciedlać przekonanie, że trudne warunki ekonomiczne i stres związany z biedą mogą sprzyjać występowaniu przemocy. Rodziny pełne są wymienione przez 21,8% respondentów, sugerując, że przemoc jest również postrzegana jako problem w rodzinach, które z zewnątrz mogą wydawać się stabilne lub nienaruszone. Przemoc w rodzinach niepełnych dostrzega 15,3% badanych, co może oznaczać, że rozpad rodziny czy brak jednego z rodziców jest kojarzony z większym ryzykiem występowania przemocy. Na końcu listy, z najniższym odsetkiem, znajdują się rodziny bogate, gdzie tylko 4,8% respondentów wiąże z nimi przemoc. Może to świadczyć o tym, że w społecznym postrzeganiu zasobność materialna jest uznawana za czynnik chroniący przed przemocą. Podsumowując, wyniki te wskazują na to, że społeczeństwo najczęściej utożsamia przemoc domową z problemami związanymi z nadużywaniem alkoholu oraz z dysfunkcjonalnością rodziny. Mniej postrzegana jest przemoc w rodzinach z pozoru stabilnych ekonomicznie. Wyniki te mogą podkreślać potrzebę skupienia uwagi na zapobieganiu przemocy w rodzinach z problemami alkoholowymi oraz na szeroko zakrojonych działaniach edukacyjnych i wsparciowych dla wszystkich typów rodzin.

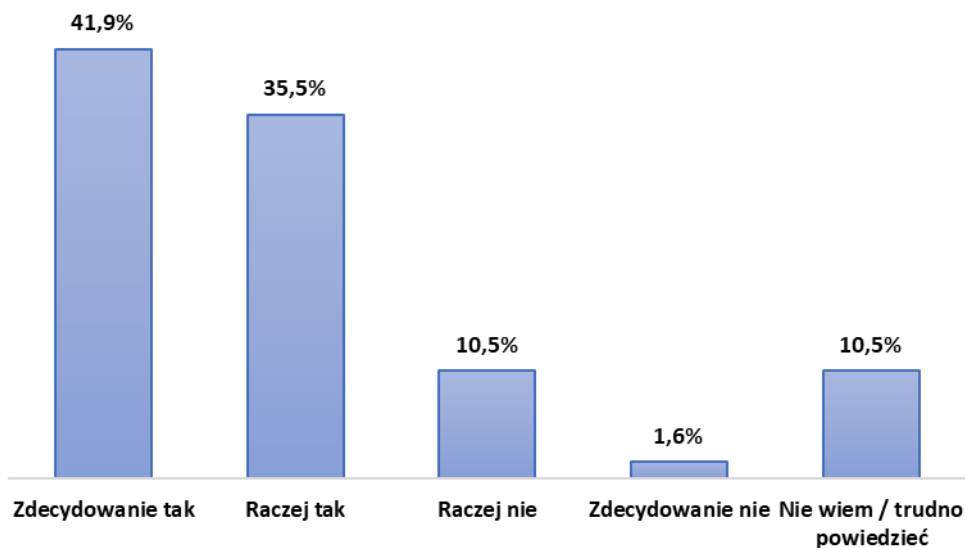
Rysunek 35. W jakich rodzinach najczęściej występuje przemoc?

V.18. Znajomość instytucjonalnych form wsparcia dla ofiar przemocy na terenie gminy Bukowsko.

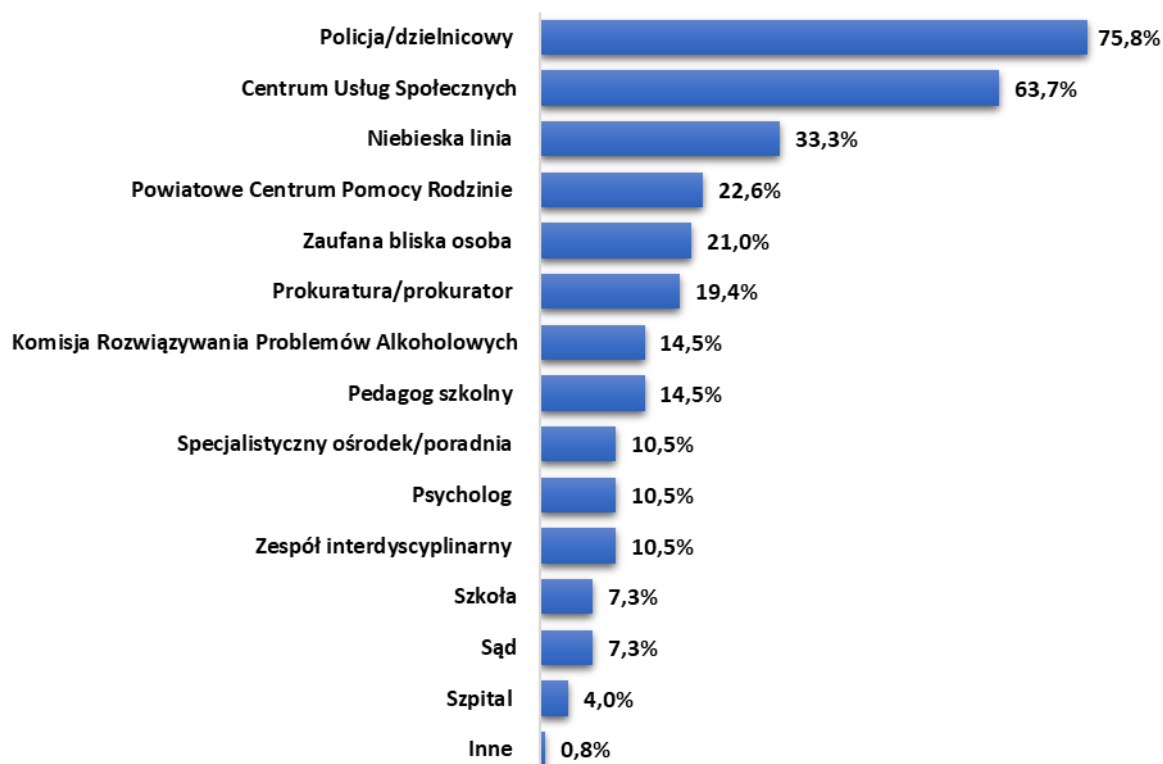
Respondentów zapytano także czy wiedzą, gdzie na terenie gminy Bukowsko należy szukać pomocy dla bliskich mających problemy z przemocą. Na tak postawione pytanie twierdząco odpowiedziało łącznie 77,4% ankietowanych. Z kolei łącznie 12,1% badanych nie wiedziałoby, gdzie należy szukać pomocy. Odsetek respondentów świadomych, gdzie należy szukać pomocy uznać należy za wysoki.

Rysunek 36. Proszę powiedzieć, czy gdyby ktoś z Pani/Pana bliskich miał problemy z przemocą wiedział(a)by Pani/Pan gdzie szukać pomocy?

Bardzo ważnym i pozytywnym wnioskiem, który wynika z badań jest bardzo wysoki stopień świadomości społecznej mieszkańców gminy Bukowsko na temat możliwych form pomocy, z których mogą skorzystać ofiary przemocy na terenie gminy. Według przedstawionych danych wynika, iż zdecydowana większość mieszkańców gminy Bukowsko deklaruje, że wie, gdzie należy się zgłosić w przypadku wystąpienia zjawiska przemocy. Mieszkańcy gminy Bukowsko uważają, że osoba doświadczająca przemocy powinna zgłosić się na policję. Taką odpowiedź wskazało 75,8% badanych. Ponad połowa badanych mieszkańców – 63,7% wskazała Centrum Usług Społecznych. Inne instytucje, podmioty wymienione przez respondentów to także: Niebieska Linia – 33,3% odpowiedzi oraz Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie – 22,6% wskazań. Zaufaną bliską osobę oraz wskazało 21,0% badanych. Pozostałe instytucje wskazał mniejszy odsetek badanych. Wykaz wszystkich podmiotów przedstawiono na poniższym wykresie. Należy zwrócić uwagę, iż każda z badanych osób mogła wskazać kilka odpowiedzi, dlatego suma wszystkich odpowiedzi jest większa niż 100%.

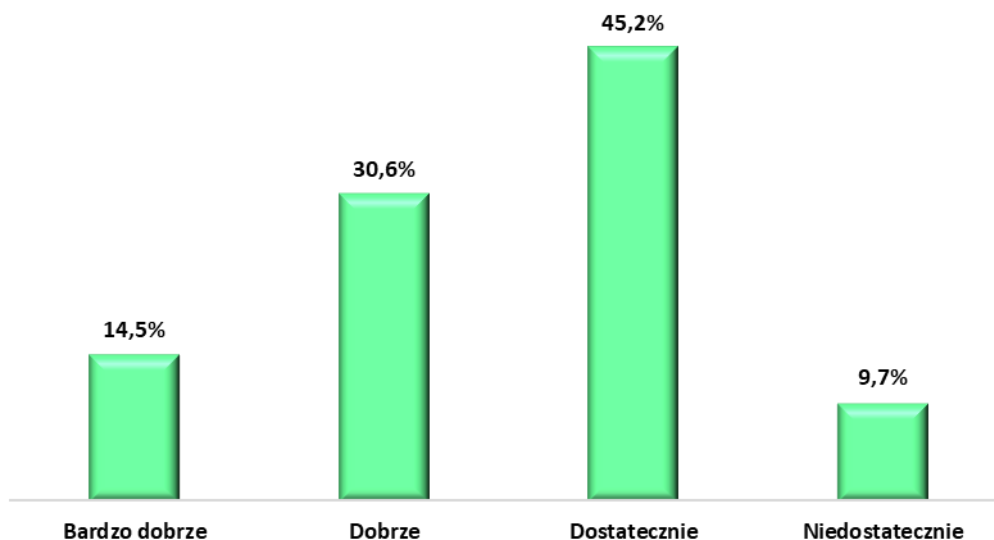
Rysunek 37. Gdzie powinna udać się po pomoc osoba doznająca przemocy?

Respondenci uczestniczący w badaniu dokonali także oceny działań i zaangażowania władz lokalnych i jednostek administracji publicznej w rozwiązywanie problemów przemocy występujących na terenie gminy Bukowsko. Zgodnie z przedstawionymi danymi ankietowani przeciętnie oceniają działania inicjowane i podejmowane przez jednostki administracji

publicznej w celu minimalizowania i przeciwdziałania problemom przemocy występującym na terenie gminy. Przeciętną – dostateczną ocenę wskazało 45,2% respondentów. Dobrze lub bardzo dobrze działania oceniło łącznie 45,1% respondentów. Negatywnie działania oceniło 9,7% badanych.

Rysunek 38. Jak Pani/Pan ocenia stopień zaangażowania i kierunki działań władz lokalnych, związanych z rozwiązywaniem problemów przemocy na terenie gminy Bukowsko?

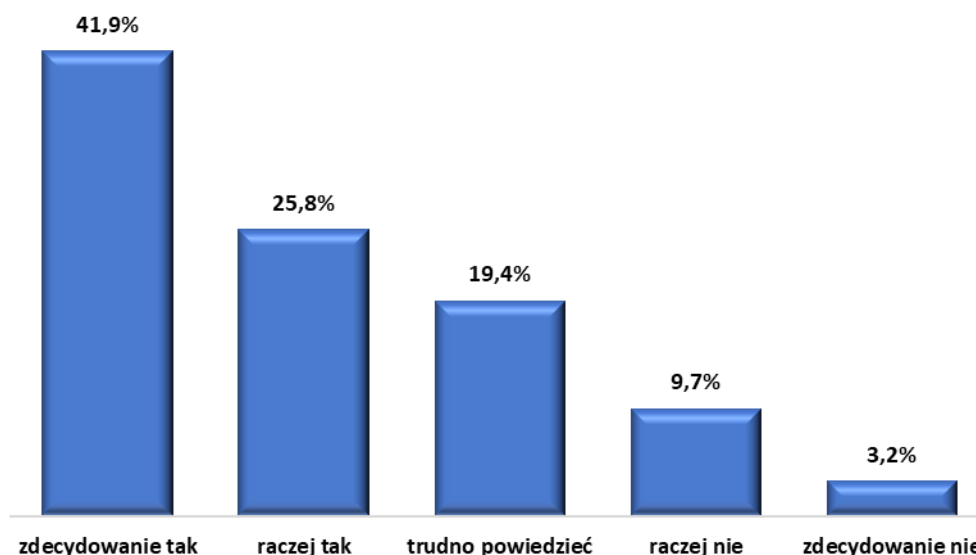

V.19. Ocena Centrum Usług Społecznych w Bukowsku.

Analiza dostępności usług społecznych w kontekście zmian organizacyjnych w instytucjach pomocy społecznej stanowi ważny element oceny polityk socjalnych na poziomie lokalnym. W szczególności, przekształcenie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku w Centrum Usług Społecznych jest znaczącym krokiem, który ma na celu poprawę i rozszerzenie zakresu wsparcia oferowanego mieszkańcom. Takie zmiany mają potencjał do wprowadzenia nowych, ulepszonych procesów i metod pracy, które mogą przyczynić się do zwiększenia efektywności i dostępności usług. Istotnym celem badania było poznanie opinii mieszkańców gminy Bukowsko na temat skutków tej restrukturyzacji. Celem jest zrozumienie, czy i w jakim stopniu zmiana struktury organizacyjnej wpłynęła na percepcję dostępności usług społecznych przez mieszkańców. Wyniki badań jednoznacznie potwierdzają, że przekształcenie Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku w Centrum Usług Społecznych zwiększyło dostępność mieszkańców do usług społecznych. Łącznie aż 67,7% wskazało pozytywne opinie. Największy odsetek

respondentów, 41,9%, zdecydowanie potwierdza zwiększenie się dostępności usług, co świadczy o pozytywnym odbiorze zmian wśród społeczności. 25,8% respondentów odpowiedziało "raczej tak", co sugeruje, że ogólnie zmiana jest postrzegana jako krok w dobrym kierunku. 19,4% respondentów ma trudności z jednoznacznym określeniem zmiany, co może wskazywać na brak wystarczającej wiedzy o usługach Centrum lub o tym, jakie zmiany rzeczywiście nastąpiły. Zdecydowanie mniejszy odsetek badanych ma negatywną opinię na ten temat. 9,7% ankietowanych wskazało odpowiedź "raczej nie" a 3,2% "zdecydowanie nie". Ta krytyczna odpowiedź może wynikać z doświadczeń, które nie spełniły oczekiwań tych osób lub z oporu przed zmianami instytucjonalnymi. Podsumowując, zdecydowana większość osób odpowiedziała, że dostępność usług społecznych zwiększyła się po przekształceniu ośrodka. Może to wskazywać, że Centrum Usług Społecznych w Bukowsku skutecznie rozszerzyło swoją ofertę lub poprawiło dostęp do niezbędnych usług dla mieszkańców. Warto jednak zauważyć, że pewna część społeczności albo nie odczuła tej zmiany, albo nie miała wystarczających informacji, aby ocenić jej skuteczność.

Rysunek 39. Czy Pana(i) zdaniem wraz z przekształceniem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku w Centrum Usług Społecznych w Bukowsku zwiększyła się dostępność usług społecznych?

Analiza odpowiedzi na pytanie o korzystanie z usług społecznych świadczonych przez Centrum Usług Społecznych (CUS) w Bukowsku wskazuje na to, że większość respondentów (74,2%) nie korzysta z oferowanych usług. Spośród tych, którzy z usług korzystają, największą popularnością cieszy się logopedia, z której pomocą deklaruje korzystanie 12,9% respondentów. Następnie, z poradnictwa psychologicznego ukierunkowanego na potrzeby

dzieci i młodzieży korzysta 9,7% ankietowanych. Pozostałe usługi, takie jak Placówki Wsparcia Dziennego, Punkt Informacyjno-Konsultacyjny do spraw przeciwdziałania alkoholizmowi i narkomanii oraz dla ofiar przemocy, poradnictwo psychologiczne dla osób dorosłych i rodzin z problemami oraz usługi reintegracji społeczno-zawodowej, cieszą się zdecydowanie mniejszym zainteresowaniem, z udziałem odpowiedzi na poziomie 3,2% do 6,4%. Ta dysproporcja w korzystaniu z poszczególnych usług może świadczyć o różnych potrzebach wśród mieszkańców lub o poziomie świadomości oferty CUS Bukowsko. Istotne mogą być także czynniki takie jak dostępność tych usług, informacja o nich wśród społeczności, a także stopień dostosowania usług do zmieniających się potrzeb lokalnej społeczności. Ogólnie rzecz biorąc, dane te mogą być wykorzystane przez CUS Bukowsko do oceny, które usługi są najbardziej potrzebne i najczęściej wykorzystywane oraz gdzie istnieją potencjalne luki w ofercie, które wymagają dodatkowego rozwoju lub lepszego informowania o dostępnych zasobach.

Tabela 29. Czy korzysta/korzystał(a) Pan/Pani z usług społecznych świadczonych przez CUS Bukowsko? Jeśli tak to z jakich?

	%
Nie korzystam z powyższych usług	74,2%
Logopedia	12,9%
Poradnictwo psychologiczne ukierunkowane na potrzeby dzieci i młodzieży	9,7%
Placówki Wsparcia Dziennego prowadzone w formie opiekuńczej lub specjalistycznej	3,2%
Punkt Informacyjno-Konsultacyjny do spraw przeciwdziałania alkoholizmowi, narkomanii oraz dla ofiar przemocy	6,4%
Poradnictwo psychologiczne dla osób dorosłych, rodzin w których występuje problem przemocy oraz rodzin z problemami alkoholowymi	3,2%
Usługi z zakresu reintegracji społeczno-zawodowej (doradztwo zawodowe indywidualne i grupowe)	3,2%
Mediacje	0,0%
Poradnictwo specjalistyczne, w tym wsparcie rodziny w procesie powrotu dziecka do rodziny biologicznej oraz pomoc rodzicom zagrożonym przemieszczeniem małoletniego dziecka do placówki wychowawczej, diagnoza społeczna dziecka i rodziny	0,0%

Respondenci uważają za konieczne poszerzenie oferty Centrum Usług Społecznych w Bukowsku o dodatkowe usługi. Największym poparciem cieszą się działania z zakresu kultury, które umożliwiłyby dzieciom i młodzieży dostęp do instytucji kultury (61,3%). Wskazuje to na uznane potrzeby rozwoju kulturalnego młodych mieszkańców gminy Bukowsko. Ponadto, znaczący odsetek respondentów (po 48,4%) widzi potrzebę wzmocnienia działań na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym poprzez oferowanie doradztwa zawodowego, kursów i szkoleń, a także działań z zakresu zdrowia,

w tym utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego i organizację zajęć rehabilitacyjnych. 38,7% ankietowanych uważa za potrzebne indywidualne wsparcie specjalistyczne, w tym wsparcie psychologiczne, pedagogiczne i logopedyczne, co sugeruje, że istnieje zapotrzebowanie na bardziej skoncentrowane na indywidualnych potrzebach podejście. Więcej niż jedna piąta respondentów (22,6%) dostrzega konieczność zwiększenia usług opiekuńczych, w tym teleopieki. W kontekście wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej, 19,4% respondentów uważa, że istnieje potrzeba poszerzenia oferty o takie usługi. Łącznie 19,4% badanych oczekuje wsparcia dla seniorów mieszkających w gminie Bukowsko, w tym 9,7% ankietowanych uważa za potrzebne jest zwiększenie miejsc w dziennych klubach dla osób starszych, taki sam odsetek badanych – 9,7% wskazał na poszerzenie oferty wsparcia w już istniejącym klubie seniora. Niewielki odsetek (6,5%) uważa, że nie ma potrzeby poszerzania zakresu usług, co może świadczyć o tym, że zdecydowana większość społeczności dostrzega i popiera rozwój i dywersyfikację oferowanych usług społecznych.

Tabela 30. Czy Pana(i) zdaniem istnieje potrzeba poszerzenia oferty CUS Bukowsko. Jeśli tak to o jakie wymienione poniżej usługi?

	%
Działania z zakresu kultury – umożliwiające dzieciom i młodzieży dostęp do instytucji kultury , w tym kina, teatru, muzeum etc.	61,3%
Działania na rzecz osób zagrożonych wykluczeniem społecznym (doradztwo zawodowe, kursy, szkolenia)	48,4%
Działania z zakresu zdrowia (utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego na terenie gminy Bukowsko, zajęcia rehabilitacyjne)	48,4%
Indywidualne wsparcie specjalistyczne, w tym m.in.: psychologiczne, pedagogiczne, logopedyczne	38,7%
Zwiększenie usług opiekuńczych, teleopieki	22,6%
Działania na rzecz wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej poprzez m.in. prowadzenie placówek wsparcia dziennego, wsparcie rodziny w procesie powrotu dziecka do rodziny biologicznej oraz diagnozę społeczną dziecka i rodziny	19,4%
Zwiększenie miejsc w dziennych klubach dla osób starszych	9,7%
Poszerzenie oferty wsparcia w już istniejącym klubie seniora	9,7%
Nie ma potrzeby poszerzania zakresu usług	6,5%

VI. Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku .

STRATEGIĄ nazywamy zaplanowany i często realizowany w praktyce sposób osiągnięcia jakiegoś wyznaczonego celu.

Celem *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* jest wytyczenie priorytetowych rozwiązań w zakresie przewyciężenia określonych problemów społecznych. Punktem wyjścia dla opracowania strategii jest diagnoza stanu faktycznego i analiza danych zastanych wynikających ze specyfiki gminy. Zebrany materiał źródłowy oraz wyniki badań przeprowadzonych wśród mieszkańców gminy oraz uczniów pozwoliły wskazać grupę najważniejszych problemów społecznych. Realizacja zadań zawartych w strategii planowana jest do 2030 roku co powinno zapewnić możliwość długofalowych działań wspierających osoby i rodziny w procesie odzyskania zdolności do samodzielnego funkcjonowania w środowisku. Przedstawionych w Strategii propozycji cząstkowych działań możliwych do zrealizowania w ramach poszczególnych celów głównych nie należy traktować jako rejestru zadań do wykonania. Mają one znaczenie inspiracji i wskazań w jakim kierunku zmierzać powinno planowanie operacyjne przy realizacji celów strategicznych. Z tego względu propozycje programów są przedstawione skrótowo w sposób szkicowy jako zarys programów, które należy dopiero rozwinąć w formę projektu. Do wyznaczenia celów strategicznych (głównych obszarów działania), które stanowią najważniejsze problemy społeczne w gminie Bukowsko wymagające interwencji wykorzystano wiele źródeł. Podstawą do wypracowania celów strategicznych, celów szczegółowych oraz kierunków działań stanowiły dane statystyczne, w tym między innymi, informacje o korzystających z pomocy i wsparcia w gminie Bukowsko, wyniki badań przeprowadzonych wśród mieszkańców oraz młodzieży szkolnej oraz informacje od pracowników jednostek, które będą w późniejszych etapach realizowały przyjętą strategię oraz osób mających na co dzień kontakt z potencjalnymi beneficjentami. Wyłonione zagadnienia zostały pogrupowane w obszary problemowe i oszacowane pod względem natężenia ich występowania i znaczenia dla sytuacji społecznej w gminie. Na podstawie powyższej metodologii tworzenia części programowej *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* przyjęte zostały obszary priorytetowe dla realizowania polityki społecznej w gminie.

VI.1. Plan Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku

Strategii wdrażania Strategii prezentuje się następująco:

Wdrażanie *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* opierać się będzie na realizacji sześciu celów strategicznych.

CEL STRATEGICZNY NR 1 Wspieranie rodzin i dzieci.
CEL STRATEGICZNY NR 2 Wspieranie i aktywizacja osób starszych, osób chorych lub z niepełnosprawnościami, osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.
CEL STRATEGICZNY NR 3 Redukowanie problemu uzależnień.
CEL STRATEGICZNY NR 4 Rozwiązywanie problemu przemocy w rodzinie.
CEL STRATEGICZNY NR 5 Integracja społeczna - przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego (bezrobocie, ubóstwo).
CEL STRATEGICZNY NR 6 Organizowanie społeczności lokalnej.

**CEL STRATEGICZNY NR 1
Wspieranie rodzin i dzieci.**

Cel operacyjny nr 1 – Wspieranie rodzin w prawidłowym realizowaniu funkcji opiekuńczo-wychowawczej.

Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące*	Źródła finansowania
Zapewnienie rodzinom przeżywającym trudności opiekuńczo-wychowawcze pomocy asystenta rodziny.	Poprawa sytuacji rodzin mających trudności opiekuńczo-wychowawcze.	Liczba rodzin objętych wsparciem asystenta rodziny.	2024 - 2030	CUS	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Inicjowanie działań mających na celu utworzenie rodzin wspierających na terenie Gminy.	Wsparcie rodzin przeżywających trudności opiekuńczo-wychowawcze dzięki pomocy rodziny wspierającej.	Liczba podjętych działań mających na celu utworzenie rodzin wspierających.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO	Budżet Gminy
Dalsze prowadzenia usług społecznych w zakresie wsparcia rodzin (np. placówki wsparcia dziennego, warsztaty rodzicielskie, wsparcie psychologiczne, terapia rodzinna).	Podniesienie kompetencji wychowawczych rodziców z terenu Gminy. Podniesienie	Liczba rodziców korzystających z usług społecznych. Liczba świadczonych form usług społecznych.	2024 - 2030	CUS, PWD, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

	jakości życia rodzin.				
Działania na rzecz wsparcia rodziny i systemu pieczy zastępczej poprzez m.in. prowadzenie placówek wsparcia dziennego, wsparcie rodziny w procesie powrotu dziecka do rodziny biologicznej oraz diagnozę społeczną dziecka i rodziny	Poprawa sytuacji rodzin mających trudności opiekuńczo-wychowawcze.	Liczba uczestników. Liczba porad. Liczba diagnoz. Liczba osób korzystających ze wsparcia	2024 - 2030	CUS, PWD	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Zabezpieczenie pobytu dzieci w rodzinnej pieczy zastępczej.	Poprawa sytuacji dzieci znajdujących się w rodzinach dysfunkcyjnych.	Liczba dzieci umieszczonych w pieczy zastępczej.	2024 - 2030	CUS, PCPR	Budżet Gminy
Rozpowszechnianie informacji dla rodzin na temat możliwości skorzystania z poradnictwa rodzinnego, psychologicznego i prawnego oraz uzyskania pomocy w przypadku doświadczenia problemów.	Wzrost świadomości mieszkańców na temat możliwości uzyskania wsparcia na terenie Gminy.	Liczba rozpowszechnionych informacji.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO, PCPR, szkoły/przedszkola	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Organizowanie szkoleń i warsztatów rozwijających kompetencje zawodowe pracowników instytucji zajmujących się wspieraniem rodziny.	Podniesienie poziomu i jakości usług świadczonych w stosunku do rodzin.	Liczba osób biorących udział w szkoleniach/ warsztatach. Liczba zorganizowanych warsztatów/ szkoleń.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, UG, szkoły/przedszkola	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Cel operacyjny nr 2 – Zapewnienie dzieciom i młodzieży warunków do rozwoju w sferze fizycznej, psychicznej, społecznej i emocjonalnej.					

Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
Monitorowanie sytuacji dzieci z rodzin dysfunkcyjnych poprzez współpracę ze szkołami/przedszkolami oraz placówkami wsparcia dziennego.	Poprawa sytuacji życiowej dzieci z rodzin dysfunkcyjnych.	Liczba szkół/przedszkoli oraz placówek wsparcia dziennego, z którymi podejmowano współpracę w celu monitorowania sytuacji dziecka.	2024 - 2030	CUS, PWD, szkoły/przedszkola	Bez kosztów
Indywidualne wsparcie specjalistyczne, w tym m.in.: psychologiczne, pedagogiczne, logopedyczne.	Poprawa sytuacji życiowej dzieci z rodzin dysfunkcyjnych.	Liczba porad. Liczba uczestników	2024 - 2030	CUS, PWD, szkoły/przedszkola	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Kontynuowanie funkcjonowania Placówek Wsparcia Dziennego w Nadolanach, Nowotańcu, Pobiednie, Tokarni (ewentualnie utworzenie placówek w innych lokalizacjach według potrzeb).	Poprawa funkcjonowania społecznego dzieci i młodzieży, a także zagospodarowanie ich czasu wolnego. Zapewnienie alternatywnych form spędzania czasu wolnego.	Liczba uczestników Świetlic Środowiskowych.	2024 - 2030	CUS, PWD	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne

Współpraca ze szkołami/ przedszkolami w celu dostosowywania podejmowanych działań do problemów występujących wśród dzieci, młodzieży oraz ich rodzin.	Poprawa jakości i stopnia dostosowania usług skierowanych do dzieci i młodzieży.	Liczba placówek, z którymi podjęto współpracę.	2024 - 2030	CUS, szkoły/ przedszkola	Bez kosztów, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Promowanie i wzmacnianie pozytywnego wizerunku funkcjonowania rodziny poprzez działania o charakterze promocyjnym, sportowym, edukacyjnym i integracyjnym (kampanie społeczne, imprezy, pikniki, programy sportowo- rekreacyjne).	Wzrost integracji rodzin z dziećmi.	Liczba zorganizowanych imprez. Liczba uczestników.	2024 - 2030	CUS, UG, szkoły/ przedszkola, NGO, MBP, inne podmioty kulturalno- rekreacyjne,	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Rozwój infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej na terenie Gminy.	Organizowanie czasu wolnego dzieciom i młodzieży, rozwijanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego przez uczniów.	Liczba dostępnych obiektów sportowo- rekreacyjnych i kulturalnych.	2024 - 2030	CUS, UG, szkoły/ przedszkola, NGO, MBP, inne podmioty kulturalno- rekreacyjne	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Działania z zakresu kultury – umożliwiające dzieciom i młodzieży dostęp do instytucji kultury , w tym kina, teatru, muzeum etc.	Organizowanie czasu wolnego dzieciom i młodzieży, rozwijanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego przez uczniów.	Liczba uczestników. Liczba wydarzeń.	2024 - 2030	CUS, PWD, UG, szkoły/ przedszkola	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne

Wspieranie prawidłowego rozwoju psychospołecznego dzieci i młodzieży.	Podnoszenie poziomu funkcjonowania psychospołecznego dzieci i młodzieży.	Liczba dzieci i młodzieży objętych wsparciem psychologicznym i socjalnym.	2024 - 2030	CUS, PWD, PIK, PCPR	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Działania z zakresu rozwoju sfery fizycznej dziecka (np.: zajęcia korekcyjne, rehabilitacyjne, sportowe)	Poprawa sytuacji życiowej i zdrowotnej dzieci.	Liczba dzieci i młodzieży objętych wsparciem	2024 - 2030	CUS, PWD, NGO, szkoły/ przedszkola	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Organizowanie wydarzeń kulturalnych na terenie sołectw (np. festynów, pikników rodzinnych, spotkań integracyjnych, międzypokoleniowych)	Organizowanie czasu wolnego dzieciom i młodzieży, rozwijanie alternatywnych form spędzania czasu wolnego przez uczniów.	Liczba uczestników. Liczba wydarzeń.	2024 - 2030	CUS, PWD, UG, szkoły/ przedszkola	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

CEL STRATEGICZNY NR 2**Wspieranie i aktywizacja osób starszych, osób chorych lub z niepełnosprawnościami, osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu.****Cel operacyjny nr 1 – Wspieranie i rozwój form aktywizacji osób starszych i osób z niepełnosprawnościami. Wzrost integracji ze społecznością lokalną.**

Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
Ułatwianie dostępu do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze dla osób z niepełnosprawnościami poprzez utworzenie wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego na terenie gminy Bukowsko, zajęcia rehabilitacyjne. Doradztwo i treningi w zakresie obsługi sprzętu rehabilitacyjnego w warunkach domowych.	Ułatwianie dostępu do zaopatrzenia w sprzęt rehabilitacyjny	Liczba powstałych wypożyczalni sprzętu rehabilitacyjnego. Liczba osób korzystających.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO, PCPR	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Podjęcie działań umożliwiających wdrożenie innowacyjnych form opieki i pomocy w miejscu zamieszkania jak m.in. projekt systemu teleopieki, domowej opieki medycznej i	Wzrost poziomu opieki nad osobami starszymi i osobami z niepełnosprawnościami	Liczba usług. Liczba osób objętych usługami.	2024 - 2030	CUS, NGO, Ośrodki Zdrowia	Budżet Gminy środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne

rehabilitacyjnej.					
Kontynuowanie działalności Klubu Seniora + w Tokarni oraz poszerzenie i rozwijanie jego oferty.	Organizacja czasu wolnego osób starszych oraz ich integracja społeczna.	Liczba uczestników. Liczba zajęć.	2024 - 2030	CUS, UG, Klubu Senior +, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Organizacja zajęć promujących zdrowy i aktywny tryb życia, mających na celu integrację społeczną, a także rozwijanie kompetencji i umiejętności seniorów oraz osób z niepełnosprawnościami, również na obszarach wiejskich.	Poprawa dostępności do zajęć sportowo-rekreacyjnych i kulturalnych dla seniorów oraz osób z niepełnosprawnością. Wzrost ich aktywności społecznej.	Liczba seniorów oraz osób z niepełnosprawnością uczestniczących w zajęciach.	2024 - 2030	CUS, UG, Klubu Senior + , NGO, MBP	Budżet Gminy środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Promowanie pozytywnego wizerunku seniora i osoby z niepełnosprawnością w społeczności lokalnej.	Zmiana postaw i zachowań środowiska lokalnego wobec seniorów oraz osób z niepełnosprawnością.	Liczba podjętych działań promujących.	2024 - 2030	CUS, UG, Klubu Senior + , NGO, MBP, szkoły/ przedszkola	Budżet Gminy
Prowadzenie akcji informacyjnych/ warsztatów w zakresie bezpieczeństwa osób starszych.	Wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród osób starszych.	Liczba podjętych akcji informacyjnych/ zrealizowanych warsztatów.	2024 - 2030	CUS, UG, Klubu Senior + , NGO, MBP, KPP	Budżet Gminy
Inicjowanie powstania podmiotów ekonomii społecznej na terenie Gminy.	Zapewnienie osobom z niepełnosprawnością możliwości pełnego uczestnictwa w życiu zawodowym i społecznym.	Liczba utworzonych podmiotów ekonomii społecznej.	2024 - 2030	UG, CUS, NGO	Budżet Gminy PFRON środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

Stworzenie warunków do integracji społecznej osób starszych i osób z niepełnosprawnością poprzez realizację projektów socjalnych i programów adresowanych do tych grup	Zwiększenie liczby realizowanych projektów na rzecz seniorów i osób z niepełnosprawnością, w stosunku do lat poprzednich.	Liczba zrealizowanych projektów/ programów. Liczba uczestników.	2024 - 2030	UG, CUS, NGO, PCPR	Budżet Gminy PFRON środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Wsparcie rodziny i osób pełniących opiekę nad osobą potrzebującą wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność.	Poprawa warunków życia i funkcjonowania osób starszych, długotrwale lub ciężko chorych. Częściowe odciążenie opiekunów nieformalnych osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami.	Liczba osób i rodzin korzystających ze wsparcia.	2024 - 2030	UG, CUS, NGO, PCPR	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Rozwój usług społecznych na rzecz rodzin i osób sprawujących funkcję opiekuna osób potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność m.in szkoleniowe dla opiekunów nieformalnych, opieka wytechnieniowa, usługi opieki krótkoterminowej, grupy wsparcia, zajęcia praktyczne oraz wymiana doświadczeń.	Poprawa warunków życia i funkcjonowania osób starszych, długotrwale lub ciężko chorych. Częściowe odciążenie opiekunów nieformalnych osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami.	Liczba osób i rodzin korzystających ze wsparcia. Liczba szkoleń. Liczba spotkań.	2024 - 2030	UG, CUS, NGO, PCPR	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne

<p>Kompleksowe wsparcie osób starszych i potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność, w tym wsparcie działań zapobiegających umieszczeniu w placówkach całodobowych poprzez zwiększenie dostępu do usług społecznych i zdrowotnych świadczonych w środowisku lokalnym m.in. usługi opiekuńcze, specjalistyczne usługi opiekuńcze, poradnictwo specjalistyczne, asystent osoby niepełnosprawnej, usługi transportowe, dowożenie posiłków, usługi sąsiedzkie, opieka wytchnieniowa, usługi opieki krótkoterminowej, teleopieka.</p>	<p>Poprawa warunków życia i funkcjonowania osób starszych, długotrwale lub ciężko chorych. Częściowe odciążenie opiekunów nieformalnych osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami.</p>	<p>Liczba osób i rodzin korzystających ze wsparcia. Liczba szkoleń. Liczba usług.</p>	<p>2024 - 2030</p>	<p>UG, CUS, NGO, PCPR</p>	<p>Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne</p>
<p>Podnoszenie kompetencji i kwalifikacji kandydatów oraz personelu w zakresie świadczenia usług w</p>	<p>Poprawa warunków życia i funkcjonowania osób starszych, długotrwale lub ciężko chorych. Częściowe odciążenie</p>	<p>Liczba osób korzystających z podnoszenia kwalifikacji.</p>	<p>2024 - 2030</p>	<p>UG, CUS, NGO, PCPR</p>	<p>Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)</p>

środowisku	opiekunów nieformalnych osób starszych oraz osób z niepełnosprawnościami.	Liczba szkoleń / kursów / warsztatów.			
Powołanie Rady Seniorów.	Reprezentowanie interesów seniorów z terenu Gminy, za pośrednictwem ustrukturyzowanego podmiotu.	Liczba członków Rady Seniorów.	2024 - 2030	UG	Budżet Gminy
Cel operacyjny nr 2 – Rozwój infrastruktury pomocowej skierowanej do seniorów i osób chorych lub z niepełnosprawnościami.					
Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
Inicjowanie działań mających na celu dostosowywanie infrastruktury gminnej (punktów handlowych, usługowych, kulturowych, sportowych itp.) oraz publicznych środków transportu do potrzeb osób o ograniczonej mobilności.	Zwiększenie możliwości przemieszczania się osób o ograniczonej mobilności, po obiektach infrastruktury gminnej.	Liczba obiektów infrastruktury gminnej dostosowanych do potrzeb osób o ograniczonej mobilności.	2024 - 2030	UG, CUS, NGO	Budżet Gminy PFRON środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Zwiększenie miejsc w dziennych klubach dla osób starszych	Zwiększenie aktywności społecznej oraz integracji osób starszych	Liczba osób. Liczba miejsc.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO, Klub Seniora +	Budżet Gminy PFRON środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

Rozwój dziennych form pobytu dla osób starszych i potrzebujących wsparcia w codziennym funkcjonowaniu ze względu na wiek, chorobę lub niepełnosprawność np.: dzienne domy opieki, dzienne ośrodki wsparcia dla osób z niepełnosprawnościami, dzienne domy pobytu, kluby seniora.	Organizacja czasu wolnego osób starszych oraz ich integracja społeczna.	Liczba uczestników. Liczba nowo powstałych dziennych form pobytu	2024 - 2030	CUS, UG, Klubu Senior +, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Wsparcie w zakresie tworzenia i funkcjonowania mieszkań o charakterze chronionym i wspomaganych dla osób starszych, wymagających wsparcia w codziennym funkcjonowaniu oraz osób z niepełnosprawnościami z pakietem usług.	Zwiększenie jakości funkcjonowania społecznego, osób niewymagających całodobowej opieki.	Liczba osób korzystających z mieszkań chronionych.	2024 - 2030	CUS, UG, Klubu Senior +, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Organizowanie wolontariatu na rzecz seniorów i osób z niepełnosprawnością.	Udzielanie wsparcia, w tym wsparcia emocjonalnego oraz dążenie do przełamywania barier społecznych.	Liczba wolontariuszy. Liczba osób objętych wolontariatem.	2024 - 2030	CUS, NGO, Klub Seniora +, szkoły/przedszkola, Młodzieżowe Centrum Wolontariatu	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

Rozwój małej architektury gminnej, skierowanej w szczególności do seniorów i osób z niepełnosprawnościami	Zwiększenie komfortu seniorów i osób z niepełnosprawnościami, w zakresie przemieszczania się po obiektach Gminy.	Liczba obiektów małej architektury gminnej dostosowanych do potrzeb seniorów i osób z niepełnosprawnościami.	2024 - 2030	UG, NGO	Budżet Gminy środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Włączenie usług transportowych (np. door to door) dla seniorów i osób z niepełnosprawnościami, do oferty usług społecznych.	Zwiększenie komfortu seniorów i osób z niepełnosprawnościami, w zakresie przemieszczania się po obszarze Gminy.	Liczba osób korzystających z usług transportowych. Liczba pojazdów przystosowanych do realizacji usług transportowych.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne
Współpraca z organizacjami pozarządowymi prowadzącymi działalność na rzecz seniorów i osób z niepełnosprawnością oraz wspieranie ich działalności.	Intensyfikacja działań mających na celu współpracę z NGO.	Liczba działań podjętych we współpracy z organizacjami pozarządowymi.	2024 - 2030	CUS, NGO, UG, Klub Seniora +	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Zapewnienie profesjonalnego wsparcia osobom z niepełnosprawnościami poprzez kontynuowanie funkcjonowanie asystenta osobistego osoby niepełnosprawnej.	Wsparcie samodzielnego funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami oraz zapewnienie im specjalistycznej opieki.	Liczba asystentów osobistych osoby niepełnosprawnej. Liczba osób objętych wsparciem asystentów.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO	Budżet Gminy Fundusz Solidarnościowy Budżet Państwa
Podniesienie jakości i dostępności usług opiekuńczych, usług sąsiedzkich oraz specjalistycznych usług	Poprawa jakości usług opiekuńczych i stopnia ich powszechności.	Liczba osób objętych usługami. Liczba zrealizowanych godzin usług.	2024 - 2030	CUS, NGO	Budżet Gminy środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne), opłaty za usługi społeczne

opiekuńczych, a także usługi opieki krótkoterminowej.					
Zapewnienie miejsc w Domach Pomocy Społecznej.	Poprawa warunków bytowych osób wymagających całodobowej opieki.	Liczba mieszkańców przebywających w Domach Pomocy Społecznej.	2024 - 2030	CUS	Budżet Gminy, opłaty za usługi społeczne
Udzielanie pomocy materialnej osobom z niepełnosprawnością i osobom starszym.	Poprawa warunków bytowych osób z niepełnosprawnością i osób starszych.	Liczba osób objętych pomocą materialną.	2024 - 2030	CUS, PCPR	Budżet Gminy Budżet Państwa, PFRON

CEL STRATEGICZNY NR 3
Redukowanie problemu uzależnień.

Cel operacyjny nr 1 – Zwiększenie dostępności poradnictwa i leczenia osób uzależnionych i współuzależnionych.

Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
Udzielanie pomocy materialnej i niematerialnej rodzinom z problemem uzależnienia.	Poprawa warunków bytowych rodzin z problemem uzależnienia.	Liczba rodzin, którym udzielona została pomoc materialna i niematerialna.	2024 - 2030	CUS	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

Kontynuacja działalności Punktu Informacyjno-Konsultacyjny	Zwiększenie wiedzy i umiejętności mieszkańców w obszarze rozwiązywania problemów związanych z nadmiernym spożywaniem napojów alkoholowych i innych środków odurzających oraz z przemocą w rodzinie.	Liczba osób. Liczba porad.	2024 - 2030	CUS, PIK, GKRPA	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Utrzymanie z ewentualnym rozszerzeniem oferty terapeutycznej dla osób uzależnionych od alkoholu i innych środków psychoaktywnych.	Zmniejszenie poziomu bezradności osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających oraz osób współuzależnionych.	Liczba osób. Liczba porad.	2024 - 2030	CUS, PIK, GKRPA	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Udzielanie wsparcia rodzinom osób dotkniętym alkoholizmem, a więc współuzależnionym.	Zmniejszenie poziomu bezradności osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających oraz osób współuzależnionych.	Liczba osób. Liczba porad.	2024 - 2030	CUS, PIK, GKRPA	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Ochrona rodzin dotkniętych alkoholizmem i jednocześnie zagrożonych przemocą.	Zmniejszenie poziomu bezradności osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających oraz osób współuzależnionych.	Liczba osób. Liczba porad.	2024 - 2030	CUS, PIK, GKRPA	Budżet Gmin, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)y

Udzielanie porad prawnych rodzinom z problemem alkoholowym.	Zmniejszenie poziomu bezradności osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających oraz osób współuzależnionych.	Liczba osób. Liczba porad.	2024 - 2030	CUS, PIK, GKRPA	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Objęcie dzieci z rodzin dotkniętych problemem alkoholowym opieką pedagogiczno – psychologiczną.	Zmniejszenie poziomu bezradności osób uzależnionych od alkoholu i innych środków odurzających oraz osób współuzależnionych.	Liczba osób. Liczba porad.	2024 - 2030	CUS, PIK, GKRPA	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Utworzenie grup samopomocowych dla osób uzależnionych, dorosłych dzieci alkoholików oraz osób współuzależnionych.	Zapewnienie wsparcia emocjonalnego oraz psychicznego osobom z problemem uzależnień i ich rodzinom.	Liczba osób uczestniczących w grupach	2024 - 2030	NGO, UG, GKRPA, PIK	Budżet Gmin, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)y
Motywowanie osób uzależnionych i współuzależnionych do podjęcia terapii w placówkach leczenia odwykowego typu stacjonarnego i ambulatoryjnego.	Wzrost liczby osób podejmujących terapię w placówkach leczenia odwykowego.	Liczba osób wobec, których podjęte zostały rozmowy motywujące.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Podejmowanie czynności zmierzających do orzeczenia o zastosowaniu wobec osób uzależnionych od alkoholu obowiązku poddania się leczeniu; kierowanie wniosków do biegłych celem wydania	Zwiększenie liczby osób kończących leczenie odwykowe.	Liczba wniosków skierowanych do sądu. Liczba wydanych opinii.	2024 - 2030	GKRPA, PIK	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych

opinii w przedmiocie uzależnienia oraz kierowanie wniosków do sądu.					
Wspieranie działań placówek leczenia odwykowego poprzez finansowanie programów terapeutycznych dla osób uzależnionych i współuzależnionych uzupełniających ofertę świadczeń zdrowotnych NFZ	Zwiększenie dostępności do udziału w programach terapeutycznych.	Liczba sfinansowanych programów. Liczba uczestników programów.	2024 - 2030	GKRPA, placówki ochrony zdrowia, PIK	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Cel operacyjny nr 2 – Budowanie systemu profilaktyki i wczesnej pomocy dla dzieci, młodzieży i osób dorosłych w zakresie uzależnienia od substancji psychoaktywnych					
Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji		Źródła finansowania
Realizacja programów profilaktycznych w szkołach, rekomendowanych przez KCPU, ORE oraz IPiN związanych z tematyką uzależnień.	Podniesienie poziomu wiedzy dzieci i młodzieży w zakresie problemu uzależnień. Rozwój psychospołeczny uczniów.	Liczba uczestników rekomendowanych programów profilaktyki. Liczba przeprowadzonych programów.	2024 - 2030	GKRPA, PIK, CUS, szkoły/przedszkola	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Realizacja w szkołach warsztatów i innych form edukacyjnych, uwzględniających zagadnienia dotyczące uzależnień oraz pozalekcyjnych zajęć z	Podniesienie poziomu wiedzy dzieci i młodzieży w zakresie problemu uzależnień. Rozwój psychospołeczny uczniów.	Liczba uczestników warsztatów i innych form edukacyjnych.	2024 - 2030	CUS, PIK, GKRPA, szkoły/przedszkola	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych

elementami profilaktyki.					
Realizacja szkoleń dla właścicieli punktów sprzedaży napojów alkoholowych i dla sprzedawców dotyczącego konsekwencji prawnych, moralnych i społecznych wynikających z nieodpowiedzialnej sprzedaży alkoholu.	Spadek dostępności alkoholu dla dzieci i młodzieży. Obniżenie wieku inicjacji alkoholowej wśród dzieci i młodzieży.	Liczba właścicieli punktów sprzedaży napojów alkoholowych oraz sprzedawców objętych szkoleniami.	2024 - 2030	GKRPA, PIK, CUS	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Organizowanie wypoczynku z programem profilaktycznym dla dzieci z rodzin dotkniętych problemami uzależnień.	Ograniczenie zachowań ryzykownych wśród dzieci i młodzieży.	Liczba dzieci biorących udział w wypoczynku z programem profilaktycznym.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, UG	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Realizowanie działań profilaktycznych wśród mieszkańców mających na celu uświadomienie konsekwencji spożywania alkoholu, w tym prowadzenia pojazdów pod wpływem alkoholu oraz spożywania alkoholu w trakcie ciąży.	Ograniczanie negatywnych skutków spożywania alkoholu.	Liczba zorganizowanych działań profilaktycznych. Liczba uczestników.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, UG	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych

Udział w ogólnopolskich oraz lokalnych kampaniach i akcjach informacyjno-edukacyjnych, skierowanych do różnych grup odbiorców służących profilaktyce rozwiązywania problemów uzależnień.	Zmiana postaw mieszkańców względem używania substancji psychoaktywnych.	Liczba zrealizowanych ogólnopolskich i lokalnych kampanii informacyjno-edukacyjnych.	2024 - 2030	GKRPA, PIK, CUS, UG, KPP, NGO	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Organizowanie szkoleń dla członków Gminnej Komisji Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i innych grup zawodowych (m.in. pedagogów, nauczycieli, wychowawców, pracowników socjalnych, asystentów rodziny, policjantów) z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.	Wzrost wiedzy specjalistów z zakresu profilaktyki uzależnień, zwiększenie skuteczności oddziaływań profilaktycznych.	Liczba uczestników zorganizowanych szkoleń z zakresu profilaktyki i rozwiązywania problemów uzależnień.	2024 - 2030	GKRPA, PIK, CUS, KPP, szkoły/przedszkola	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Organizowanie imprez, festynów, konkursów, wydarzeń propagujących zdrowy styl życia przy współpracy instytucjonalnej.	Wzrost świadomości mieszkańców w zakresie wartości zdrowotnych oraz korzyści zdrowego stylu życia.	Liczba zorganizowanych imprez, festynów, konkursów, wydarzeń propagujących zdrowy styl życia. Liczba uczestników.	2024 - 2030	GKRPA, PIK, CUS, UG, KPP, NGO, MBP, szkoły/przedszkola	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Wzmocnienie działań funkcjonariuszy Policji w zakresie ograniczania dystrybucji substancji psychoaktywnych na terenie	Spadek dostępności do nielegalnych substancji psychoaktywnych na terenie Gminy.	Liczba działań podjętych przez funkcjonariuszy Policji.	2024 - 2030	UG, KPP	Budżet Gminy

Gminy.					
Kontynuowanie działalności Placówek Wsparcia Dziennego.	Wspieranie prawidłowego rozwoju dzieci i młodzieży, w tym pochodzących z rodzin borykających się z uzależnieniem.	Liczba uczestników PWD. Liczba organizowanych zajęć/warsztatów itp.	2024 - 2030	CUS	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Kreowanie polityki antyalkoholowej w Gminie, np. poprzez ograniczenia nocnej sprzedaży alkoholu, zmniejszenie liczby punktów sprzedaży napojów alkoholowych.	Ograniczenie fizycznej dostępności alkoholu.	Liczba punktów sprzedaży alkoholu. Liczba dorosłych mieszkańców przypadających na 1 punkt sprzedaży alkoholu.	2024 - 2030	UG, GKRPA, PIK	Budżet Gminy, Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych

CEL STRATEGICZNY NR 4
Rozwiązywanie problemu przemocy w rodzinie.

Cel operacyjny nr 1 – Rozwój systemu wsparcia rodzin z problemem przemocy domowej poprzez doskonalenie interdyscyplinarnego modelu pomocy.

Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
---	------------------	-------------------------------------	--------------------------	---	----------------------------

Pomoc rodzinom doznającym przemocy w ramach procedury „Niebieskie Karty”.	Spadek liczby rodzin, w których występuje przemoc.	Liczba rodzin objętych procedurą „Niebieskie Karty”. Liczba wszczętych procedur. Liczba zakończonych procedur.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, KPP, ZI, szkoły/ przedszkola, placówki ochrony zdrowia	Budżet Gminy
Rozpowszechnianie informacji z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie na dostępnych stronach internetowych oraz kolportaż materiałów informacyjnych dotyczących form specjalistycznej pomocy możliwej do uzyskania w sytuacji wystąpienia przemocy w rodzinie.	Zwiększenie dostępu do informacji na temat pomocy z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	Liczba działań informacyjnych. Liczba rozpowszechnionych informacji	2024 - 2030	CUS, UG, GKRPA, PIK, ZI	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Organizacja szkoleń dla pracowników instytucjonalnych w zakresie przepisów prawa regulujących problematykę przemocy w rodzinie oraz procedury „Niebieskie Karty”.	Poszerzenie i utrwalenie wiedzy pracowników instytucji pomocowych z zakresu realizacji procedury „Niebieskie Karty”.	Liczba uczestników szkoleń.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, ZI, KPP, szkoły/ przedszkola, placówki ochrony zdrowia	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Udzielanie poradnictwa osobom i rodzinom doznającym problemu przemocy domowej.	Objęcie osób i rodzin profesjonalnym wsparciem w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie.	Liczba udzielonych porad. Liczba osób, którym udzielono porad.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, ZI	Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych

Monitorowanie i diagnozowanie zjawiska przemocy w rodzinie.	Dostosowanie oferty pomocowej do potrzeb mieszkańców i skali problemu.	Liczba działań podjętych w celu diagnozy zjawiska przemocy w rodzinie.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, ZI, placówki ochrony zdrowia, szkoły/ przedszkola	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Praca ze sprawcami przemocy w rodzinie poprzez oddziaływania korekcyjno-edukacyjne i terapeutyczne.	Ograniczanie zjawiska przemocy w rodzinie, poprzez resocjalizację sprawców.	Liczba podjętych oddziaływań korekcyjno-edukacyjnych i terapeutycznych	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, ZI	Budżet Gminy
Cel operacyjny nr 2 – Wzrost świadomości społecznej w zakresie problemu przemocy.					
Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
Udział w ogólnopolskich oraz lokalnych kampaniach społecznych przeciw przemocy w rodzinie.	Wzrost poziomu wiedzy mieszkańców na temat przemocy w rodzinie, a także wzrost wrażliwości społeczności lokalnej na jej przejawy.	Liczba działań podjętych w ramach kampanii. Liczba osób uczestniczących w kampanii.	2024 - 2030	CUS, GKRPA, PIK, ZI, KPP, UG, szkoły/ przedszkola, placówki ochrony zdrowia	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
Realizacja warsztatów dla uczniów dotyczących, przemocy w rodzinie, komunikacji interpersonalnej, umiejętności rozwiązywania konfliktów bez użycia przemocy.	Podniesienie umiejętności psychospołecznych uczniów, wzrost wiedzy dzieci i młodzieży w zakresie przemocy.	Liczba uczniów biorących udział w warsztatach. Liczba zorganizowanych warsztatów.	2024 - 2030	GKRPA, PIK, ZI, szkoły/przedszkola	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych

Prowadzenie działań informacyjno-edukacyjnych dla rodziców w celu podnoszenia ich kompetencji wychowawczych oraz promowania metod wychowawczych bez użycia przemocy.	Poszerzenie kompetencji wychowawczych, wzrost wiedzy rodziców na temat wychowania bez przemocy.	Liczba rodziców uczestniczących w działaniach informacyjno-edukacyjnych. Liczba zorganizowanych działań.	2024 - 2030	CUS, UG, KPP, GKRPA, PIK, ZI szkoły/przedszkola	Budżet Gminy Środki pochodzące z opłat za wydawanie zezwoleń na sprzedaż napojów alkoholowych
--	---	---	-------------	---	--

CEL STRATEGICZNY NR 5**Integracja społeczna - przeciwdziałanie zjawisku wykluczenia społecznego (bezrobocie, ubóstwo)****Cel operacyjny nr 1 – Aktywizacja zawodowa osób pracujących o niskim wykształceniu i kwalifikacjach zawodowych zainteresowanych podnoszeniem kwalifikacji zawodowych**

Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
---	------------------	-------------------------------------	--------------------------	---	----------------------------

Wsparcie informacyjno- edukacyjne osób zainteresowanych podnoszeniem kwalifikacji zawodowych	Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych w Gminie.	liczba osób objętych wsparciem informacyjno- edukacyjnym	2024 - 2030	CUS, PUP	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa Fundusze Europejskie
Kursy i szkolenia dla osób pracujących o niskim wykształceniu i kwalifikacjach zawodowych	Podniesienie kwalifikacji osób bezrobotnych w Gminie.	liczba osób biorących udział w kursach i szkoleniach	2024 - 2030	CUS, PUP	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa Fundusze Europejskie
Cel operacyjny nr 2 – Aktywizacja zawodowa osób bezrobotnych i nieaktywnych zawodowo o niskich kompetencjach społecznych					
Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
Usługi z zakresu reintegracji społeczno-zawodowej (doradztwo zawodowe indywidualne i grupowe)	Zmniejszenie poziomu bezrobocia w Gminie	Liczba osób. Liczba spotkań. Liczba działań. Liczba uczestników.	2024 - 2030	CUS, PIK, PUP, UG	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa Fundusze Europejskie
Realizacja prac społecznie użytecznych	Zmniejszenie liczby osób bezrobotnych w Gminie.	liczba osób objętych programem prac społecznie użytecznych liczba instytucji i podmiotów gospodarczych w których realizowane są	2024 - 2030	CUS, PUP, UG	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa Fundusze Europejskie

		prace społecznie użyteczne			
Kursy i szkolenia dla osób bezrobotnych i nieaktywnych o niskich kompetencjach społecznych	Podniesienie kompetencji osób bezrobotnych w Gminie.	liczba osób biorących udział w kursach i szkoleniach	2024 - 2030	CUS, PUP, UG	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa Fundusze Europejskie
Współpraca z instytucjami rynku pracy na rzecz aktywizacji społeczno - zawodowej mieszkańców	Wzrost aktywizacji mieszkańców Gminy	bieżąca współpraca z PUP	2024 - 2030	CUS, PUP, UG	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa Fundusze Europejskie
Cel operacyjny nr 3 – Przeciwdziałanie zjawisku długotrwałego bezrobocia i eliminowanie jego negatywnych skutków.					
Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
Przygotowanie, realizowanie lub współorganizowanie oraz uczestnictwo w projektach (w tym współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej) przyczyniających się do aktywizacji osób długotrwanie bezrobotnych z terenu Gminy	Wzrost aktywizacji zawodowej mieszkańców Gminy	liczba projektów	2024 - 2030	CUS, PUP, UG, NGO	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa Fundusze Europejskie

Przygotowanie, realizowanie lub współorganizowanie oraz uczestnictwo w projektach (w tym współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej) przyczyniających się do aktywizacji osób długotrwale bezrobotnych z terenu gminy.	Wzrost aktywizacji zawodowej mieszkańców Gminy	liczba projektów	2024 - 2030	CUS, PUP, UG, NGO	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa, Fundusze Europejskie
Zabezpieczenie pomocy materialnej osobom i rodzinom dotkniętym długotrwałym bezrobociem	Zmniejszenie liczby osób długotrwale bezrobotnych	Liczba osób, wielkość środków	2024 - 2030	CUS, PUP	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa, Fundusze Europejskie
Prowadzenie pracy socjalnej na rzecz osób długotrwale bezrobotnych i ich rodzin, w oparciu o zawieranie i realizowanie kontraktów socjalnych.	Zmniejszenie liczby osób długotrwale bezrobotnych	praca socjalna / liczba kontraktów	2024 - 2030	CUS, PUP	Budżet Gminy, Fundusz Pracy, Budżet Państwa, Fundusze Europejskie
Cel operacyjny nr 4 – Upowszechnianie aktywnych form pomocy społecznej w celu poprawy sytuacji osób żyjących w niedostatecznych warunkach socjalnych oraz zagrożonych wykluczeniem.					
Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania

Zapewnienie dostępu do świadczeń pomocy społecznej w celu umożliwienia zaspokojenia przez osoby i rodziny podstawowych potrzeb bytowych.	Zaspokojenie potrzeb bytowych mieszkańców Gminy.	Liczba osób/rodzin objętych pomocą materialną.	2024 - 2030	CUS	Budżet Gminy Budżet Państwa
Udzielanie pomocy w zakresie dożywiania w formie zasiłków na zakup żywności oraz w formie pomocy niepieniężnej – posiłku.	Zwiększenie dostępności do pomocy w zakresie dożywiania.	Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie zasiłku. Liczba osób, którym udzielono pomocy w formie posiłku.	2024 - 2030	CUS, szkoły/ przedszkola, NGO	Budżet Gminy Budżet Państwa
Udzielanie uczniom pomocy w formie stypendiów i zasiłków szkolnych.	Poprawa funkcjonowania dzieci z rodzin o ograniczonych środkach materialnych.	Liczba uczniów, którym została udzielona pomoc w formie stypendiów i zasiłków szkolnych.	2024 - 2030	CUS, UG, szkoły/przedszkola	Budżet Gminy Budżet Państwa
Realizacja działań mających na celu wyrównywanie szans edukacyjnych dla dzieci i młodzieży z rodzin dotkniętych lub zagrożonych problemem ubóstwa.	Zniwelowanie nierówności edukacyjnych dzieci i młodzieży z rodzin zagrożonych ubóstwem.	Liczba dzieci i młodzieży objętych działaniami mającymi na celu wyrównywanie szans edukacyjnych.	2024 - 2030	CUS, UG, szkoły/ przedszkola, NGO	Budżet Gminy Budżet Państwa

CEL STRATEGICZNY NR 6
Organizowanie społeczności lokalnej**Cel operacyjny nr 1 – Wzmacnianie partnerstwa publiczno-prywatnego pomiędzy jednostkami samorządu terytorialnego, sektorem pozarządowym oraz sektorem prywatnym.**

Działania przewidziane do realizacji	Rezultaty	Wskaźniki realizacji działań	Termin realizacji	Podmioty odpowiedzialne i współpracujące	Źródła finansowania
---	------------------	-------------------------------------	--------------------------	---	----------------------------

Wsparcie finansowe organizacji pozarządowych, w zakresie realizowanych przez nie zadań publicznych.	Zwiększanie dostępu do usług społecznych, poprzez współpracę z sektorem pozarządowym.	Kwota wsparcia finansowego udzielonego sektorowi pozarządowemu. Liczba zadań realizowanych przez organizacje pozarządowe.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Systematyczne badanie potrzeb i problemów grup oraz społeczności, ze szczególnym uwzględnieniem potrzeb środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Wzrost integracji środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Liczba badań.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Organizowanie spotkań z grupami docelowymi, w szczególności z grupami osób i rodzin zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Wzrost integracji środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Liczba spotkań.	2024 - 2030	UG, CUS, pozostałe JST, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Organizowanie i inspirowanie udziału mieszkańców w imprezach i spotkaniach o charakterze integracyjnym, edukacyjnym, kulturalnym, sportowym, ekologicznym i turystycznym.	Integracja mieszkańców Gminy.	Liczba wydarzeń.	2024 - 2030	CUS, UG, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

Rzecznictwo interesów osób i grup marginalizowanych oraz organizowanie dla nich wsparcia indywidualnego i grupowego w zakresie wzrostu kompetencji życiowych i umiejętności zawodowych.	Wzrost integracji środowisk zagrożonych wykluczeniem społecznym.	Liczba porad. Liczba inicjatyw.	2024 - 2030	CUS, PIK, UG, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Wolontariat osób dojrzałych	Integracja środowiska seniorów.	Liczba inicjatyw.	2024 - 2030	CUS, Klub Seniora +, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Wspólna realizacja przedsięwzięć jednostek organizacyjnych Gminy z organizacjami pozarządowymi i przedsiębiorcami prywatnymi.	Rozwój międzysektorowej współpracy.	Liczba przedsięwzięć zrealizowanych w porozumieniu jednostek organizacyjnych Gminy z organizacjami pozarządowymi.	2024 - 2030	UG, CUS, pozostałe JST NGO, lokalni przedsiębiorcy	Budżet Gminy środki własne NGO środki własne lokalnych przedsiębiorstw
Prowadzenie konsultacji społecznych wdrażanych programów w zakresie polityki społecznej.	Włączenie społeczności lokalnej, samorządu oraz sektora pozarządowego w procesy decyzyjne, dotyczące polityki społecznej Gminy.	Liczba przeprowadzonych konsultacji.	2024 - 2030	UG, CUS, pozostałe JST, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)
Rozwój sektora pozarządowego w zakresie pomocowym i prospołecznym.	Poprawa jakości życia mieszkańców Gminy.	Liczba NGO funkcjonujących w obszarze rozwiązywania problemów społecznych	2024 - 2030	NGO	Budżet Gminy

		mieszkańców.			
Organizacja spotkań przedstawicieli sektora samorządowej i pozarządowej i sieciowanie organizacji pozarządowych.	Zwiększenie przepływu informacji i prawidłowej komunikacji międzysektorowej.	Liczba spotkań przedstawicieli sektora samorządowej i pozarządowej. Liczba uczestników spotkań.	2024 - 2030	UG, CUS, pozostałe JST, NGO	Budżet Gminy, środki zewnętrzne (krajowe bądź unijne)

*Wykaz skrótów

CUS – Centrum Usług Społecznych

GKRPA – Gminna Komisja Rozwiązywania Problemów Alkoholowych

JST – jednostka samorządu terytorialnego

KPP – Komenda Powiatowa Policji

MBP – Miejska Biblioteka Publiczna

NGO (ang. *non-government organization*) – organizacja pozarządowa

PCPR – Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie

PFRON – Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych

PIK – Punkt Informacyjno-Konsultacyjny

PUP – Powiatowy Urząd Pracy

PWD – placówki wsparcia dziennego

UG – Urząd Gminy

ZI – Zespół Interdyscyplinarny ds. Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie

VI.2. Monitoring i ewaluacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku.

Opracowana Strategia umożliwi inicjowanie i wdrażanie różnorodnych rozwiązań mających na celu poprawę sytuacji życiowej osób i grup społecznych wymagających okresowego i długofalowego wsparcia w codziennym funkcjonowaniu i pomocy w rozwiązywaniu problemów społecznych. Przyjęcie tego dokumentu uchwałą Rady Gminy Bukowsko umożliwi budowanie na terenie gminy zintegrowanego systemu pomocy społecznej i pozwoli na pozyskiwanie środków unijnych. Nie można pominąć faktu, że podstawowym warunkiem wdrażania Strategii jest dobra współpraca samorządu, instytucji publicznych i organizacji pozarządowych funkcjonujących na terenie gminy Bukowsko włączających się w realizację Strategii. Założono, że cele będą realizowane do 2030 roku. Nie oznacza to jednak, że jest to dokument zamknięty. Strategię można, a nawet wydaje się konieczne jej modyfikowanie pod wpływem zmieniających się warunków.

Proces monitorowania Strategii prowadzony będzie w sposób stały i ciągły poprzez następujące działania:

- ✓ zbieranie i analizę danych ilościowych i jakościowych wybranych mierników oceny,
- ✓ przygotowanie i przedkładanie raportów z przebiegu realizacji działań i projektów,
- ✓ ocenę osiągniętych rezultatów,
- ✓ ocenę aktualności strategii.

Monitorowanie umożliwi bieżącą ocenę realizacji zaplanowanych kierunków działań lub też pozwoli na modyfikację i dokonywanie korekt w przypadku istotnych zmian społecznych, które mogą zaistnieć w wyniku, np. zmiany regulacji prawnych lub nasilenia niektórych problemów społecznych. Dane zebrane i opracowane w procesie monitoringu posłużą do ewaluacji Strategii. Proces monitorowania będzie polegał na systematycznym obserwowaniu zachodzących zmian oraz gromadzeniu i opracowywaniu informacji i danych zebranych od wszystkich podmiotów zaangażowanych w realizację działań strategicznych. Istotne znaczenie dla zobrazowania i zobiektywizowania zmian zachodzących na terenie gminy będzie miała również weryfikacja wartości wskaźników zdefiniowanych dla poszczególnych celów Strategii. Właściwie dobrane wskaźniki ułatwiają proces monitoringu i czytelnie charakteryzują przemiany, dlatego przy ich definiowaniu należy wziąć pod uwagę następujące kryteria:

- ✓ mierzalność danych niezbędnych do wyliczenia wskaźnika (czy dane te są łatwo dostępne i czy ich zdobycie nie wiąże się z nadmiernymi kosztami),
- ✓ prostota w konstrukcji wskaźnika i łatwość jego interpretacji,
- ✓ przejrzystość prezentacji jako instrumentów monitorowania.

Dla oceny zmian zachodzących w wybranych, niemożliwych do opisu za pomocą wskaźników bazowych, obszarach służyć będą wskaźniki kontekstowe (pokazujące dane zjawisko w szerszym kontekście, zwykle w odniesieniu do dłuższych okresów). Dane do pomiaru wskaźników pozyskiwane będą z: danych statystycznych GUS, jednostek organizacyjnych Urzędu Gminy w Bukowsku, Komendy Powiatowej Policji w Sanoku, Powiatowego Urzędu Pracy w Sanoku, ze sprawozdań Centrum Usług Społecznych w Bukowsku, sprawozdań z realizacji miejskich programów i projektów oraz od organizacji pozarządowych.

Monitorowanie realizacji *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* planowane jest poprzez okresową ocenę stopnia osiągnięcia określonych kierunków priorytetowych i stopnia realizacji zaplanowanych przedsięwzięć. Za wykonywanie zbiorczych sprawozdań, gromadzenie i upowszechnianie zbiorczych danych z zakresu monitorowania stopnia realizacji Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych odpowiedzialny będzie Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Zadaniem Ośrodka będzie nadzór nad wdrażaniem Strategii, koordynowanie działań związanych z realizacją Strategii oraz opracowywanie i zgłaszanie propozycji zmian, które należy wprowadzić w Strategii. Monitorowanie realizacji zadań Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych planowane jest poprzez coroczne składanie przez Centrum Usług Społecznych w Bukowsku sprawozdania z realizacji zadań wynikających z obowiązującej Strategii w dokumencie jakim jest ocena zasobów pomocy społecznej.

VI.3. Źródła finansowania.

Potrzeba określenia ram finansowych Strategii rozwiązywania problemów społecznych wynika z treści art. 16b. ust 2 ustawy z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej (Dz.U. z 2023 r. poz. 901). Jednym z warunków realizacji wskazanych celów w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych jest jej finansowanie.

Warunkiem realizacji celów zawartych w *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Bukowsko do roku 2030* jest jej finansowanie oraz pozyskanie i zabezpieczenie środków finansowych na realizację zaplanowanych działań i projektów. Źródłem finansowania działań przewidzianych do realizacji w niniejszej Strategii będą:

- ✓ budżet gminy Bukowsko,
- ✓ budżet Wojewody,
- ✓ budżet Samorządu Województwa,
- ✓ Fundusz Pracy,
- ✓ projekty systemowe i konkursowe w ramach środków z Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej,
- ✓ środki z Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych,
- ✓ środki Unii Europejskiej w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego,
- ✓ środki finansowe pozyskiwane przez organizacje pozarządowe,
- ✓ środki własne podmiotów uczestniczących w realizacji Strategii.
- ✓ dochody z opłat za zezwolenia wydane na podstawie art. 18 lub art. 181 oraz dochody z opłat określonych w art. 111 Ustawy z dnia 26 października 1982 r. o wychowaniu w trzeźwości i przeciwdziałaniu alkoholizmowi oraz środki rządowych lub pozarządowych programów celowych,
- ✓ opłaty za usługi społeczne od beneficjentów ostatecznych.

Konstruując ramy finanse dla budowania *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Bukowsko do roku 2030* przyjęto jako odniesienie wydatki w działach: 801 - oświata i wychowanie, 851 - ochrona zdrowia, 852 – pomoc społeczna, 853 - pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, 854 - edukacyjna opieka wychowawcza oraz 855 – rodzina; z okresu lat 2017-2020.

➤ **Dział 801 – oświata i wychowanie - obejmują następujące rozdziały:**

- ✓ 80101 Szkoły podstawowe
- ✓ 80103 Oddziały przedszkolne w szkołach podstawowych
- ✓ 80104 Przedszkola
- ✓ 80110 Gimnazja
- ✓ 80113 Dowożenie uczniów do szkół
- ✓ 80114 Zespoły obsługi ekonomiczno-administracyjnej szkół
- ✓ 80146 Doksztalcanie i doskonalenie nauczycieli
- ✓ 80148 Stołówki szkolne i przedszkolne
- ✓ 80149 Realizacja zadań wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci w przedszkolach, oddziałach przedszkolnych w szkołach podstawowych i innych formach wychowania przedszkolnego
- ✓ 80150 Realizacja zadań wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży w szkołach podstawowych, gimnazjach, liceach ogólnokształcących, liceach profilowanych i szkołach zawodowych oraz szkołach artystycznych
- ✓ 80152 Realizacja zadań wymagających stosowania specjalnej organizacji nauki i metod pracy dla dzieci i młodzieży w gimnazjach, klasach dotychczasowego gimnazjum prowadzonych w szkołach innego typu, liceach ogólnokształcących, technikach, szkołach policealnych, branżowych szkołach I i II stopnia i klasach dotychczasowej zasadniczej szkoły zawodowej prowadzonych w branżowych szkołach I stopnia oraz szkołach artystycznych
- ✓ 80153 Zapewnienie uczniom prawa do bezpłatnego dostępu do podręczników, materiałów edukacyjnych lub materiałów ćwiczeniowych
- ✓ 80195 Pozostała działalność

➤ **Dział 851 – ochrona zdrowia - obejmują następujące rozdziały:**

- ✓ 85111 Szpitale ogólne
- ✓ 85153 Zwalczanie narkomanii
- ✓ 85154 Przeciwdziałanie alkoholizmowi
- ✓ 85158 Izby wytrzeźwień
- ✓ 85195 Pozostała działalność

➤ **Dział 852 – pomoc społeczna - obejmują następujące rozdziały:**

- ✓ 85201 Placówki opiekuńczo-wychowawcze
- ✓ 85202 Domy pomocy społecznej
- ✓ 85203 Ośrodki wsparcia
- ✓ 85204 Rodziny zastępcze
- ✓ 85205 Zadania w zakresie przeciwdziałania przemocy w rodzinie
- ✓ 85206 Wspieranie rodziny
- ✓ 85211 Świadczenie wychowawcze
- ✓ 85212 Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego
- ✓ 85213 Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia z pomocy społecznej, niektóre świadczenia rodzinne oraz za osoby uczestniczące w zajęciach w centrum integracji społecznej
- ✓ 85214 Zasiłki okresowe, celowe i pomoc w naturze oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe
- ✓ 85215 Dodatki mieszkaniowe
- ✓ 85216 Zasiłki stałe
- ✓ 85219 Ośrodki pomocy społecznej
- ✓ 85220 Jednostki specjalistycznego poradnictwa, mieszkania chronione i ośrodki interwencji kryzysowej
- ✓ 85228 Usługi opiekuńcze i specjalistyczne usługi opiekuńcze
- ✓ 85230 Pomoc w zakresie dożywiania
- ✓ 85295 Pozostała działalność

➤ **Dział 854 - edukacyjna opieka wychowawcza - obejmuje następujące rozdziały:**

- ✓ 85401 Świetlice szkolne
- ✓ 85404 Wspieranie rodziny
- ✓ 85415 Pomoc materialna dla uczniów o charakterze socjalnym
- ✓ 85416 Pomoc materialna dla uczniów o charakterze motywacyjnym

➤ **Dział 855 – rodzina - obejmuje następujące rozdziały:**

- ✓ 85501 Świadczenie wychowawcze

- ✓ 85502 Świadczenia rodzinne, świadczenie z funduszu alimentacyjnego oraz składki na ubezpieczenia emerytalne i rentowe z ubezpieczenia społecznego
- ✓ 85503 Karta Dużej Rodziny
- ✓ 85504 Wspieranie rodziny
- ✓ 85505 Tworzenie i funkcjonowanie żłobków
- ✓ 85508 Rodziny zastępcze
- ✓ 85513 Składki na ubezpieczenie zdrowotne opłacane za osoby pobierające niektóre świadczenia rodzinne, zgodnie z przepisami ustawy o świadczeniach rodzinnych oraz za osoby pobierające zasiłki dla opiekunów, zgodnie z przepisami ustawy z dnia 4 kwietnia 2014 r. o ustaleniu i wypłacie zasiłków dla opiekunów
- ✓ 85595 Pozostała działalność

Wyznaczając ramy finansowe na lata 2024 – 2030, które służyć będą realizacji *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Bukowsko do roku 2030* uwzględniono czynniki ryzyka w postaci zmieniających się przepisów prawa oraz bieżącej projekcji wskaźnika inflacji. Ponadto uwzględniono również dotychczasowy poziom wydatków w działach: 801, 851, 852, 853, 854, 855, jak również konieczność zapewnienia stałego wzrostu jakości świadczonych usług. Średnioroczny wzrost wydatków gminy Bukowsko w powyższych działach w okresie od 2019 do 2022 roku wyniósł 15,1% (r/r). Szczegółowe dane za lata 2019-2022 zawiera poniższa tabela.

Tabela 31. Wydatki gminy Bukowsko w latach 2019 – 2022 wg działów klasyfikacji budżetowej: 801, 851, 852, 853, 854, 855.

Rok	Wydatki po zmianach w działach: 801, 851, 852, 853, 854, 855	Zmiana (r/r)
	kwota w zł	(%)
2019	10 015 963,00	
2020	11 613 521,46	16,0%
2021	11 685 275,11	0,6%
2022	11 514 821,88	-1,5%
średnia	11 207 395,36	15,1%

Biorąc pod uwagę wszystkie wyżej wymienione czynniki, jak również niestabilną dynamikę wzrostu planu wydatków w obszarze analizowanych działów, zredukowano prognozowany wskaźnik wzrostu wydatków do poziomu 2,5% rocznie w latach 2023 - 2030. Estymowana

wielkość środków publicznych w tym okresie, w działach: 801 - oświata i wychowanie, 851 - ochrona zdrowia, 852 – pomoc społeczna, 853 - pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej, 854 - edukacyjna opieka wychowawcza oraz 855 – rodzina, została zaprezentowana w poniższej tabeli. Jako bazowy przyjęto plan finansowy na 2023 rok. Realizacja zadań wynikających ze *Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Bukowsko do roku 2030* finansowana będzie z budżetu gminy Bukowsko do wysokości środków finansowych zaplanowany na ten cel w danym roku budżetowym.

Tabela 32. Ramy finansowe dla Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Bukowsko do roku 2030 w działach klasyfikacji budżetowej: 801, 851, 852, 853, 854, 855.

Rok	Prognozowane wydatki w działach: 801, 851, 852, 853, 854, 855
	kwota w zł
2022	11 514 821,88
2023	11 802 692,43
2024	12 097 759,74
2025	12 400 203,73
2026	12 710 208,82
2027	13 027 964,05
2028	13 353 663,15
2029	13 687 504,72
2030	14 029 692,34

VI.4 . System wdrażania Strategii.

Realizacja *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* to wprowadzenie w życie zintegrowanego modelu polityki społecznej. Z uwagi na fakt, że opracowana Strategia jest dokumentem długookresowym i zawiera podstawowe cele perspektywiczne, musi być poddana okresowej weryfikacji, a także niezbędnym zmianom. *Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku* zawiera zadania, które stanowią wyzwania dla całej społeczności lokalnej i wszystkich instytucji publicznych oraz niepublicznych, które działają na polu polityki społecznej w Gminie. Taka zasada partnerstwa i współpracy jest jednym z fundamentalnych elementów polityki strukturalnej Unii Europejskiej. Jednak wdrażanie Strategii, zawierającej zadania będące w kompetencjach wielu lokalnych i ponadlokalnych instytucji, organizacji i środowisk, wymaga ścisłej koordynacji, a także współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami. Stąd też

efektywność realizacji zadań wyodrębnionych w Strategii, w dużej mierze zależała będzie od instytucji zarządzającej jej wdrażaniem – Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Realizacja Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych dla Gminy Myślenice na lata 2024-2030 obejmować będzie cztery etapy, przedstawione w poniższej tabeli.

Tabela 33. Harmonogram wdrażania Strategii

Etap	Wyszczególnienie	Termin realizacji
Etap I	Podjęcie uchwały przez Radę Gminy w Bukowsku o przyjęciu do realizacji „Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku”.	IV kwartał 2023 r.
Etap II	Koordynacja realizacji działań objętych Strategią.	I kwartał 2024 - IV kwartał 2030 r.
Etap III	Monitoring	Na koniec każdego roku w okresie od 2024 r. do 2030 r.
Etap IV	Ewaluacja Strategii.	I kwartał 2031 r.

VI.5. Analiza ryzyka.

Ryzyko w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, definiujemy, jako możliwość zaistnienia zdarzenia, które będzie miało negatywny wpływ na realizację jej zapisów. Występujące w otoczeniu ryzyko może doprowadzić do zmiany kierunków i rezultatów Strategii, może mieć, zatem wpływ na jej kształt i wdrażanie. Prawidłowo przeprowadzona identyfikacja ryzyka i ich analiza pozwala na skuteczne zarządzanie całym procesem wdrażania Strategii i podejmowanie odpowiednio wcześniej działań zapobiegawczych i korygujących. Dlatego ze względu na zmienność otoczenia zewnętrznego niezbędnym elementem Strategii, jest analiza ryzyka, która powinna być przeprowadzona już na etapie przygotowania do opracowywania Strategii. Źródła występowania ryzyka dotyczą:

- ✓ przyczyn zewnętrznych - zalicza się do nich globalne warunki, jakie występują w sferze politycznej i prawnej, warunki panujące w gminie, uwarunkowania społeczne, kulturowe w obszarze działania, wymagania instytucji finansowych. Przyczyny zewnętrzne najczęściej znajdują się poza kontrolą jednostki;
- ✓ przyczyn wewnętrznych - obejmują sposób zaplanowania działań w Strategii wraz z występującymi czynnikami ludzkimi.

Proces zarządzania ryzykiem powinien przebiegać według ściśle określonych etapów a mianowicie:

- ✓ identyfikacja ryzyka oraz zagrożeń;
- ✓ ocena ryzyka oraz zagrożenia;
- ✓ określenie działań prowadzących do ograniczenia ryzyka, zagrożenia;
- ✓ badanie efektywności podjętych działań korekcyjnych.

W ramach prowadzonej analizy istotne znaczenie oprócz zdefiniowania ryzyka w poszczególnych obszarach, ma wskazanie działań zapobiegawczych, jakie należy przedsięwziąć w celu minimalizacji lub zapobieżenia niekorzystnym zdarzeniom. Zdefiniowane i opisane poniżej ryzyka mogą wystąpić we wszystkich przyjętych w Strategii Rozwiązywania Problemów Społecznych, celach strategicznych i kierunkach działań. Analizując ryzyka, jakie mogą się pojawić w toku wdrażania Strategii, należy mieć na uwadze również ich stopień wystąpienia, który może być niski, średni lub wysoki oraz źródło, które może być wewnętrzne lub zewnętrzne

Tabela 34. Analiza ryzyka dla Gminy Bukowsko.

Obszar ryzyka	Definicja ryzyka	Działania zapobiegawcze	Stopień wystąpienia ryzyka
Prawny	Możliwe zmiany obowiązujących przepisów oraz regulacji prawnych lub wprowadzenie nowych przepisów	Monitorowanie zmian, legislacyjnych, ustawowych i przepisów lokalnych.	wysoki
Polityczny	Niekorzystne działania i decyzje, które mogą mieć wpływ na realizację poszczególnych celów oraz działań przewidzianych w Strategii.	Upowszechnianie i skuteczna promocja Strategii, wdrożenie i angażowanie przedstawicieli władz w realizację poszczególnych działań przewidzianych w Strategii.	średni
Kulturowy	Wzrost negatywnych postaw wśród mieszkańców gminy Bukowsko w związku z różnicami kulturowymi wpływającymi na podejmowane działania strategiczne	Realizacja działań, które prowadzić będą do wzrostu integracji społecznej oraz reintegracji wykluczonych grup społecznych.	niski
Społeczny	Niska aktywność i motywacja osób, do których kierowane są działania przewidziane w Strategii.	Zwiększenie zaangażowania mieszkańców gminy Bukowsko w działania w ramach programów zmierzających do wspierania osób zagrożonych wykluczeniem społecznym	wysoki
Organizacyjny	Brak motywacji osób, do których kierowane są działania przewidziane w ramach Strategii do reintegracji społecznej i aktywizacji zawodowej, społecznej.	Organizowanie szkoleń i podnoszenie kwalifikacji pracowników zaangażowanych w realizację Strategii.	niski
Finansowy	Brak wystarczających środków finansowych na realizację działań przewidzianych w Strategii.	Optymalizowanie wydatków, analiza dostępnych środków. Skuteczne działania na rzecz pozyskania zewnętrznych środków finansowych.	średni

VI.6. Zmiany w Strategii.

Wobec potencjalnych zmian zarówno w wymiarze ogólnokrajowym, regionalnym i lokalnym, spowodowanych czynnikami zewnętrznymi i wewnętrznymi, niniejsza Strategia może ulec pewnym zmianom bądź uzupełnieniom w drodze stosownej Uchwały Rady Gminy w Bukowsku. W szczególności Strategia może zostać zmieniona czy uzupełniona na wniosek Wójta lub Kierownika Centrum Usług Społecznych w Bukowsku. Przesłankami do wprowadzenia zmian mogą być wnioski lub sugestie funkcjonujących w Gminie organizacji społecznych, podmiotów gospodarczych, lub poszczególnym mieszkańców.

VI.7. Programy i projekty.

Strategia Rozwiązywania Problemów Społecznych Gminy Bukowsko do 2030 roku będzie realizowana w szczególności poprzez poniżej wymienione programy:

- ✓ Gminny Program Wspierania Rodziny;
- ✓ Gminny Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie;
- ✓ Gminny Program Profilaktyki i Rozwiązywania Problemów Alkoholowych i Przeciwdziałania Narkomanii;
- ✓ Program Współpracy Gminy Bukowsko z organizacjami pozarządowymi oraz innymi podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego
- ✓ Gminny Plan Rozwoju Usług Społecznych i Deinstytucjonalizacji
- ✓ Program Usług Społecznych.

W ramach Strategii mogą być realizowane programy oraz projekty, które odzwierciedlają potrzeby oraz zamierzenia gminy i jej mieszkańców. Ich realizacja jest niezwykle wskazana, ale należy zaznaczyć, iż możliwa będzie dopiero wtedy, gdy ich wnioskodawcy pozyskają niezbędne środki finansowe.

Spis wykresów:

Rysunek 1. Mapa gminy Bukowsko.	13
Rysunek 2. Liczba mieszkańców gminy Bukowsko w latach 2018 – 2022 r. (opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bukowsko).....	14
Rysunek 3. Przyrost naturalny w gminie Bukowsko w latach 2010 – 2019. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).....	15
Rysunek 4. Wskaźnik obciążenia demograficznego (ludność osób w wieku poprodukcyjnym na 100 osób w wieku produkcyjnym) w gminie Bukowsko w latach 2012-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	16
Rysunek 5. Stopa bezrobocia rejestrowanego w Polsce, województwie podkarpackim, i powiecie sanockim w latach 2020-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).....	18
Rysunek 6. Liczba bezrobotnych mieszkańców gminy Bukowsko zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Sanoku w latach 2012-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	18
Rysunek 7. Liczba osób pracujących na 1000 ludności w gminie Bukowsko na przestrzeni lat 2012-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).....	19
Rysunek 8. Liczba podmiotów gospodarczych w gminie Bukowsko w latach 2012 – 2022 (źródło: opracowanie własne, dane GUS).....	20
Rysunek 9. Odsetek dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym w wieku 3-5 lat. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	24
Rysunek 10. Współczynnik skolaryzacji netto. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	25
Rysunek 11. Liczba mieszkań na terenie gminy Bukowsko w latach 2015 – 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).	32
Rysunek 12. Liczba osób korzystających ze świadczeń na podstawie wydanych decyzji w latach 2015 - 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	61
Rysunek 13. Liczba rodzin korzystających z pomocy społecznej w latach 2015 - 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	62
Rysunek 14. Najważniejsze powody przyznania pomocy. Liczba rodzin, którym przyznano pomoc według powodów przyznania pomocy w 2022 roku. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).....	75
Rysunek 15. Czy jest Pani/Pan zadowolony(a) z warunków życia w gminie Bukowsko?	91
Rysunek 16. Czy gmina Bukowsko jest dobrym miejscem do życia?	91
Rysunek 17. Które z podejmowanych działań / obszarów przynoszą Pani/Pana zdaniem najmniej zadowalające efekty?.....	96
Rysunek 18. Problemy społeczne dotyczące rodziny z dziećmi na terenie gminy Bukowsko.	97
Rysunek 19. Problemy społeczne dotyczące osób niepełnosprawnych na terenie gminy Bukowsko.	101
Rysunek 20. Problemy społeczne dotyczące osób starszych na terenie gminy Bukowsko.	102
Rysunek 21. Problemy społeczne dotyczące dzieci i młodzieży na terenie gminy Bukowsko.	103
Rysunek 22. Jaka jest Pani/Pana zdaniem skala problemu uzależnień (alkohol, narkotyki, tzw. dopalacze, inne) w gminie Bukowsko?.....	104

Rysunek 23. Czy Pani/Pana zdaniem spożycie alkoholu i narkotyków przez osoby dorosłe na terenie gminy Bukowsko jest?.....	104
Rysunek 24. Czy Pani/Pana zdaniem spożycie alkoholu przez młodzież na terenie gminy Bukowsko jest?	105
Rysunek 25. Jak Pan/Pani uważa, czy zjawisko przemocy w rodzinie jest zjawiskiem powszechnie występującym w gminie Bukowsko?.....	106
Rysunek 26. Sprawcy przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko.	107
Rysunek 27. Jakie wg Pani/Pana zachowania stosują najczęściej sprawcy przemocy wobec swoich bliskich? .	108
Rysunek 28. Ofiary przemocy w rodzinie w gminie Bukowsko	109
Rysunek 29. W jakiej sytuacji / w jakim miejscu Pani zdaniem najczęściej dochodzi do stosowania przemocy psychicznej i fizycznej?	110
Rysunek 30. Okoliczności sprzyjające wystąpieniu przemocy w rodzinie.....	111
Rysunek 31. Jakie Pani/Pana formy przemocy w rodzinie są najbardziej powszechne?	112
Rysunek 32. Które zachowania, kojarzą się z Pani/Panu z przemocą?	114
Rysunek 33. Czy doświadczył(a) Pani/Pan kiedykolwiek przemocy?	115
Rysunek 34. Czy Pana/Pani zdaniem przemoc w rodzinie to sprawa prywatna, nikt nie powinien się wtrącać? 115	
Rysunek 35. W jakich rodzinach najczęściej występuje przemoc?.....	117
Rysunek 36. Proszę powiedzieć, czy gdyby ktoś z Pani/Pana bliskich miał problemy z przemocą wiedział(a)bym Pani/Pan gdzie szukać pomocy?.....	117
Rysunek 37. Gdzie powinna udać się po pomoc osoba doznająca przemocy?.....	118
Rysunek 38. Jak Pani/Pan ocenia stopień zaangażowania i kierunki działań władz lokalnych, związanych z rozwiązywaniem problemów przemocy na terenie gminy Bukowsko?.....	119
Rysunek 39. Czy Pana(i) zdaniem wraz z przekształceniem Gminnego Ośrodka Pomocy Społecznej w Bukowsku w Centrum Usług Społecznych w Bukowsku zwiększyła się dostępność usług społecznych?.....	120

Spis tabel:

Tabela 1. Liczba mieszkańców poszczególnych miejscowości gminy Bukowsko w 2022 roku. (opracowanie własne na podstawie danych Urzędu Gminy Bukowsko).....	14
Tabela 2. Ludność gminy Bukowsko, powiatu sanockiego oraz województwa podkarpackiego według kategorii na koniec 2022 roku. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	15
Tabela 3. Saldo migracji wewnętrznych w gminie Bukowsko w latach 2012 – 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	17
Tabela 4. Saldo migracji zagranicznych w gminie Bukowsko w latach 2012 – 2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	17
Tabela 5. Branże i liczba podmiotów w gminie Bukowsko na dzień 31.12.2022 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)	20
Tabela 6. Liczba podmiotów w gminie Bukowsko z uwzględnieniem wielkości zatrudnienia na dzień 31.12.2022 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).....	21
Tabela 7. Wyniki egzaminu ósmoklasisty w 2023 r. (źródło: opracowanie własne na podstawie https://mapa.wyniki.edu.pl/MapaEgzaminow/).....	25
Tabela 8. Placówki kulturalne w gminie Bukowsko.	27
Tabela 9. Obiekty sportowo-rekreacyjne w gminie Bukowsko.	28
Tabela 10. Zakłady opieki zdrowotnej i apteki w gminie Bukowsko.....	29
Tabela 11. Ochrona zdrowia na terenie gminy Bukowsko w latach 2020-2022. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS).....	30
Tabela 12. Liczba osób, (w tym nowych osób) które skorzystały z usługi społecznej narastająco od początku realizacji projektu do 30.09.2023.	60
Tabela 13. Wskaźnik pracy socjalnej w latach 2016-2021. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).....	64
Tabela 14. Średniomiesięczna liczba rodzin korzystających z zasiłków rodzinnych wraz z dodatkami oraz korzystających z jednorazowej zapomogi z tytułu urodzenia dziecka w latach 2017-2021. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	69
Tabela 15. Wskaźnik deprivacji lokalnej w gminie Bukowsko w latach 2016–2021. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	72
Tabela 16. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu ubóstwa. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	76
Tabela 17. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu niepełnosprawności. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	78
Tabela 18. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu długotrwałej lub ciężkiej choroby. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	78
Tabela 19. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu potrzeby ochrony macierzyństwa.(źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	79

Tabela 20. Wskaźnik bezrobocia wśród beneficjentów pomocy społecznej – stosunek liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia do liczby osób w rodzinach korzystających z pomocy ogółem.....	80
Tabela 21. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezrobocia. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).....	81
Tabela 22. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu bezradności w sprawach opiekuńczo-wychowawczych. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).....	82
Tabela 23. Liczba osób zaproszonych na posiedzenie komisji (w związku z wpłynięciem do komisji wniosków), liczba osób skierowanych na badanie przez biegłych sądowych, liczba spraw skierowanych do Sądu w latach 2020 – 2022.	83
Tabela 24. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu alkoholizmu. (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	84
Tabela 25. Liczba osób korzystających z pomocy społecznej z powodu przemocy w rodzinie (źródło: opracowanie własne na podstawie danych Ocena Zasobów Pomocy Społecznej CUS Bukowsko).	85
Tabela 26. Skala występowania poszczególnych problemów społecznych w gminie Bukowsko.	93
Tabela 27. Osoby, rodziny, grupy mieszkańców gminy Bukowsko są najbardziej Pani/Pana zdaniem zagrożone marginalizacją i wykluczeniem społecznym? Ocena w skali od 1 do 5 gdzie 1 to najniższa ocena, natomiast 5 najwyższa ocena.	94
Tabela 28. Jakie działania należy podejmować na terenie gminy Bukowsko w celu wyeliminowania lub ograniczenia problemów występujących wśród rodzin?.....	99
Tabela 29. Czy korzysta/korzystał(a) Pan/Pani z usług społecznych świadczonych przez CUS Bukowsko? Jeśli tak to z jakich?.....	121
Tabela 30. Czy Pana(i) zdaniem istnieje potrzeba poszerzenia oferty CUS Bukowsko. Jeśli tak to o jakie wymienione poniżej usługi?.....	122
Tabela 31. Wydatki gminy Bukowsko w latach 2019 – 2022 wg działów klasyfikacji budżetowej: 801, 851, 852, 853, 854, 855.	161
Tabela 32. Ramy finansowe dla Strategii rozwiązywania problemów społecznych Gminy Bukowsko do roku 2030 w działach klasyfikacji budżetowej: 801, 851, 852, 853, 854, 855.	162
Tabela 33. Harmonogram wdrażania Strategii.....	163
Tabela 34. Analiza ryzyka dla Gminy Bukowsko.	164